
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Ο ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΑΠΟ ΤΟ
2000 ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

ΑΛΤΟΥΝΗ ΧΡΙΣΤΙΝΑ
ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ ΜΙΧΑΗΛ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΠΑΤΡΑ-2018

Ο τραπεζικός τομέας από το 2000 μέχρι σήμερα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με την ένταξη της Ελλάδος στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση και την Ευρωζώνη το 2001, δημιουργήθηκαν μεγάλες προσδοκίες για την ελληνική οικονομία, ενώ επιταχύνθηκε η σύγκλιση με τις ευρωπαϊκές χώρες στο κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο. Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το οποίο πλέον αποτελεί ένα διεθνοποιημένο τομέα της οικονομίας μας, πριν την περίοδο της διεθνούς οικονομικής κρίσης που εκδηλώθηκε το 2008, αναπτύχθηκε με πολύ υψηλούς ρυθμούς στα πλαίσια της ευρωπαϊκής νομισματικής ενοποίησης και χρηματοπιστωτικής ολοκλήρωσης.

Από το 2008 όμως ήταν ήδη φανερό ότι, προκειμένου να επιβιώσει η οικονομία, έπρεπε να εφαρμοστεί ένα πολυετές πρόγραμμα για τη μείωση του δημόσιου ελλείμματος, τον έλεγχο της δυναμικής του χρέους και την πραγματοποίηση εκτεταμένων διαρθρωτικών αλλαγών με αποτέλεσμα τον Απρίλιο του 2010, η ελληνική κυβέρνηση να απευθύνει στις χώρες της Ευρωζώνης και στο ΔΝΤ αίτημα χρηματοδοτικής στήριξης. Το τραπεζικό σύστημα, παρότι έδειχνε να ανταπεξέρχεται στις δυσκολίες, παρασύρθηκε από την ελληνική οικονομία με αποτέλεσμα να υπάρχει μαζική εκροή καταθέσεων ενώ ταυτόχρονα αδυνατούσε να έχει πλέον πρόσβαση σε πηγές χρηματοδότησης. Ακολούθησε μια σειρά προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής προκειμένου να αποφευχθεί η ελληνική χρεοκοπία και να τεθεί η οικονομία σε μια κατάσταση ισορροπίας, τα οποία δεν είχαν τα επιθυμητά αποτελέσματα, κυρίως λόγω της ατολμίας να εφαρμοστούν οι απαραίτητες διαρθρωτικές αλλαγές και μεταρρυθμίσεις. Εν όψει του 2016, το τραπεζικό σύστημα μετά την ανακεφαλαιοποίηση που ολοκληρώθηκε στις αρχές του έτους, μοιάζει να έχει σταθεροποιηθεί, ενώ οι μεγαλύτερες προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει είναι οι εξελίξεις στο παγκόσμιο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον, τα κόκκινα δάνεια, η επάνοδος των καταθέσεων, η αναζήτηση νέων πηγών χρηματοδότησης καθώς και η ανάκτηση της τραπεζικής πίστης.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η παρουσίαση του τραπεζικού τομέα και των εξελίξεων σε αυτόν από το 2000 μέχρι και σήμερα. Περιγράφονται οι αλλαγές διαχρονικά, αλλά και οι διεθνείς και εγχώριες εξελίξεις που οδήγησαν σε αυτές.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	1
Εισαγωγή	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο	5
Το τραπεζικό σύστημα.....	5
1.1. Το τραπεζικό σύστημα: Εννοιολογικό πλαίσιο.....	5
1.2. Ιστορική αναδρομή του τραπεζικού συστήματος στην Ελλάδα	8
1.3. Ο ρόλος του Τραπεζικού συστήματος στην Ελλάδα	12
1.4. Η δομή του Ελληνικού Τραπεζικού συστήματος	15
1.4.1 Αριθμός των Ελληνικών τραπεζών διαχρονικά	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο	20
Από την ένταξη στην ΟΝΕ μέχρι την εκδήλωση της κρίσης:2000-2007.....	20
2.1 Η απόφαση για ένταξη στην ΟΝΕ, 2001: Ένα νέο περιβάλλον για την οικονομία. 20	
2.2. 2007: Η ελληνική οικονομία αντιμέτωπη με την κρίση.....	22
2.3. 2000-2007: Η Τράπεζα της Ελλάδος αναδεικνύει τα καίρια ζητήματα οικονομικής πολιτικής.....	23
2.4. Τα κύρια χαρακτηριστικά του τραπεζικού συστήματος την περίοδο 2000-2007 ..	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο	28
Η εμφάνιση της κρίσης: 2008-2009	28
3.1. Η διεθνής διάσταση	28
3.2. Πολιτικές αντιμετώπισης της ευρωπαϊκής χρηματοπιστωτικής κρίσης.....	29
3.3. 2008-2009: Η παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση και οι συνέπειες στο Τραπεζικό Σύστημα στην Ελλάδα.....	32
3.4. Η εμφάνιση των πρώτων προβλημάτων στο Ελληνικό Τραπεζικό σύστημα	34
3.5. Ενέργειες των τραπεζών για την αντιμετώπιση της κρίσης.....	38
3.6 Ενέργειες της πολιτείας, της ΤτΕ και του Ευρωσυστήματος για τη στήριξη του τραπεζικού συστήματος.....	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο	46
Η περίοδος: 2010-2014.....	46
4.1. 2010: Η Ευρώπη και οι αποφάσεις στήριξης για να αντιμετωπιστεί η κρίση	46
4.2. 2010-2011: Οι εξελίξεις στην Ελλάδα.....	47
4.3. Η περίοδος 2012-2013	50
4.4. Βασικά μεγέθη και μεταβολές στον τραπεζικό κλάδο το διάστημα 2010-2014.....	55
4.4.1. Ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζικών ιδρυμάτων.....	55
4.4.2. Βασικά τραπεζικά μεγέθη του Τραπεζικού Κλάδου	57
4.4.3. Ενεργητικό και κεφαλαιακή επάρκεια των ελληνικών τραπεζών	58
4.4.4. Εξέλιξη των τραπεζικών καταθέσεων.....	60

4.4.5. Μη εξυπηρετούμενα δάνεια	62
4.5. Τραπεζικό σύστημα το 2014.....	63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο	66
5.1. Οι βασικές εξελίξεις το 2015	66
5.2. Το χρηματοπιστωτικό σύστημα και οι ελληνικές τράπεζες	67
5.3. Τραπεζικές καταθέσεις και επιτόκια.....	69
5.4 Η επίδραση των capital controls στην οικονομία και στο τραπεζικό σύστημα.....	71
5.5. Εξελίξεις στον Τραπεζικό τομέα.....	74
Συζήτηση- Συμπεράσματα	80
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	82

Εισαγωγή

Ο τραπεζικός τομέας αποτελεί έναν από τους βασικούς παράγοντες του χρηματοπιστωτικού συστήματος μιας χώρας, για την ομαλή λειτουργία της οικονομίας. Είναι ουσιαστικά η καρδιά του χρηματοπιστωτικού συστήματος μιας χώρας καθώς συμβάλλει στην ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας μέσω της τόνωσης της εγχώριας ζήτησης, την χρηματοδότηση αναπτυσσόμενων και δυναμικών κλάδων της οικονομίας και καινοτόμων επενδυτικών πρωτοβουλιών, εξασφαλίζοντας την απαραίτητη ρευστότητα. Η σχέση του τραπεζικού συστήματος με την οικονομία είναι αμφίδρομη, καθώς δεν μπορεί να υπάρξει υγιές τραπεζικό σύστημα όταν η οικονομία δε στηρίζεται σε γερά θεμέλια, ενώ η οικονομία δεν μπορεί να αναπτυχθεί, εάν το τραπεζικό σύστημα δεν εκτελεί τις βασικές του λειτουργίες. Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση που εμφανίστηκε στο τραπεζικό σύστημα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και σύντομα μετατράπηκε σε μια παγκόσμια οικονομική κρίση, επηρέασε και τις ελληνικές τράπεζες, οι οποίες κατά κύριο λόγο επηρεάστην από την κρίση χρέους που ξέσπασε στην Ελλάδα και μεταδόθηκε και στο τραπεζικό σύστημα.

Διερευνούμε το ελληνικό τραπεζικό σύστημα και το πως διαμορφώθηκε από το 2000 με την ένταξη στην Ευρωζώνη μέχρι και σήμερα, προκειμένου να διαπιστώσουμε σε ποιο βαθμό έχουν επηρεαστεί οι ελληνικές τράπεζες από την παγκόσμια και την ελληνική οικονομική κρίση. Εξετάζεται σφαιρικά ο τραπεζικός κλάδος της Ελλάδος και γίνεται η προσπάθεια για κατανόηση του τρόπου λειτουργίας των τραπεζών και των αλλαγών που υπέστησαν τα τελευταία 15 χρόνια.

Στο 1^ο Κεφάλαιο, οριοθετείται το τραπεζικό σύστημα, ο ρόλος, η δομή του καθώς και η σημερινή κατάσταση στην Ελλάδα. Στο 2^ο Κεφάλαιο παρουσιάζεται η περίοδος από την ένταξη στην ΟΝΕ, μέχρι λίγο πριν την εκδήλωση της χρηματοπιστωτικής κρίσης. Στο 3^ο Κεφάλαιο, παρουσιάζεται η διετία 2008-2009, λίγο πριν εκδηλωθεί η τραπεζική κρίση στην Ελλάδα και στο 4^ο Κεφάλαιο τα χρόνια από την εκδήλωση της κρίσης και μετά, δηλαδή από το 2010 μέχρι και το 2014. Στο τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζεται το τραπεζικό σύστημα από το 2015 μέχρι και σήμερα που ολοκληρώθηκε η παρούσα πτυχιακή εργασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Το τραπεζικό σύστημα

1.1. Το τραπεζικό σύστημα: Εννοιολογικό πλαίσιο

Το τραπεζικό σύστημα, αποτελεί μέρος του χρηματοπιστωτικού συστήματος, όπου έχει ως πρωταρχική λειτουργία τη μεταφορά κεφαλαίων από ετερογενείς πηγές αποταμίευσης προς τους επενδυτές. Το τραπεζικό σύστημα διαδραματίζει ένα διαμεσολαβητικό ρόλο στην οικονομία καθώς πέραν της κινητοποίησης των αποταμιεύσεων, συλλέγει και αξιοποιεί την πληροφόρηση για το οικονομικό περιβάλλον και τις προοπτικές. Διαδραματίζει καίριο ρόλο στη βελτίωση της παραγωγικότητας και της αποτελεσματικότητας του χρηματοπιστωτικού τομέα, μέσω της ενθάρρυνσης της αποταμίευσης ώστε να διευκολυνθούν οι επενδύσεις. Τα αποτελεσματικά χρηματοπιστωτικά συστήματα έχουν τη δυνατότητα να διοχετεύουν με αποτελεσματικό τρόπο μεγαλύτερες ποσότητες κεφαλαίων από την αποταμίευση στην επένδυση ενώ μετριάζεται ο κίνδυνος των επενδυτικών αποφάσεων – οι οποίες εμπεριέχουν σχεδόν πάντα ένα βαθμό αβεβαιότητας και ρίσκου- και ο κίνδυνος ρευστότητας (Pagano, 1993, Levine, 2004).

Το τραπεζικό σύστημα αποτελεί την καρδιά του χρηματοπιστωτικού συστήματος μιας χώρας. Σε αυτό ανήκουν όλοι οι οργανισμοί οι οποίοι διαμεσολαβούν της διαδικασίας ανταλλαγής ανάμεσα στους αποταμιευτές και τους πιστούχους, παρέχοντας ρευστότητα. Το τραπεζικό σύστημα συμβάλλει στην ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας μέσω της τόνωσης της εγχώριας ζήτησης, την χρηματοδότηση αναπτυσσόμενων και δυναμικών κλάδων της οικονομίας και καινοτόμων επενδυτικών πρωτοβουλιών. Ο παραδοσιακός, λοιπόν, ρόλος των τραπεζικών ιδρυμάτων σήμερα, συνίσταται στην παροχή δύο βασικών κατηγοριών υπηρεσιών: αφενός διαμεσολαβητικές υπηρεσίες, η λογιστική απεικόνιση των οποίων λαμβάνει χώρα είτε στο ενεργητικό και παθητικό του ισολογισμού τους είτε σε λογαριασμούς τάξεως, και αφετέρου υπηρεσίες πληρωμών¹.

Το σύστημα αυτό αποτελείται από δύο είδη τραπεζών, την κεντρική τράπεζα και τις εμπορικές τράπεζες. Η Κεντρική τράπεζα συντονίζει τις εγχώριες εμπορικές τράπεζες σε ό,τι αφορά την οικονομική και γενικότερη πολιτική τους και τους ασκεί έλεγχο και εποπτεία.

---

¹ Γλύκας Μ. – Ξηρογιάννης Γ. – Σταϊκούρας Χ., Οργάνωση και Διοίκηση Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2006.

Αναλυτικότερα η εγχώρια κεντρική τράπεζα και πιο συγκεκριμένα η Τράπεζα της Ελλάδος²:

1. Συμμετέχει στη διαμόρφωση της νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος. Ο Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος είναι μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΤ το οποίο λαμβάνει τις αποφάσεις της νομισματικής πολιτικής.

2. Συμμετέχει στην άσκηση της νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος. Η Τράπεζα της Ελλάδος παρέχει ρευστότητα και δέχεται καταθέσεις από τα εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα στο πλαίσιο της νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος.

3. Ενημερώνει το ελληνικό κοινό για τη νομισματική πολιτική που ακολουθείται στη ζώνη του ευρώ, μέσα από τις τακτικές εκδόσεις της (Έκθεση Διοικητή, Έκθεση για τη Νομισματική Πολιτική).

Οι εμπορικές τράπεζες συμμετέχουν στο χρηματοπιστωτικό σύστημα με σκοπό την ικανοποίηση των συναλλαγματικών αναγκών των καταναλωτών. Αναλυτικότερα οι εμπορικές τράπεζες:

1. Λειτουργούν ως μεσολαβητές μεταξύ των αποταμιευτών και των επενδυτών

2. Επηρεάζουν την προσφορά του χρήματος.

3. Είναι υποχρεωμένοι να κρατούν ένα ποσοστό, που καθορίζεται από την κεντρική τράπεζα, των καταθέσεων σε ρευστά διαθέσιμα και δανείζουν το υπόλοιπο τους.

Η Κεντρική Τράπεζα, που είναι η Τράπεζα της Ελλάδος ανήκει στο Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) που έχει ως αποστολή να εκτελεί λειτουργίες κεντρικής τράπεζας για τη ζώνη του ευρώ. Το άρθρο 105 παράγραφος 2 της Συνθήκης και το άρθρο 3.1 του Καταστατικού του ΕΣΚΤ εκχωρούν στο Ευρωσύστημα την αποκλειστική αρμοδιότητα να εκτελεί τα παρακάτω βασικά καθήκοντα³:

- να χαράσσει και να εφαρμόζει τη νομισματική πολιτική στη ζώνη του ευρώ,
- να διενεργεί πράξεις συναλλάγματος,
- να προωθεί την ομαλή λειτουργία των συστημάτων πληρωμών,
- να κατέχει και να διαχειρίζεται τα επίσημα συναλλαγματικά διαθέσιμα των κρατών-μελών.

² Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, Νομισματική Πολιτική, ανακτήθηκε από: <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/MonetaryPolicyEurosystem/monetary.aspx>

³ Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, Βασικά καθήκοντα του Ευρωσυστήματος, ανακτήθηκε από: <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/MonetaryPolicyEurosystem/mission.aspx>

Ευρύτερα καθήκοντα του Ευρωσυστήματος αποτελούν:

- η έκδοση τραπεζογραμματίων ευρώ, τα οποία είναι τα μόνα τραπεζογραμμάτια που έχουν ισχύ νόμιμου χρήματος στη ζώνη του ευρώ,
- η συλλογή των στατιστικών στοιχείων που απαιτούνται για την εκπλήρωση των καθηκόντων του Ευρωσυστήματος,
- η συμβολή στον σχεδιασμό και την τροποποίηση των κανόνων που αφορούν στις απαιτήσεις προληπτικής εποπτείας,
- η προώθηση ρυθμίσεων για τη διατήρηση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας και την αποτελεσματική διαχείριση χρηματοπιστωτικών κρίσεων,
- η συνεργασία με διεθνείς φορείς σε θέματα όπως η παγκόσμια ανάπτυξη και η μακροοικονομική σταθερότητα.

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, η οποία αποτελεί την Κεντρική Τράπεζα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι αρμόδια για τη διαχείριση του ευρώ και για τη χάραξη και εφαρμογή της οικονομικής και νομισματικής πολιτικής της ΕΕ. Βασικός της στόχος είναι να διατηρεί σταθερές τις τιμές, στηρίζοντας έτσι την οικονομική ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Οι βασικές αρμοδιότητες της ΕΚΤ είναι⁴:

- Καθορίζει τα επιτόκια με τα οποία δανείζει τις εμπορικές τράπεζες στη ζώνη του ευρώ ελέγχοντας έτσι την προσφορά χρήματος και τον πληθωρισμό
- Διαχειρίζεται τα συναλλαγματικά αποθέματα της Ευρωζώνης και την αγορά ή πώληση νομισμάτων, ώστε να διατηρείται η ισοτιμία των συναλλαγματικών ισοτιμιών
- Διασφαλίζει την κατάλληλη εποπτεία των χρηματοπιστωτικών αγορών και ιδρυμάτων από τις εθνικές αρχές, καθώς και την ομαλή λειτουργία των συστημάτων πληρωμών
- Μεριμνά για την ασφάλεια και την ευρωστία του ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος
- Εξουσιοδοτεί τις χώρες της Ευρωζώνης να εκδίδουν χαρτονομίσματα ευρώ
- Παρακολουθεί τις τάσεις των τιμών και αξιολογεί τους κινδύνους που προκύπτουν για τη σταθερότητα των τιμών.

---

⁴ Βλ. Ευρωπαϊκή Ένωση, Σύντομη παρουσίαση της ΕΚΤ, ανακτήθηκε από: http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/ecb/index_el.htm. Για πλήρη παρουσίαση των αρμοδιοτήτων της ΕΚΤ βλέπε: <http://www.ecb.europa.eu/ecb/tasks/html/index.el.html>

1.2. Ιστορική αναδρομή του τραπεζικού συστήματος στην Ελλάδα⁵

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα σήμερα, αποτελεί ένα διεθνοποιημένο τομέα της οικονομίας μας, ο οποίος πριν την περίοδο της οικονομικής κρίσης που εκδηλώθηκε το 2008, αναπτύχθηκε με πολύ υψηλούς ρυθμούς στα πλαίσια της ευρωπαϊκής νομισματικής ενοποίησης και χρηματοπιστωτικής ολοκλήρωσης. Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα βρίσκεται σήμερα σε μια κρίσιμη καμπή, όπου πρέπει να ληφθούν αποφάσεις στρατηγικής σημασίας οι οποίες θα επηρεάσουν τη δομή, το μέγεθος, την κερδοφορία και τον οικονομικό και επιχειρηματικό προσανατολισμό των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων. Η ιστορία του ελληνικού τραπεζικού συστήματος θα μπορούσε να χωριστεί σε τέσσερις βασικές περιόδους.

Η πρώτη περίοδος τοποθετείται στα μέσα του 19ου αιώνα, όταν επί Ιωάννη Καποδίστρια το 1828 ιδρύθηκε η πρώτη ελληνική τράπεζα, η οποία ονομαζόταν «Εθνική Χρηματιστηριακή Τράπεζα». Η Εθνική Χρηματιστηριακή Τράπεζα λειτουργούσε με τη μορφή Κρατικής Τράπεζας, ενώ η κύρια δραστηριότητά της ήταν η έκδοση έντοκων ομολόγων έναντι των παρεχομένων προς την τράπεζα κεφαλαίων. Δεν είχε το δικαίωμα έκδοσης τραπεζογραμματίων και βασικός σκοπός ήταν η επίλυση των δημοσιονομικών και πιστωτικών προβλημάτων που είχαν προκύψει από τα χρόνια του πολέμου της Ανεξαρτησίας. Η δραστηριότητα της Εθνικής Χρηματιστηριακής Τράπεζας διεκόπη το 1835. Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, ουσιαστικά εκκινά το 1839, με την ίδρυση της Ιονικής Τράπεζας, ενώ τα Ιόνια Νησιά βρίσκονταν ακόμη υπό την Αγγλική κυριαρχία. Η λειτουργία της Ιονικής Τράπεζας συνεχίστηκε μέχρι το 1864, ενώ της παραχωρήθηκε και εκδοτικό προνόμιο, το οποίο διατήρησε έως το 1920. Η τράπεζα Ηπείρου- Θεσσαλίας, με έτος ίδρυσης το 1881 και έχοντας ως έδρα το Βόλο και πέντε υποκαταστήματα είχε επίσης εκδοτικό προνόμιο καθώς και η Τράπεζα Κρήτης, η οποία ιδρύθηκε το 1889 με έδρα τα Χανιά.

Το 1841 ιδρύεται η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, γεγονός που αποτελεί ορόσημο για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα⁶. Η Εθνική Τράπεζα αποτελούσε την κύρια πηγή άντλησης κεφαλαίων για τις ελληνικές επιχειρήσεις και εκτελούσε σχεδόν όλες τις τραπεζικές εργασίες. Πολύ σημαντική ήταν επίσης και η Τράπεζα Αθηνών, με έτος ίδρυσης το 1893, η οποία συνέβαλλε σημαντικά στη συμπαράσταση και ικανοποίηση των αναγκών των παραγωγικών κλάδων της χώρας μέχρι και το 1953, όταν και συγχωνεύτηκε με την Εθνική Τράπεζα. Ανάμεσα στο 1918 και το 1926 ιδρύθηκαν συνολικά 29 τραπεζικά ιδρύματα τα οποία δεν

⁵ Βλ. Κώστας Μελάς "Η Ιστορία του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος: Ο υπηρέτης",σελ 1-34 και τις εκεί βιβλιογραφικές παραπομπές

⁶ Βλ. Κ. Κωστής. Ιστορία της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος 1914-1940. Αθήνα 2003

κατάφεραν να ανταπεξέλθουν τις δύσκολες συνθήκες του πολέμου του 1987, και αναγκάστηκαν να διακόψουν τις λειτουργίες τους. Ανάμεσα σε αυτά που επιβίωσαν ήταν η Εθνική, η Ιονική, η Τράπεζα Αθηνών και η Τράπεζα Κρήτης.

Η δεύτερη περίοδος τοποθετείται στις αρχές του 20ου αιώνα μέχρι το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, όπου σημειώνεται μια ανάπτυξη στην οικονομία και μια νέα αύξηση στην ίδρυση τραπεζών. Στα πλαίσια της ανασυγκρότησης της ελληνικής οικονομίας καθίσταται σαφής η ανάγκη νομοθετικής ρύθμισης της οργάνωσης του τραπεζικού συστήματος. Οι πρώτοι νόμοι που καθόριζαν τα εκδοτικά προνόμια, τις εμπορικές συναλλαγές, το συνάλλαγμα, τους όρους και τις προϋποθέσεις λειτουργίας των τραπεζών εκδόθηκαν το 1928 ενώ το 1927 αποσπάστηκε η Κτηματική Τράπεζα από την ΕΤΕ. Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα μέχρι την εποχή εκείνη δεν είχε μια κεντρική τράπεζα, η οποία θα ήταν υπεύθυνη για την κυκλοφορία του χρήματος και η ύπαρξη περισσοτέρων του ενός πιστωτικών ιδρυμάτων με εκδοτικό προνόμιο αποτελούσε πλήγμα για την τραπεζική πίστη ενώ ήταν ταυτόχρονα εμπόδιο για την άσκηση ελέγχου και μιας ενιαίας νομισματικής πολιτικής. Οι πιστώσεις προς τους διάφορους κλάδους της εθνικής οικονομίας γίνονταν με ανοργάνωτο τρόπο, γεγονός που κατεδείκνυε την αδυναμία του Ελληνικού κράτους να χαράξει μια ενιαία οικονομική πολιτική, η οποία επέβαλλε πειθαρχία στην κατανομή των πιστώσεων ανάλογα με τις ανάγκες της οικονομίας.

Υιοθετώντας τα πρότυπα των σύγχρονων τραπεζικών συστημάτων της εποχής για τις κεντρικές τράπεζες, ιδρύεται το Μάιο του 1928 η Τράπεζα της Ελλάδος, που είχε το αποκλειστικό προνόμιο έκδοσης τραπεζογραμματίων. Στις αρχές αυτής της περιόδου στην Ελλάδα λειτουργούσαν 38 πιστωτικά ιδρύματα, αριθμός δυσανάλογος με την πληθυσμιακή πυκνότητα της εποχής, ενώ είναι χαρακτηριστικό πως σε αυτή την περίοδο έλαβαν χώρα και οι πρώτες συγχωνεύσεις τραπεζών. Έγινε η συγχώνευση της Τράπεζας Αξιών με την Τράπεζα Βιομηχανίας και η συγχώνευση της Γενικής Τράπεζας Ελλάδος με την Λαϊκή Τράπεζα. Η κρίση του 1929 δημιούργησε πρόβλημα ρευστότητας σε πολλές εμπορικές τράπεζες ενώ μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου κρατικοποιήθηκαν αρκετές τράπεζες.

Η τρίτη περίοδος η οποία εκτείνεται από το 1946 μέχρι το 1992, όπου ο κρατικός έλεγχος επεκτείνεται στο τραπεζικό σύστημα ελέγχοντας τις διοικήσεις των πρώην ιδιωτικών τραπεζών, ενώ ταυτόχρονα άρχισαν να εμφανίζονται αλλοδαπές τράπεζες με την ίδρυση υποκαταστημάτων στην Ελλάδα, καθότι η χώρα θα εντασσόταν σύντομα στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ). Το 1946 συστήνεται η Νομισματική Επιτροπή (Ν.Ε.) η οποία

μέσα από ένα πλήθος ρυθμίσεων και κανόνων ορίζει τη λειτουργία του πιστωτικού συστήματος. Η πιστωτική πολιτική μέχρι και το 1981 ήταν επεκτατική. Το μεγαλύτερο μέρος των τραπεζικών κεφαλαίων ιδίως μετά το 1977 κατευθυνόταν βάσει πολιτικών κριτηρίων και όχι οικονομικών ή επιχειρηματικών προς τη χρηματοδότηση βιομηχανικών ή άλλων παραγωγικών μονάδων, οι οποίες αδυνατώντας να προσαρμοστούν στο νέο επιχειρηματικό – και έντονα ανταγωνιστικό περιβάλλον- κατέρρεαν, ειδικότερα μετά τη δεύτερη πετρελαϊκή κρίση⁷.

Το 1982 στα πλαίσια της νέας νομισματικής και πιστωτικής πολιτικής στην Ελλάδα και της κατάργησης της Ν.Ε, αρχίζει η σταδιακή απελευθέρωση του τραπεζικού συστήματος, ως αποτέλεσμα εξωγενών επιδράσεων, κατά κύριο λόγο στα πλαίσια της δημιουργίας μιας ενιαίας ευρωπαϊκής οικονομικής αγοράς⁸. Η Ν.Ε. ως θεσμός, ασκούσε κάθε μορφή κατασταλτικού ελέγχου στις εμπορικές τράπεζες όπως ήταν ο καθορισμός των επιτοκίων καθώς και ο τρόπος διάθεσης των τραπεζικών προϊόντων.

Τα επιτόκια διαμορφώνονταν τότε σε επίπεδα της τάξης του 17-21,5%, καθώς η ύπαρξη επιτοκίων χορηγήσεων που ήταν χαμηλότερα από το επιτόκιο καταθέσεων ταμειωτηρίου αποτελούσε ισχυρό κίνητρο για να την παροχή τραπεζικών πιστώσεων ενώ υπήρξαν και άλλες αλλαγές καθώς ήταν ο εξορθολογισμός της λειτουργίας του πιστωτικού συστήματος, αλλά και η ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της πιστωτικής και νομισματικής πολιτικής για τη σταθεροποίηση της οικονομίας. Το 1985 καταργήθηκαν ή έγιναν ελαστικότεροι ορισμένοι περιορισμοί που ίσχυαν στη χρηματοδότηση του εμπορίου και των επαγγελματιών, ενώ άρθηκαν και περιορισμοί που αφορούσαν στη χρηματοδότηση πωλήσεων με πιστωτή. Η απελευθέρωση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος προχωρούσε βραδέως, γεγονός που υπογραμμίστηκε από τον τότε Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος Δημήτρη Χαλικιά στην ετήσια έκθεσή του (1986), στην οποία ανέφερε πως *«παρά τις προσπάθειες που έχουν γίνει και την πρόοδο που έχει επιτευχθεί στα προηγούμενα τέσσερα χρόνια, το πιστωτικό σύστημα εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από ακαμψία, συγκεντρωτισμό και χαμηλή παραγωγικότητα»*⁹.

---

⁷ βλ. Pagoulatos (2003), Pagoulatos, George Greece's New Political Economy: State, Finance and Growth from Postwar to EMU, Oxford: Palgrave Macmillan, 2003.

⁸ βλ. Παγουλάτος Γ. Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος 1940-2000. Ιστορικό Αρχείο της Εθνικής Τράπεζας 2006, σελ. 423-430.

⁹ βλ. Χαλικιάς, Δημήτρης 1995, «Νομισματική Πολιτική: Συνεχώς σε Σύγκρουση με τη Δημοσιονομική Πολιτική», Οικονομικός Ταχυδρόμος, 22 Ιουνίου φ. 25, σ. 83-87. Ο Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος, Δ. Χαλικιάς, στην ετήσια έκθεση για το έτος 1985 περιέγραφε αρκετά απαισιόδοξα την κατάσταση της ελληνική οικονομίας το 1985

Στα πρώτα έτη του 1990 ιδρύθηκαν αρκετές νέες ιδιωτικές τράπεζες ενώ ιδιωτικοποιήθηκαν και τράπεζες που βρίσκονταν υπό κρατική ιδιοκτησία. Η απελευθέρωση του τραπεζικού συστήματος είχε ξεκινήσει ουσιαστικά από το 1988, όταν και ξεκίνησε η βαθμιαία μείωση των δεσμεύσεων - αποδεσμεύσεων στις τραπεζικές χορηγήσεις, μέτρο που ολοκληρώθηκε από την 1η Ιανουαρίου του 1989, με την πλήρη κατάργησή τους. Οι τράπεζες είχαν πλέον τη δυνατότητα να διαφοροποιούν και να ορίζουν τα επιτόκιά τους ανάλογα με το βαθμό ρευστότητας και ασφάλειας των χορηγήσεών τους, όπως και να χρηματοδοτούν όλους τους κλάδους της οικονομίας με όρους και προϋποθέσεις που χάρασσαν οι ίδιες. Παρατηρείται γενικότερα θα μπορούσαμε να πούμε η χειραφέτηση του τραπεζικού συστήματος από το κράτος.

Η τέταρτη περίοδος εκτείνεται από το 1992 έως και σήμερα αν και με την έναρξη της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης, μπορούμε να διακρίνουμε μια πέμπτη περίοδο, καθώς τα δεδομένα έχουν αλλάξει ριζικά. Επικρατεί πλέον η σύγχρονη αντίληψη για την τραπεζική διοικητική χρηματοοικονομική η οποία ουσιαστικά ξεκινάει από την ημερομηνία έναρξης της συνθήκης του Μάαστριχ. Ανάμεσα στην περίοδο του 1988 και το Μάρτιο του 1998, ημερομηνία ένταξης της δραχμής στα πλαίσια που ορίζονταν από τη Συνθήκη του Μάαστριχ, η πολιτική που εφαρμοζόταν δεν είχε ως στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας αλλά στην καταπολέμηση του πληθωρισμού¹⁰. Την περίοδο αυτή ουσιαστικά αρχίζει η απορρύθμιση του χρηματοπιστωτικού συστήματος της χώρας σε μια προσπάθεια ένταξής του στο ενιαίο ευρωπαϊκό χρηματοπιστωτικό χώρο που βρίσκεται υπό εξέλιξη. Με την ψήφιση του νόμου 2076/1.8.1992 διαμορφώνεται το θεσμικό πλαίσιο του σύγχρονου ελληνικού τραπεζικού συστήματος, το οποίο θα επέφερε πολύ σημαντικές μεταβολές. Η αύξηση της διασυνοριακής κίνησης κεφαλαίων και η διεθνοποίηση των τραπεζικών δραστηριοτήτων δημιουργούσαν νέες συνθήκες για την τραπεζική πραγματικότητα. Η χρηματοπιστωτική ολοκλήρωση μέσω της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τη δημιουργία της ενιαίας τραπεζικής και χρηματοπιστωτικής αγοράς, επιτάχυνε τις αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας του ελληνικού τραπεζικού συστήματος¹¹.

Η Ελλάδα θα συμμετείχε πλέον σε ένα περιβάλλον σταθερών ισοτιμιών με ελευθερία στη ροή των κεφαλαίων, μέσα από το θεσμικό πλαίσιο για τη νομισματική πολιτική της ONE, που

¹⁰ Βλ. Hall και Ζόνζηλος (2002) σελ. 286, Hall, Steven G. και Ζόνζηλος Νικόλαος 2002, «Προσδιοριστικοί Παράγοντες του πληθωρισμού μισθών και τιμών» στο Οικονομικές Επιδόσεις και Προοπτικές της Ελλάδος, επιμέλεια Bryant Ralph κ.ά., Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος και Brookings Institution.

¹¹ Βλ. ΟΤΟΕ (2007), «Εθνικό Report Προγράμματος Communicate», ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΤΡΑΠΕΖΟΥΠΑΛΛΗΛΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ (ΟΤΟΕ), σελ.4, ανακτήθηκε από: http://www.ine.otoe.gr/UplDocs/programmata/National%20Report_Greece_OTOE_GR.pdf,

προβλεπόταν στη Συνθήκη του Μάαστριχτ. Στη νομισματική ένωση η χάραξη και η εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής ανήκε πλέον στη δικαιοδοσία ενός υπερεθνικού οργάνου, του ευρωσυστήματος¹².

Πρέπει να τονιστεί επίσης πως στα πλαίσια της νέας φιλελεύθερης πολιτικής που είχε αρχίσει να εφαρμόζεται, υπήρξε σύγκλιση απόψεων, σχετικά με την αδυναμία της υπάρχουσας οικονομικής πολιτικής να ενισχύσει την ανταγωνιστικότητα, με πολλούς οικονομολόγους (Αλογοσκούφης 1991, Κατσέλη 1991, Papademos 1990, Στουρνάρας 1991, Χριστοδουλάκης (1990), Σταματόπουλος 1990, Sachinides 1994α, Λυμπεράκη και Τραυλός 1993) να προτείνουν στις αρχές της δεκαετίας του 1990, την άποψη ότι η Ελλάδα έπρεπε να εγκαταλείψει την πολιτική των υποτιμήσεων και των σταδιακών διολισθήσεων και να επιδιώξει τη συμμετοχή της στην Ο.Ν.Ε, προκειμένου να εκμεταλλευτεί τα οφέλη που θα υπήρχαν από τη συμμετοχή της.

Με το νόμο 2076/1992, ενσωματώθηκε στην ελληνική τραπεζική νομοθεσία η κοινοτική νομοθεσία (2η τραπεζική Οδηγία 89/646/ΕΟΚ, όπως κωδικοποιήθηκε με την οδηγία 2000/12/ΕΚ), η οποία καθόριζε τι είναι Πιστωτικό ίδρυμα, Χρηματοδοτικό Ίδρυμα, Μητρική επιχείρηση, θυγατρική επιχείρηση, Υποκατάστημα, Κράτος – Μέλος καταγωγής, Κράτος – Μέλος υποδοχής, Ίδια Κεφάλαια, Συντελεστής Φερεγγυότητας, ενώ καθορίστηκαν και οι όροι και οι προϋποθέσεις ίδρυσης και λειτουργίας των πιστωτικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα. Καθορίστηκαν επίσης οι όροι και οι προϋποθέσεις εγκατάστασης ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων σε τρίτες χώρες καθώς και η εγκατάσταση στην Ελλάδα πιστωτικών ιδρυμάτων τρίτων, εκτός Ε.Ε., χωρών ενώ ορίστηκαν και οι αρμοδιότητες της Τράπεζας Ελλάδος ως προς την εποπτεία των πιστωτικών Ιδρυμάτων. Δημιουργήθηκε τέλος κατάλογος των δραστηριοτήτων των πιστωτικών και χρηματοδοτικών ιδρυμάτων στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα κατηγοριοποιώντας το φάσμα δραστηριοτήτων τους.

1.3. Ο ρόλος του Τραπεζικού συστήματος στην Ελλάδα

Η πορεία της ελληνικής οικονομίας εμφάνιζε ταχείς ρυθμούς ανάπτυξης, ειδικότερα από τα μέσα της δεκαετίας του '90 μέχρι το 2009, οπότε και εκδηλώθηκαν τα πρώτα σημάδια της εγχώριας ύφεσης. Στα τέλη της δεκαετίας του 1990 και στις αρχές της δεκαετίας του 2000, υπήρχε διάχυτη η αισιοδοξία σχετικά με την πορεία της χώρας και της οικονομίας της η οποία επηρεαζόταν και από την κατάσταση που επικρατούσε στην Ευρώπη. Η πιστωτική επέκταση στην οποία οδήγησαν τα χαμηλά επιτόκια, οδήγησε σε αύξηση της εγχώριας

---

¹² Βλ. Σαχινίδης και Χαρδούβελης (1998), Σαχινίδης Φίλιππος και Γκίκας Χαρδούβελης 1998, Ευρώ:Ένα Νόμισμα για την Ευρώπη, Αθήνα: Εθνική Τράπεζα.

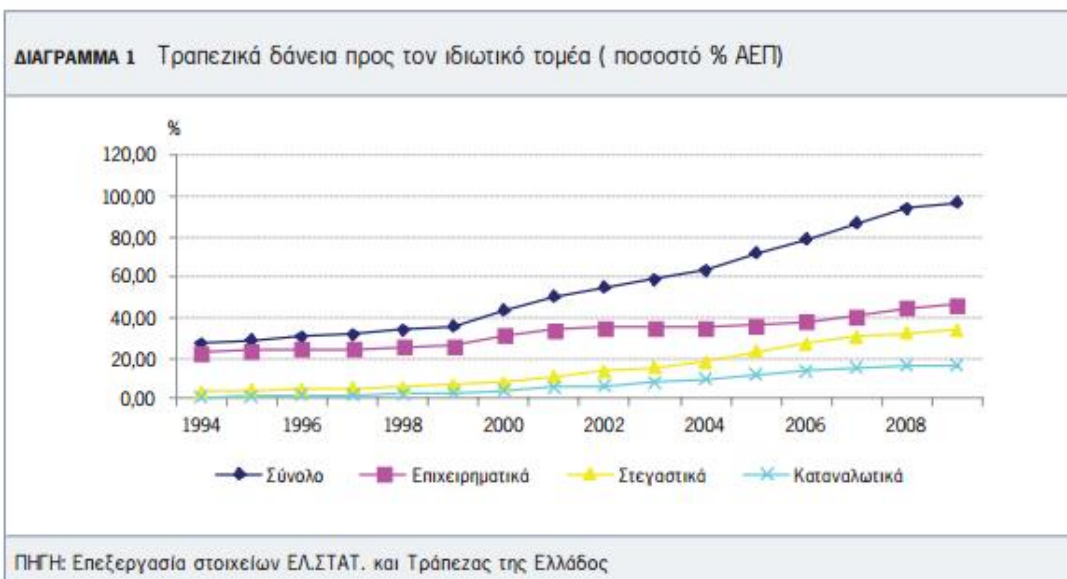
ζήτησης. Ο δανεισμός μέσω χαμηλών επιτοκίων επηρέασε και τη δραστηριότητα του κράτους, καθώς αύξανε το δανεισμό του σταδιακά, με αποτέλεσμα να ενισχύεται περαιτέρω η εγχώρια ζήτηση. Υπήρχε επίσης μεγάλη εισροή κεφαλαίων από τα διαρθρωτικά ταμεία της E.E. (structural funds, ΕΣΠΑ) καθώς και ανάγκες χρηματοδότησης που δημιουργήθηκαν από την διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων το 2004.

Το αναπτυξιακό πρότυπο της χώρας όπως γίνεται αντιληπτό στηρίχτηκε στην τόνωση της εγχώριας κατανάλωσης και την ενίσχυση των επενδύσεων οι οποίες χρηματοδοτήθηκαν κατά κύριο λόγο από εισροές κεφαλαίων από το εξωτερικό. Η επενδυτική δραστηριότητα κατευθύνθηκε κυρίως σε έργα υποδομών στους τομείς των μεταφορών, των τηλεπικοινωνιών, της ενέργειας και των κατασκευών. Η συμμετοχή του τραπεζικού τομέα στην αναπτυξιακή αυτή διαδικασία ήταν σημαντική. Αυτό είχε ως συνέπεια να δημιουργηθεί μια «φούσκα» εγχώριας ζήτησης ή οικονομικής δραστηριότητας, η οποία συντηρήθηκε για αρκετά χρόνια από τον εξωτερικό δανεισμό αλλά και από κεφάλαια που προέρχονταν από τα διαρθρωτικά ταμεία της E.E. , δημιουργώντας μια αίσθηση οικονομικής ευμάρειας¹³.

Η πολιτική της σταδιακής απελευθέρωσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος που είχε ως στόχο την κατάργηση υφιστάμενων διοικητικών ρυθμίσεων επέδρασε σημαντικά στη λειτουργία του τραπεζικού συστήματος. Η πολιτική αυτή ουσιαστικά η οποία ξεκίνησε το 1987 υλοποιήθηκε μέχρι και το 1994 (Garganas and Tavlas, 2001). Με την ένταξη του εγχώριου τραπεζικού συστήματος στη ζώνη του ευρώ, η διαμεσολαβητική δραστηριότητα των τραπεζών παρουσίασε ταχύτατη ανάπτυξη. Οι Chortareas et. al. (2009) εκτιμούν ότι κατά την περίοδο 1998-2003 η αποτελεσματικότητα κόστους αυξήθηκε κατά 4,3% και η αποτελεσματικότητα σε όρους κερδών κατά 93%. Η παραγωγικότητά τους, όπως μετράται με το δείκτη Malmquist, αυξήθηκε κατά 15%. Κατά την περίοδο 1994-2009, όπως φαίνεται και στο διάγραμμα 1 η συνολική χρηματοδότηση του εγχώριου ιδιωτικού τομέα ως ποσοστό του ΑΕΠ υπερτριπλασιάστηκε (από 27,1% το 1991 σε 97,0% το 2009), ενώ ταυτόχρονα σημείωσε και έντονη άνοδο η χρηματοδότηση των νοικοκυριών. Η τραπεζική χρηματοδότηση προς τις επιχειρήσεις μετρήσιμη ως ποσοστό του ΑΕΠ περίπου διπλασιάστηκε (από 22,5% το 1994 σε 46,7% το 2009).

---

¹³ Για τους ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης, βλ. EC Forecasts, Spring 2011, Table 1.

Πέρα από τις παραδοσιακές δραστηριότητες της άντλησης καταθέσεων και χρηματοδότησης προς τις επιχειρήσεις, οι τραπεζικοί οργανισμοί άρχισαν να εμπορεύονται και εξειδικευμένα τραπεζικά προϊόντα καθώς η ευελιξία που παρείχαν τα νέα προϊόντα διέυρνε τις επιλογές των επιχειρήσεων και νοικοκυριών ως προς την κάλυψη των αναγκών τους. Υπήρξε μια ταχεία εξάπλωση επενδυτικών και αποταμιευτικών προϊόντων που προσέφεραν εναλλακτικούς συνδυασμούς αποδόσεων και ανάληψης κινδύνων.

Η αναβάθμιση των ελληνικών τραπεζών μέσω της τεχνολογίας, ενίσχυσε επίσης την αποτελεσματικότητά τους, καθώς, εκτός από την αναβάθμιση της ποιότητας των προϊόντων και υπηρεσιών που προσφέρουν, συνέβαλλε στον εκσυγχρονισμό της εσωτερικής λειτουργίας τους και τη βελτίωση της παραγωγικότητάς τους. Το τραπεζικό σύστημα ωστόσο επηρεάστηκε από τη διόγκωση του δημοσιονομικού ελλείμματος και του δημόσιου χρέους σε επίπεδα που ήταν δύσκολο να ελεγχθούν. Η δυνατότητα των τραπεζών να δανείζονται φτηνά σε συνδυασμό με την ενίσχυση των ανισοροπιών στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, αλλά και τα δημοσιονομικά ελλείμματα, είχαν ως αποτέλεσμα να ανατραπεί η σύνθεση του ελληνικού δημοσίου χρέους, το οποίο το παρακρατούσαν πλέον οι ξένες τράπεζες ενώ είχε αυξηθεί και ο ιδιωτικός δανεισμός. Το εξωτερικό χρέος της ελληνικής οικονομίας είχε εκτιναχθεί κατά τη δεκαετία του 2000. Η φτηνή χρηματοδότηση η οποία είχε συνεχιστεί επί μακρόν είχε οδηγήσει σε μια υπερβολικά αισιόδοξη εκτίμηση των αγορών για τη μελλοντική πορεία των υπό χρηματοδότηση χωρών, η οποία όμως αποδείχθηκε εσφαλμένη¹⁴.

¹⁴. βλ. EC Forecasts, Winter 2015, Table 50. Επίσης, βλ. EEAG Report, 2012, Figures 2.5, 2.6, 2.7, και EEAG Report, 2014, Figure 3.2 (by sector).

Η αναπτυξιακή πορεία της ελληνικής οικονομίας κατά τα τελευταία χρόνια υπήρξε εσωστρεφής (Στουρνάρας και Αλμπάνη, 2008) γεγονός που αποτυπώνεται και στην υποχώρηση της εγχώριας αποταμίευσης ως ποσοστό του ΑΕΠ σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα και οφείλεται κατά κύριο λόγο στη χαμηλή διεθνή ανταγωνιστικότητα των εγχωρίως παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών (King, 1994, Miles, 1992). Η ύφεση που έπληξε την ελληνική οικονομία, πέρα από τις αρνητικές επιπτώσεις στα μακροοικονομικά μεγέθη, επηρεάζει δυσμενώς και τον τραπεζικό τομέα. Οι τράπεζες είναι αντιμέτωπες με προβλήματα άντλησης ρευστότητας από τις διεθνείς αγορές λόγω της υποβάθμισης της πιστοληπτικής ικανότητας του Ελληνικού Δημοσίου, ενώ το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων εμφανίζει ανοδική πορεία, γεγονός που επηρεάζει τους τραπεζικούς ισολογισμούς και τη χρηματοδότηση των παραγωγικών κλάδων της οικονομίας. Μέχρι το τέλος του 2016, σύμφωνα με την Deloitte¹⁵, το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων στην Ελλάδα αναμένεται να αυξηθεί, φτάνοντας το 45%, ήτοι μια αύξηση ύψους 11% από το αντίστοιχο ποσοστό του Μαρτίου 2015. Με τις πρόσφατες εξελίξεις και τις πιέσεις από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και τον Ενιαίο Εποπτικό Μηχανισμό οι τέσσερις συστημικές ελληνικές τράπεζες θα εφαρμόσουν πολιτικές αποεπένδυσης μη εξυπηρετούμενων δανείων τόσο στην εγχώρια αγορά, όσο και στις άλλες χώρες που δραστηριοποιούνται. Η Ελλάδα, σύμφωνα με την ίδια έκθεση εξακολουθεί να υποφέρει από το υψηλό κρατικό χρέος και τη συνεχιζόμενη οικονομική αστάθεια, παράγοντες οι οποίοι έχουν ως αποτέλεσμα μεγαλύτερη οικονομική αβεβαιότητα και μικρότερη διάθεση για επενδύσεις. Μέχρι σήμερα παρατηρείται σχετικά περιορισμένη δραστηριότητα απομόχλευσης από τις τράπεζες γεγονός το οποίο επίσης περιορίζει τις επενδυτικές ευκαιρίες.

1.4. Η δομή του Ελληνικού Τραπεζικού συστήματος

Όπως έχει επισημανθεί και σε προηγούμενες μελέτες της ΕΕΤ λόγω της παγκοσμιοποίησης της τραπεζικής αγοράς, της ελεύθερης κυκλοφορίας ανθρώπων, επιχειρήσεων και κεφαλαίων και των δυνατοτήτων που παρέχει η σύγχρονη τεχνολογία επικοινωνιών, οι έλληνες συναλλασσόμενοι μπορούν σήμερα να αναζητούν και να επιλέγουν χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες από έναν πολύ μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων και τους ανά τον κόσμο ανταποκριτές ή συνεργάτες τους. Στο πλαίσιο της ενημέρωσης των ενδιαφερομένων, η Τράπεζα της Ελλάδος διαθέτει στο διαδικτυακό της χώρο τους πίνακες για όλα τα πιστωτικά ή χρηματοδοτικά ιδρύματα που παρέχουν τραπεζικές υπηρεσίες, όπως παροχή πιστώσεων,

---

¹⁵ Βλ. Deloitte- Deleveraging Europe 2015-2016, ανακτήθηκε από:
<https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/at/Documents/finance/deleveraging-europe-2015-2016.pdf>

περιλαμβανομένης της έκδοσης εγγυητικών επιστολών (παρ. 1 άρθρο 11 του ν. 4261/2014) με βάση το «κοινοτικό διαβατήριο», δηλαδή την ελευθερία εγκατάστασης που βασίζεται στην αμοιβαία αναγνώριση της εποπτείας που ασκεί κάθε κράτος- μέλος της ΕΕ με εναρμονισμένους κανόνες.

Οι πιο πρόσφατες σχετικές δημοσιεύσεις¹⁶ περιέχουν πίνακες και καταλόγους σύμφωνα με τους οποίους τραπεζικά προϊόντα και υπηρεσίες προσφέρονται σήμερα στην Ελλάδα από πιστωτικούς οργανισμούς. Να τονιστεί εδώ, πως αυτά τα στοιχεία είναι πολύ πιθανό να αλλάξουν, καθώς επέρχονται σημαντικές αλλαγές στο τραπεζικό σύστημα στα πλαίσια των υποχρεώσεων που έχει αναλάβει η Ελλάδα, απέναντι στους οργανισμούς που τη χρηματοδοτούν. Τους οργανισμούς αυτούς η ΤτΕ ταξινομεί ως εξής (Πίνακας 1):

- 38 πιστωτικά ιδρύματα με έδρα ή υποκατάστημα στην Ελλάδα (βλέπε κατωτέρω υπό α),
- 374 πιστωτικά ιδρύματα με έδρα σε άλλο κράτος μέλος του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ), που παρέχουν στην Ελλάδα υπηρεσίες χωρίς επί τόπου παρουσία τους (υπό β), και
- 61 λοιπές εταιρείες του χρηματοπιστωτικού συστήματος (υπό γ).

(α) Τον Ιανουάριο του 2016 ήταν στην Ελλάδα εγκατεστημένα και λειτουργούσαν 38 πιστωτικά ιδρύματα με έδρα ή υποκατάστημα στην Ελλάδα σύμφωνα με τα στοιχεία της ΤτΕ (έναντι 62 που λειτουργούσαν τον Νοέμβριο του 2011), εκ των οποίων:

- 17 πιστωτικά ιδρύματα (8 εμπορικές και 9 συνεταιριστικές τράπεζες) που έχουν καταστατική έδρα στην Ελλάδα, έχουν αδειοδοτηθεί και εποπτεύονται από την Τράπεζα της Ελλάδος και υπάγονται στο καθεστώς της αμοιβαίας αναγνώρισης (κοινοτικό διαβατήριο) σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 3601/2007,
- 17 υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν έδρα σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και, επίσης, υπάγονται στο καθεστώς της αμοιβαίας αναγνώρισης (κοινοτικό διαβατήριο) του ν. 3601/2007, εποπτευόμενα από τις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους καταγωγής των πιστωτικών ιδρυμάτων,
- 4 υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν έδρα εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης και εποπτεύονται από την Τράπεζα της Ελλάδος, καθώς δεν υπάγονται στο καθεστώς της αμοιβαίας αναγνώρισης, και

---

¹⁶ Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, Εποπτευόμενα Τραπεζικά Ιδρύματα στην Ελλάδα, Ανακτήθηκε από : <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Supervision/SupervisedInstitutions/default.aspx>

- 1 πιστωτικό ίδρυμα που έχει εξαιρεθεί από την εφαρμογή του ν. 3601/2007, δηλαδή το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων.

(β) Πιστωτικά ιδρύματα που παρέχουν στην Ελλάδα υπηρεσίες εξ αποστάσεως

Επιπλέον των παραπάνω πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν μόνιμη εμπορική παρουσία στην Ελλάδα, τραπεζικές υπηρεσίες (πληρωμών ή χρηματοδότησης) προς ελληνικά φυσικά ή νομικά πρόσωπα δύνανται, επίσης, να παρέχουν, και παρέχουν, 374 πιστωτικά ιδρύματα), τα οποία εδρεύουν σε άλλο κράτος μέλος του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ)¹⁷. Τα εν λόγω πιστωτικά ιδρύματα εποπτεύονται από τις αρμόδιες αρχές της χώρας καταγωγής τους και, κατά τα προβλεπόμενα από τον ν. 3601/2007, έχουν απλώς γνωστοποιήσει στην Τράπεζα της Ελλάδος «ενδιαφέρον παροχής υπηρεσιών χωρίς εγκατάσταση». Η κατανομή τους αναλόγως χώρας προέλευσης ήταν τον Μάρτιο του 2016, η εξής (εντός παρενθέσεων οι αντίστοιχοι αριθμοί για το Νοέμβριο του 2012 ενδεικτικά¹⁸):

Πιστωτικά ιδρύματα που παρέχουν στην Ελλάδα υπηρεσίες εξ αποστάσεως			
Αυστρία	31(32)	Λιχτενστάιν 5(3)	6(5)
Βέλγιο 6 (6)	5(6)	Λετονία	6(1)
Γαλλία 44 (40)	38(44)	Λουξεμβούργο	49(38)
Γερμανία 50 (46)	54(50)	Μάλτα	10(7)
Γιβραλτάρ 5 (6)	4(5)	Νορβηγία	3(3)
Δανία 4 (4)	4(4)	Ολλανδία	22(26)
Εσθονία 1 (1)	2(1)	Ουγγαρία	3(2)
Ηνωμένο Βασίλειο	84(81)	Πολωνία	1(1)
Ιρλανδία 30 (30)	28(30)	Πορτογαλία	3(3)
Ισλανδία 2 (1)	1(2)	Σουηδία	4(3)

¹⁷ Ο Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος περιλαμβάνει τα 27 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν και τη Νορβηγία.

¹⁸ Βλ. Στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, Τραπεζικά Ιδρύματα που προσφέρουν τις υπηρεσίες τους εξ'αποστάσεως, ανακτήθηκε από: http://www.bankofgreece.gr/BoGDocuments/7_πίνακας_πi_cross_border_κατά_χώρα_site.pdf

Ισπανία 5 (6)	5(5)	Τσεχία	1(1)
Ιταλία 11 (8)	13(11)	Φινλανδία	7(6)
Κύπρος	6(7)		

Πίνακας 1.

Στο χρονικό διάστημα Νοέμβριος 2011 - Νοέμβριος 2012 ο αριθμός των πιστωτικών ιδρυμάτων αυτής της κατηγορίας αυξήθηκε κατά 7%, με σημαντικότερη συμβολή στην ανωτέρω αύξηση να παρουσιάζουν τα πιστωτικά ιδρύματα από Λουξεμβούργο, Αυστρία, Γερμανία και Γαλλία. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι, το 71% (Νοέμβριος 2011: 70%) των πιστωτικών ιδρυμάτων που παρέχουν στην Ελλάδα εξ αποστάσεως χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες είναι εγκατεστημένα και λειτουργούν σε κράτη μέλη της ευρωζώνης. Μεταξύ των κρατών μελών της ευρωζώνης μόνο πιστωτικά ιδρύματα εγκατεστημένα στη Σλοβενία και Σλοβακία δεν έχουν γνωστοποιήσει μέχρι σήμερα σχετικό ενδιαφέρον στην Τράπεζα της Ελλάδος.

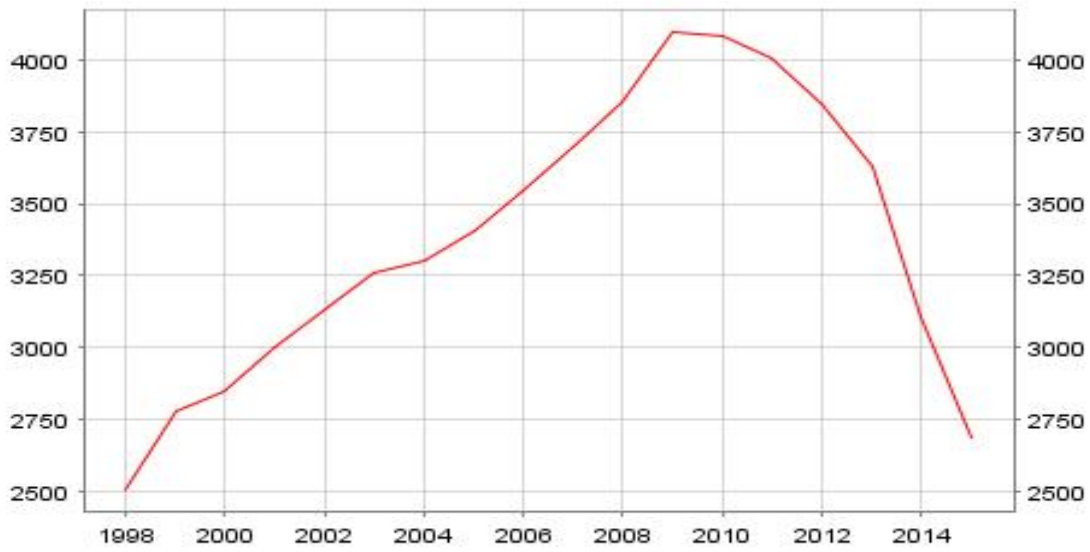
(γ) Λοιπές εταιρείες του χρηματοπιστωτικού συστήματος

Επιπλέον των προαναφερθέντων πιστωτικών ιδρυμάτων, στην Ελλάδα λειτουργούν επίσης και άλλες εταιρείες του χρηματοπιστωτικού συστήματος, οι οποίες εξειδικεύονται στην παροχή συγκεκριμένων χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών.

1.4.1 Αριθμός των Ελληνικών τραπεζών διαχρονικά

Σε μείωση του αριθμού υποκαταστημάτων κατά 17% σε σχέση με το 2012 οδήγησε η ιστορική σε μέγεθος αναδιάρθρωση του εγχώριου τραπεζικού συστήματος το 2013, που είχε ως αποτέλεσμα να «σβήσουν από τον χάρτη» περισσότερα από 10 τραπεζικά brand names μέσα σε μερικούς μόλις μήνες και στη δημιουργία 4 μεγάλων συστημικών τραπεζών, ενώ λειτουργούν επίσης ακόμη δύο μικρότερες σε μέγεθος εμπορικές τράπεζες, τα υποκαταστήματα δύο ξένων τραπεζών και οι συνεταιριστικές τράπεζες. Στο τέλος του 2015, ο συνολικός αριθμός των καταστημάτων των τραπεζών που λειτουργούν στη χώρα μας ανέρχεται σε 2.562 σε σχέση με 3.567 το 2014. Σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, ο αριθμός των τραπεζικών υποκαταστημάτων έφτασε στο υψηλότερο σημείο το 2008 όταν ανήλθαν σε 4.097. Από το επόμενο έτος ξεκινάει σταδιακά η μείωση του αριθμού τους, σε 4.079 το 2009, 4.005 το 2010, 3.847 το 2011 και σε 3.629 το 2012. Αναφορικά με τον αριθμό των ATM, από 7.624 το 2009, αυτά ήταν 5.449 το τέλος του 2015, και τα περισσότερα ATM λειτουργούν στον χώρο των καταστημάτων.

Διάγραμμα 1:Συνολικός αριθμός των καταστημάτων των ελληνικών τραπεζών¹⁹

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, *EU Structural Indicators for the EU Banking Sector*

¹⁹ Πηγή: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, *EU Structural Indicators for the EU Banking Sector*, ανακτήθηκε από: https://sdw.ecb.europa.eu/quickview.do?SERIES_KEY=251.SSI.A.GR.122C.N10.1.U6.Z0Z.Z

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Από την ένταξη στην ΟΝΕ μέχρι την εκδήλωση της κρίσης:2000-2007

2.1 Η απόφαση για ένταξη στην ΟΝΕ, 2001: Ένα νέο περιβάλλον για την οικονομία

Τον Ιούνιο του 2000, η Ελλάδα καθώς πληρούσε τα κριτήρια της Συνθήκης του Μάαστριχ σύμφωνα με τα στοιχεία του προηγούμενου έτους, έγινε δεκτή ως μέλος της Ο.Ν.Ε και πλέον συμμετείχε στο ενιαίο νόμισμα. Το 2001, όταν η Ελλάδα έγινε μέλος της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης και υιοθέτησε το ενιαίο νόμισμα, οι οίονοι ήταν άισιοι και οι προσδοκίες μεγάλες. Δημιουργήθηκε τότε η εντύπωση ότι η ένταξη στο σκληρό πυρήνα των ευρωπαϊκών οικονομιών θα λειτουργούσε ως καταλύτης που θα επιτάχυνε την πραγματική σύγκλιση με τις προηγμένες ευρωπαϊκές χώρες σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Η νομισματική πολιτική κατά το 1994-1999, οδήγησε στην ικανοποίηση των κριτηρίων που έθετε η Συνθήκη του Μάαστριχ και αφορούσαν τη σύγκλιση των επιτοκίων, το χαμηλό πληθωρισμό και τη συναλλαγματική σταθερότητα²⁰. Η νομισματική πολιτική που άσκησε η Τράπεζα της Ελλάδος ήταν περιοριστική επιδιώκοντας τη μείωση του πληθωρισμού, ενώ η επίδραση που είχε στη ρευστότητα η εισροή κεφαλαίων από το εξωτερικό εξουδετερωνόταν μέσω των παρεμβάσεων της ΤΤΕ μέσω του μηχανισμού αποδοχής καταθέσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων. Την ίδια περίοδο, ιδρύθηκε επίσης η δευτερογενής αγορά ομολόγων, η παύση της χρηματοδότησης του Ελληνικού Δημοσίου από την ΤΤΕ βάσει του κανονισμού 3604/1993, η πλήρης απελευθέρωση του τραπεζικού συστήματος και της κίνησης κεφαλαίων.

Η Τράπεζα της Ελλάδος πλέον, αποτελούσε μέρος του Ευρωσυστήματος, μέσω της συμμετοχής της στο Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΚΣΤ), όπως προβλεπόταν και στο άρθρο 2, παρ.3 του Ν.2548/1997²¹. Πρωταρχικός στόχος της Τράπεζας της Ελλάδος ήταν η διασφάλιση των τιμών μεσοπρόθεσμα, με το Διοικητικό Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας να καθορίζει τα βασικά επιτόκια του Ευρωσυστήματος και να διαμορφώνει την νομισματική πολιτική²².

Τα επιτόκια δανεισμού του Δημοσίου αλλά και των ιδιωτών (νοικοκυριά, επιχειρήσεις) διαμορφώθηκαν σε πολύ χαμηλά επίπεδα σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια²³ ενώ

²⁰ Βλ. Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, ανακτήθηκε από: http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaty_on_european_union/treaty_on_european_union_el.pdf

²¹ Τράπεζα της Ελλάδος, Βασικά καθήκοντα του Ευρωσυστήματος, ανακτήθηκε από: <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/MonetaryPolicyEurosysteem/mission.aspx>

²² Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, άρθρο 127

²³ Για την εξέλιξη των επιτοκίων δανεισμού των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών βλ. Πίνακες 3 και 4 στο : http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/rates_markets/deposits.aspx

μειώθηκε και το μέσο επιτόκιο των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου. Τα ομόλογα δεκαετούς διάρκειας των οποίων το επιτόκιο έκδοσης ανερχόταν σε 860 μονάδες βάσης, υποχώρησε στις 535 μονάδες βάσης στο τέλος του 2001, γεγονός που οφείλεται στην είσοδο της Ελλάδος στη ζώνη του ευρώ και τα συμπαρομαρτούντα, όπως ήταν ο περιορισμός του ασφαλιστικού κινδύνου²⁴. Η πρόσβαση των ιδιωτών και ειδικά των επιχειρήσεων στον τραπεζικό δανεισμό έγινε ευκολότερη από ποτέ όπως φαίνεται και από το διάγραμμα 2.

Διάγραμμα 2. Τραπεζικός δανεισμός προς τον ιδιωτικό τομέα (Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος)

Η συμμετοχή στη νομισματική ένωση ωστόσο, παρά τα πλεονεκτήματα που προσέφερε, είχε και συγκεκριμένους περιορισμούς, όπως ήταν πλέον η απώλεια εφαρμογής αυτόνομης νομισματικής πολιτικής, αφού η κεντρική τράπεζα πλέον υπαγόταν υπό τον έλεγχο της Ε.Κ.Τ και η χώρα δε μπορούσε να ασκήσει αυτόνομη νομισματική πολιτική, γεγονός που δεν επέτρεπε για παράδειγμα τη μείωση του εσωτερικού χρέους μέσω πληθωριστικών πολιτικών.

Στην επταετία 2001-2007, ο μέσος ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης ήταν 4,2%, ωθούμενος από την ιδιωτική κατανάλωση και την επέκταση της καταναλωτικής πίστης. Η εγχώρια ζήτηση ήταν μεγαλύτερη από την εγχώρια παραγωγή, διευρύνοντας το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών από 3% του ΑΕΠ ετησίως κατά μέσο όσο την περίοδο 1994-1999 σε 8,5 % ενώ το 2008 ανήλθε στο 14,9% του ΑΕΠ όπως φαίνεται στον πίνακα 2.

Πίνακας 2: Βασικά δημοσιονομικά μεγέθη (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat, Τράπεζα της Ελλάδος)

²⁴ Για τα επιτόκια των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, ανακτήθηκε από: http://www.bankofgreece.gr/Pages/en/Statistics/rates_markets/titloioldimosiou/default.aspx, Statistics of the system, BOGS (Historical)

Έτος	Ετήσια εκατοστιαία μεταβολή πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας (βάσει σχετικών τιμών καταναλωτή/βάσει σχετικού κόστους εργασίας)	Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών	Εμπορικό ισοζύγιο αγαθών	Τραπεζική χρηματοδότηση νοικοκυριών (καταναλωτική πίστη)	Τραπεζική χρηματοδότηση επιχειρήσεων	Έσοδα γενικής κυβέρνησης	Δαπάνες γενικής κυβέρνησης	Καθαρός δανεισμός (έλλειμμα) γενικής κυβέρνησης	Δημόσιο χρέος
2001	1,1 / 0,7	-7,2	-14,8	5,4	34,3	40,9	45,4	-4,4	103,7
2002	2,6 / 4,0	-6,5	-14,5	6,2	35,1	40,3	45,1	-4,8	101,7
2003	5,5 / 4,0	-6,5	-13,1	7,2	35,4	39,0	44,7	-5,7	97,4
2004	1,9 / 4,3	-5,8	-13,7	9,2	38,6	38,1	45,5	-7,4	98,6
2005	-0,1 / 0,5	-7,6	-14,3	11,3	42,0	39,0	44,6	-5,6	100,0
2006	0,8 / 0,8	-11,4	-16,9	12,7	44,9	39,2	45,3	-6,0	106,1
2007	1,6 / 1,6	-14,6	-18,6	14,3	49,9	40,7	47,5	-6,8	107,4
2008	2,5 / 7,1	-14,9	-18,9	15,6	56,8	40,7	50,6	-9,9	112,9
Μέσο ετήσιο ποσοστό % του ΑΕΠ (ή ρυθμός μεταβολής):									
2001-2007	1,9* / 2,5*	9,1	-15,5	10,1	41,2	39,6	45,5	-5,8	102,2
2001-2008	2,0* / 3,1*	-9,8	-15,9	10,8	43,2	39,7	46,1	-6,3	103,5
* Σωρευτική μεταβολή οκταετίας 2001-2008: 16,9% (βάσει σχετικών τιμών καταναλωτή), 27,7% (βάσει σχετικού κόστους εργασίας) Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat και Τράπεζα της Ελλάδος.									

Εδώ πρέπει να τονιστεί πως αν η Ελλάδα είχε διατηρήσει το εθνικό της νόμισμα, δε θα ήταν σε θέση να διατηρήσει το εξωτερικό της έλλειμμα το οποίο χρηματοδοτούσε μέσω του δανεισμού με χαμηλά επιτόκια και θα αντιμετώπιζε υψηλό πληθωρισμό και υποτίμηση του νομίσματος. Οι εξαγωγές ως ποσοστό του ΑΕΠ, ήταν το 2007 στο 23,8% του ΑΕΠ, το οποίο ήταν αρκετά μικρότερο από τις αντίστοιχες χώρες της ευρωπαϊκής περιφέρειας²⁵.

2.2. 2007: Η ελληνική οικονομία αντιμέτωπη με την κρίση

Η ελληνική οικονομία στην περίοδο μετά την ένταξη στην ΟΝΕ ακολούθησε μια στρεβλή ανάπτυξη και δεν αντιμετώπισε τα διαρθρωτικά της προβλήματα μέσω των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων, ώστε να καταστεί ανταγωνιστική σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες. Το έλλειμμα της κυβέρνησης αυξανόταν διαρκώς έως το 2004 (7,4% του ΑΕΠ). Η δημοσιονομική πολιτική που ασκούνταν διατηρήθηκε μέχρι το τέλος του 2004, παρότι η Ελλάδα είχε εισαχθεί στη Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος (ΔΥΕ)²⁶. Με απόφαση του Συμβουλίου Υπουργών Οικονομικών στις 17.2.2005, η Ελλάδα έπρεπε να λάβει μέτρα διαρθρωτικού χαρακτήρα, περιορίζοντας την επεκτατική δημοσιονομική της πολιτική προκειμένου να περιορίσει το έλλειμμά της.

²⁵ Βλ. European Commission, Statistical Annex to European Economy –Spring 2013.

²⁶ Για τη διαδικασία του υπερβολικού ελλείμματος βλ. EUR-Lex: http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/excessive_deficit_procedure.html?locale=el

Τα δημοσιονομικά δεδομένα και στοιχεία ωστόσο της Ελληνικής πλευράς, αποδείχθηκαν αναξιόπιστα, καθώς με την αναθεώρηση των στοιχείων το 2004, μέσω της δημοσιονομικής προσαρμογής, το έλλειμμα αναθεωρήθηκε προς τα πάνω για την περίοδο από το 2000 έως το 2004. Αναλυτικότερα τα στοιχεία παρουσιάζονται στον πίνακα 3.

Πίνακας 3: Δημοσιονομικά στοιχεία και αναπροσαρμογή

	1997*	1998*	1999*	2000	2001	2002	2003	2004
Γνωστοποίηση 27.2.2004	4,0	2,5	1,8	2,0	1,4	1,4	1,7	1,2
Γνωστοποίηση 31.8.2004	6,0	4,3	3,4	4,1	3,7	3,7	4,6	5,3
Σημερινές εκτιμήσεις	5,9	3,9	3,1	3,7	4,5	4,8	5,7	7,6

* Η αναθεώρηση των στοιχείων των ετών 1997-1999 έγινε μονομερώς από την EUROSTAT.

Πηγή: (α) για τις γνωστοποιήσεις 27.2-31.8.2004: υποβολή στοιχείων βάσει Διαδικασίας Υπερβολικού Ελλείμματος, (β) για τις σημερινές εκτιμήσεις: European Commission, *Statistical Annex to European Economy Spring 2013*.

Η αναξιοπιστία των δημοσιονομικών στοιχείων, οδήγησε στη μονόπλευρη αναθεώρηση από τη Eurostat και των στοιχείων της περιόδου 1997-1999, σύμφωνα με τα οποία η Ελλάδα είχε ενταχθεί στην ΟΝΕ, χωρίς να πληροί μια από τις βασικές προϋποθέσεις, που ήταν το δημοσιονομικό έλλειμμα να βρίσκεται κάτω από το 3% του ΑΕΠ.

Όλα τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας συγκαλύπτονταν από την ταχεία άνοδο του ΑΕΠ²⁷. Ωστόσο οι αδυναμίες της οικονομικής πολιτικής, οδήγησαν σε συνεχή αύξηση του δημόσιου χρέους παρά τις ευνοϊκές συνθήκες της περιόδου, καθώς υπήρχε αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ κατά μέσο όρο 4% ετησίως, τα επιτόκια δανεισμού του δημοσίου ήταν πολύ χαμηλά και υπήρχαν πρωτογενή πλεονάσματα μέχρι και το 2002. Στο τέλος του 2007, η ελληνική οικονομία ήταν έκθετη σε οποιεσδήποτε δυσμενείς εξελίξεις, χωρίς να διαθέτει την απαραίτητη διάρθρωση ώστε να αντιμετωπίσει οποιαδήποτε επιδείνωση του οικονομικού περιβάλλοντος.

2.3. 2000-2007: Η Τράπεζα της Ελλάδος αναδεικνύει τα καίρια ζητήματα οικονομικής πολιτικής

Στην Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος για το 2001, αναφέρεται πως παρά τους ευνοϊκούς παράγοντες θα υπήρχε περιορισμός της ανάπτυξης την πενταετία που θα

²⁷ Βλ. Για αναλυτικότερα στοιχεία του ρυθμού ανόδου του ΑΕΠ: <http://www.tradingeconomics.com/greece/gdp-growth-annual>

ακολουθούσε. Υπήρχαν επίσης αναφορές στα προβλήματα της κοινωνικής ασφάλισης, των φορολογικών μεταρρυθμίσεων, τη λειτουργία της αγοράς και τέλος τη δημοσιονομική πολιτική²⁸. Την ίδια περίοδο υπήρξαν και άλλες εκθέσεις που αφορούσαν το κόστος εργασίας, τον πληθωρισμό, την υποχώρηση της ανταγωνιστικότητας και το ρυθμό της παραγωγικότητας²⁹.

Σε ότι αφορά το χρηματοπιστωτικό σύστημα, δημοσιεύτηκαν διάφορες εκθέσεις, για το ύψος του δανεισμού και το βαθμό χρέωσης των νοικοκυριών (Μάρτιος 2003, Απρίλιος 2006), τη μεταβολή της αξίας των περιουσιακών στοιχείων των κατοικιών, των μετοχών και των τίτλων του Δημοσίου και το ποσοστό αποταμίευσης (Νοέμβριος 2002, Απρίλιος 2003), την εξέλιξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος από το 1993 μέχρι το 2003 και τέλος τις δυνατότητες χρηματοδότησης των μικρομεσαίων και νέων επιχειρήσεων (Οκτώβριος 2007).

2.4. Τα κύρια χαρακτηριστικά του τραπεζικού συστήματος την περίοδο 2000-2007

Με την είσοδο της χώρας στη ζώνη του ευρώ, οι ελληνικές τράπεζες άρχισαν να διαφοροποιούν και τις επιχειρησιακές στρατηγικές τους, ενισχυόμενες από τη διαμόρφωση των επιτοκίων σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα, τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, την απελευθέρωση της τραπεζικής αγοράς και τη ραγδαία τεχνολογική πρόοδο στο χώρο της πληροφορικής και των επικοινωνιών και τέλος τη δημιουργία νέων χρηματοοικονομικών εργαλείων. Από το 2000 με την άνοδο της ελληνικής αγοράς στεγαστικής και καταναλωτικής πίστης, μέχρι τα τέλη του 2007, τα δάνεια προς τα νοικοκυριά αυξάνονταν με ρυθμό 30% κατά μέσο όρο ετησίως, ενώ ο δανεισμός των επιχειρήσεων και οι καταθέσεις κατά 14-15% (βλ. Πίνακας 4). Ο δανεισμός των νοικοκυριών παρέμενε μέχρι την εκδήλωση της κρίσης σε ελεγχόμενα επίπεδα καθώς μόλις ένα στα δύο νοικοκυριά είχε κάποια μορφή τραπεζικής δανειακή επιβάρυνση και από αυτά μόνο για το 12% η οφειλόμενη δόση ήταν μεγαλύτερη από το 40% του εισοδήματός του³⁰.

Πίνακας 4: Βασικά οικονομικά μεγέθη

	2001	2002	2007	2008
Στεγαστική πίστη (ως ποσοστό του	12	15	30.3	32.0

²⁸ Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2001, Απρίλιος 2002, Κεφάλαιο ΙΙ, Τμήματα 7.2-7.3, 55-69.

²⁹ Βλ. Εκθέσεις Απρ. και Νοεμ. 2000, Απρ. 2001, Απρ. 2002, Απρ. 2003, Φεβρ. 2007, Οκτ. 2007.

³⁰ Τράπεζα της Ελλάδος, 2006, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2005, Αθήνα, 239-260.

ΑΕΠ)				
Καταναλωτική πίστη & λοιπά δάνεια (ως % του ΑΕΠ)	6.2	7.3	15.3	16.2
Σύνολο δανείων προς νοικοκυριά (ως % του ΑΕΠ)	18.2	22.3	45.6	48.2
Επιχειρηματικά δάνεια (ως % του ΑΕΠ)		38.9	48.8	54.5
Σύνολο δανείων ιδιωτικού τομέα (ως % του ΑΕΠ)	56.5	61.5	94.4	102.7
Καταθέσεις (ως % του ΑΕΠ)		94.7	108.6	115.3

Πηγές: ΕΣΥΕ, Τράπεζα της Ελλάδος, 2008, Στατιστικό δελτίο οικονομικής συγκυρίας, Αθήνα; ΤτΕ, 2004, Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος για το 2008; ΤτΕ, 2004, Νομισματική πολιτική 2003-2004

Τα έκτακτα κέρδη από τα ομόλογα της πρώτης περιόδου αντικαταστάθηκαν κατά τη δεύτερη περίοδο από τα κέρδη που προέρχονταν από την πώληση μετοχών/συμμετοχών τους. Γενικά, την τελευταία δεκαετία και μέχρι την εκδήλωση της χρηματοπιστωτικής κρίσης, η κερδοφορία των ελληνικών τραπεζών, παρά τις πρόσκαιρες διακυμάνσεις της, έβαινε γενικά βελτιούμενη. Έτσι, οι δείκτες αποδοτικότητας των ελληνικών τραπεζών διαμορφώνονται πλέον σε επίπεδα αντίστοιχα εκείνων των τραπεζών στη ζώνη του Ευρώ (βλ. πίνακα 5).

Πίνακας 5: Δείκτες αποδοτικότητας των Ελληνικών τραπεζών και των τραπεζών της Ε.Ε

	2005	2006	2007	2008
Αποδοτικότητα απασχολούμενων κεφαλαίων (ROA)				
Ελλάδα	0,9	0,8	1,0	0,2
Ευρωζώνη	0,6	0,7		

Αποδοτικότητα ιδίων κεφαλαίων (ROE)				
Ελλάδα	16,2	12,8	14,7	3,0
Ευρωζώνη	16,0	18,7	12,6	

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος, 2006 (2007,2009), Έκθεση του Διοικητή για τα έτη 2005,2006,2008; ECB, 2006(2007,2008), Financial stability review, Frankfurt.

Επίσης βελτιώθηκε και η τιμή του δείκτη αποτελεσματικότητας τουλάχιστον μέχρι το 2007, όπου σύμφωνα με την ΤτΕ (Εκθέσεις Διοικητή για τα έτη 2005,2006,2007), ο δείκτης αυτός διαμορφώθηκε για τους τραπεζικούς ομίλους στην Ελλάδα στο 52.6% το 2007 έναντι 60% στη ζώνη του Ευρώ το πρώτο εξάμηνο του ίδιου έτους. Οι τράπεζες έδωσαν επίσης έμφαση στην ποιότητα του χαρτοφυλακίου των δανείων με αποτέλεσμα το μέσο ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων (NPL) ως προς το σύνολο των δανείων των ελληνικών τραπεζών να συγκλίνει με το αντίστοιχο των μεσαίου μεγέθους τραπεζών της ΕΕ. Οι τράπεζες προχώρησαν σε επανενεργοποίηση δανείων που δεν εξυπηρετούνταν καθώς και αυξημένες διαγραφές οι οποίες το 2007 ανήλθαν σε €1.82 δις. Το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων μειώθηκε από 7% το 2003 σε 4.5% το 2007.

Με την υιοθέτηση του κανονιστικού πλαισίου της Βασιλείας ΙΙ³¹ το 2007 καθώς και την εφαρμογή των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων το 2005, οι ελληνικές τράπεζες έπρεπε να ενισχύσουν την κεφαλαιακή τους βάση και να έχουν επαρκή ίδια κεφάλαια. Το σύμφωνο της Βασιλείας ΙΙ, το οποίο ακολούθησε τη συνθήκη της Βασιλείας Ι, η οποία είχε δημιουργήσει μια ενιαία μεθοδολογία αξιολόγησης της κεφαλαιακής επάρκειας, είχε τρεις βασικούς πυλώνες. Ο πρώτος πυλώνας αφορά την κεφαλαιακή επάρκεια, όπου βάσει του νέου Συμφώνου, η ελάχιστη απαιτούμενη κεφαλαιακή επάρκεια έναντι των αναλαμβανόμενων κινδύνων θα πρέπει να παραμένει στο 8%. Ο δεύτερος πυλώνας αφορούσε τον υπολογισμό της κεφαλαιακής επάρκειας με τη μέτρηση όλων των αναλαμβανόμενων κινδύνων και την υποχρέωση των εποπτικών αρχών να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα. Ο τρίτος πυλώνας του Συμφώνου αφορούσε τις προϋποθέσεις ώστε οι συμμετέχοντες στην τραπεζική αγορά (καταθέτες, δανειζόμενοι, δανειστές, εποπτικές αρχές κ.ο.κ) να έχουν πρόσβαση στην πληροφόρηση για τους κινδύνους που αναλαμβάνουν τα τραπεζικά ιδρύματα, το μέγεθος της κεφαλαιοποίησης και της κεφαλαιακής επάρκειας και την πειθαρχία στους όρους αυτούς.

³¹ Βλ. Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework

Έτσι προχώρησαν σε σημαντικές αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου, υιοθετώντας ταυτόχρονα αυστηρότερους όρους δανειοδότησης και ευελιξία στη διαχείριση του προβληματικού μέρους του χαρτοφυλακίου τους. Σύμφωνα με στοιχεία της ΤτΕ, στο τέλος του 2007, ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας των ελληνικών τραπεζικών ομίλων διαμορφώθηκε κατά μέσο όρο στο 11.2%, έναντι 11.1% των μεγάλων, διεθνούς εμβέλειας τραπεζών της ΕΕ³². Έτσι, κατόρθωσαν να έχουν ιδιαίτερα ικανοποιητικούς δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας συγκρίσιμους ή και καλύτερους από τους αντίστοιχους των άλλων ευρωπαϊκών τραπεζών.

Στα πλαίσια της αλλαγής της στρατηγικής τους, οι τράπεζες προχώρησαν σε μείωση του λειτουργικού τους κόστους μέσω της αναδιάρθρωσης της λειτουργίας τους εντός και εκτός της Ελλάδος, στη δημιουργία νέων χρηματοοικονομικών προϊόντων, στην αναβάθμιση των πληροφοριακών συστημάτων τους, καθώς και στην εφαρμογή της οδηγίας MiFid και των διατάξεων της Βασιλείας II. Είναι χαρακτηριστικό πως αυτή την περίοδο- και λίγο νωρίτερα από το 2000- οι ελληνικές τράπεζες είχαν αναπτύξει έντονη δραστηριότητα εκτός συνόρων σε χώρες των Βαλκανίων και λίγο αργότερα σε χώρες όπως η Κύπρος, η Αίγυπτος, η Τουρκία, η Πολωνία, η Ουκρανία και η Ρωσία.

---

³² Τράπεζα της Ελλάδος, 2008, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2007, Αθήνα, 172

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Η εμφάνιση της κρίσης: 2008-2009

3.1. Η διεθνής διάσταση

Από το 2008 και μετά, με την εκδήλωση της παγκόσμιας χρηματοοικονομικής κρίσης, διαμορφώνεται ένα νέο σκηνικό, το οποίο επηρέασε τις οικονομίες όλων των χωρών παγκοσμίως και ιδιαίτερα της Ελλάδος. Προτού προχωρήσουμε στις επιπτώσεις που είχε στο Ελληνικό τραπεζικό σύστημα, θα κάνουμε μια σύντομη αναφορά στο χρονικό της εκδήλωσης της κρίσης και την επίδραση στα δημοσιονομικά μεγέθη των χωρών παγκοσμίως. Η παγκόσμια οικονομική κρίση, ξεκίνησε από τις ΗΠΑ το 2007 και επιδεινώθηκε ραγδαία το φθινόπωρο του 2008 με την κατάρρευση της Lehman Brothers, δημιουργώντας τη μεγαλύτερη χρηματοοικονομική ύφεση από το 1930 και το Αμερικανικό κραχ.

Η κρίση είχε σημαντικές αρνητικές συνέπειες για την παγκόσμια οικονομία, η οποία κατέγραψε αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης και σοβαρή δημοσιονομική επιδείνωση στις περισσότερες χώρες (Eigner & Umlauf, 2015). Οι ζημιές που άρχισαν να καταγράφουν οι πιστωτικοί οργανισμοί, αφενός εξαιτίας της πτώσης των τιμών αυτών και αφετέρου επειδή μεγάλο μέρος των δανείων που είχαν χορηγηθεί μετατράπηκαν σε μη εξυπηρετούμενα, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων είχαν χορηγηθεί για την αγορά ακινήτων, είχαν ως αποτέλεσμα την κατάρρευση των χρηματιστηριακών τους αξιών. Αυτό οδήγησε σε σταδιακή πτώση εγχώριας ζήτησης και των τιμών σε πολλές οικονομίες. Η πτώση της ζήτησης, με τη σειρά της, οδήγησε σε μείωση της παραγωγής και, άρα, σε μείωση του ΑΕΠ και αύξηση της ανεργίας. Στις περισσότερες οικονομίες ο λόγος δημοσίου χρέους προς ΑΕΠ αυξήθηκε απότομα, κυρίως εξαιτίας της ραγδαίας μείωσης του παρονομαστή (snowball effect)³³.

Οι ευρωπαϊκές χώρες κατέγραψαν αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης και μεταβολή του ΑΕΠ τους, ενώ και το παγκόσμιο εμπόριο εμφάνισε μείωση κατά 10,7%. Το μεγαλύτερο πλήγμα το δέχθηκαν οι χώρες οι οποίες εμφάνιζαν σοβαρές εξωτερικές και εσωτερικές μακροοικονομικές ανισορροπίες και διαρθρωτικές αδυναμίες καθώς δε διέθεταν τους κατάλληλους μηχανισμούς στη λειτουργία της οικονομίας τους καθώς και την απαιτούμενη αντοχή ώστε να ανταποκριθούν στις προκλήσεις της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης (Belkin, Weiss, Nelson & Darek, 2012). Είναι χαρακτηριστικό πως αυτές ήταν και οι χώρες οι οποίες άργησαν να ανακάμψουν μετά το 2010, με χαρακτηριστικά παραδείγματα την Ιταλία, την Ιρλανδία, την Ισπανία, την Πορτογαλία και την Ελλάδα.

³³ Για τους ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης στα χρόνια της κρίσης βλ. EC Forecasts, 2015, Πίνακας 1.

Αναλυτικότερα σε ό,τι αφορά την επιδείνωση των δημοσιονομικών μεγεθών, στις προηγμένες οικονομίες, το δημοσιονομικό έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκε από 3,5% το 2008 σε 8,8% το 2009, υποχωρώντας σε 5,9% το 2012 (στις ΗΠΑ από 6,5% το 2008 αυξήθηκε σε 12,9% το 2009, αλλά μετά μειώθηκε σε 8,3% το 2012, ενώ στη ζώνη του ευρώ από 2,1% το 2008 αυξήθηκε σε 6,4% το 2009 και μετά μειώθηκε σε 3,7% το 2012). Ανάλογη υπήρξε και η πορεία του δημόσιου χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ, στις μεν ΗΠΑ από 73,3% το 2008 σε 86,3% το 2009 και 102,7% το 2012, στη δε ζώνη του ευρώ από 70,3% το 2008 σε 80,1% το 2009 και 93,0% το 2012.³⁴

3.2. Πολιτικές αντιμετώπισης της ευρωπαϊκής χρηματοπιστωτικής κρίσης

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, προκειμένου να αντιμετωπίσει τις αρνητικές συνέπειες της κρίσης, αναγκάστηκε να λάβει μια σειρά μέτρων και αποφάσεων, προκειμένου να σταθεροποιηθεί το τραπεζικό σύστημα³⁵. Οι αναταράξεις στις διεθνείς αγορές, είχαν οδηγήσει σε έλλειψη ρευστότητας καθώς πολλά πιστωτικά ιδρύματα άρχισαν να μειώνουν την παροχή ρευστότητας με το φόβο πως δε θα αποπληρωθούν, διακρατώντας τα διαθέσιμά τους σε ρευστή μορφή χωρίς να τα διαθέτουν μέσω δανείων στη διατραπεζική αγορά. Τον Οκτώβριο του 2008, με την υπογραφή της Διακήρυξης των Παρισίων, αποφασίστηκε για τις χώρες που ανήκαν στη ζώνη του ευρώ, να ληφθούν συγκεκριμένα συντονισμένα μέτρα για τη βελτίωση της χρηματοδότησης της οικονομίας, με βασικά μέτρα την παροχή κρατικών εγγυήσεων για την έκδοση τραπεζικών χρεογράφων, καθώς και την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών.

Στα τέλη του 2008, υπογράφεται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το Ευρωπαϊκό Σχέδιο Οικονομικής ανάκαμψης, το οποίο είχε ως βασικό στόχο την τόνωση της συνολικής ζήτησης, την εφαρμογή διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων καθώς και την ενίσχυση της εμπιστοσύνης στον τραπεζικό τομέα, που είχε αρχίσει να κλονίζεται. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέθεσε επίσης νομοθετικές προτάσεις στο Συμβούλιο της Ε.Ε και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο που αφορούσαν: (α) την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Συστημικού Κινδύνου (ESRB), με αρμοδιότητα την άσκηση της μακροπροληπτικής εποπτείας, και (β) του Ευρωπαϊκού Συστήματος Χρηματοπιστωτικής Εποπτείας (ESFS), του οποίου αρμοδιότητα ήταν η μικροπροληπτική εποπτεία και περιελάμβανε τρεις Ευρωπαϊκές Εποπτικές Αρχές (ESAs) και τις αντίστοιχες αρμόδιες εθνικές εποπτικές αρχές. Ορόσημο αποτελεί η Σύνοδος Κορυφής των G20, τον Απρίλιο του επόμενου έτους, όπου ιδρύεται το Συμβούλιο Χρηματοπιστωτικής

³⁴ Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, Το χρονικό της μεγάλης κρίσης. Η τράπεζα της Ελλάδος 2008-2013

³⁵ Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, Το χρονικό της μεγάλης κρίσης. Η τράπεζα της Ελλάδος 2008-2013

Σταθερότητας (FSB), με βασικές αρμοδιότητες τη διατήρηση και την ενίσχυση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας.

Σημαντικός ήταν και ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, η οποία από τον Οκτώβριο του 2008, είχε ξεκινήσει να χορηγεί ρευστότητα με σταθερά επιτόκια και κατανομή ολόκληρου του αιτούμενου ποσού, παρέχοντας ουσιαστικά απεριόριστη ρευστότητα στις τράπεζες από το Ευρωσύστημα με το βασικό επιτόκιο της Ε.Κ.Τ, με την προϋπόθεση πως θα είχαν επαρκείς εγγυήσεις με τη μορφή αποδεκτών τίτλων. Άλλα μέτρα που ακολούθησαν ήταν η μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση και η διεύρυνση των αποδεκτών εξασφαλίσεων. Η στήριξη στον τραπεζικό τομέα ήταν σημαντική, επειδή χρηματοδοτούσαν την οικονομία και διαδραμάτιζαν ταυτόχρονα σημαντικό ρόλο στη μετάδοση της νομισματικής πολιτικής, συμβάλλοντας έτσι στη χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Είναι χαρακτηριστικό πως το επόμενο έτος, το Ευρωσύστημα συνέχισε να εφαρμόζει μη συμβατικά μέτρα νομισματικής πολιτικής. Όπως ήταν οι τρεις πράξεις μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης διάρκειας ενός έτους, όπου έδινε με πολύ ευνοϊκούς όρους στις τράπεζες πρόσβαση σε ρευστότητα, ενώ από τον Ιούλιο του 2009, το Ευρωσύστημα άρχισε να αγοράζει καλυμμένα ομόλογα που εξέδιδαν οι τράπεζες. Μέχρι τον Ιούνιο του 2010, το Ευρωσύστημα είχε αποκτήσει καλυμμένα ομόλογα συνολικής αξίας 60 δισεκατομμυρίων ευρώ³⁶.

Πίνακας 6: Πολιτικές αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης (Τράπεζα της Ελλάδος, Το χρονικό της μεγάλης κρίσης. Η τράπεζα της Ελλάδος 2008-2013)

---

³⁶ Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, Το χρονικό της μεγάλης κρίσης. Η τράπεζα της Ελλάδος 2008-2013

12.10 και 15-16.10.2008	Άτυπη Σύνοδος Κορυφής των κρατών-μελών της ζώνης του ευρώ Έγκριση του "Συντονισμένου σχεδίου δράσης για τη στήριξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος στη ζώνη του ευρώ". Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Υιοθέτηση του ανωτέρω σχεδίου.
7.11.2008	Άτυπη Σύνοδος Κορυφής των κρατών-μελών της ΕΕ Διατύπωση κοινών αρχών για τη μεταρρύθμιση του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος, ενόψει της Συνόδου της Ομάδας G20 στις 15 Νοεμβρίου.
10.3.2009	ECOFIN Γνώμη του Συμβουλίου για το Επικαιροποιημένο Πρόγραμμα Σταθερότητας της Ελλάδας, σύμφωνα με την οποία η χώρα καλείται να ενισχύσει την πορεία δημοσιονομικής εξυγίανσης το 2009, να βελτιώσει τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών και να υιοθετήσει δέσμη διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων.
19-20.3.2009	Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Συμφωνία ότι βάση για την καλύτερη ρύθμιση και εποπτεία του χρηματοπιστωτικού συστήματος θα αποτελέσει η έκθεση της Ομάδας υπό την προεδρία του Jacques de Larosière.
3-4.4.2009	Άτυπο ECOFIN Απόφαση του Συμβουλίου για την ύπαρξη υπερβολικού ελλείμματος στην Ελλάδα και σύσταση για τη διόρθωσή του υπερβολικού ελλείμματος το αργότερο έως το 2010.
23.9.2009	Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δημοσίευση νομοθετικών προτάσεων για τη θέσπιση του "Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Συστημικού Κινδύνου" (μακροπροληπτική εποπτεία) και του "Ευρωπαϊκού Συστήματος Χρηματοπιστωτικής Εποπτείας" (μικροπροληπτική εποπτεία), προκειμένου να εγκριθούν και να ισχύσουν το 2010.
20.10.2009	ECOFIN Υιοθέτηση "οδικού χάρτη" για την ενίσχυση της εποπτείας του χρηματοπιστωτικού συστήματος.
10.11.2009	ECOFIN Συμπεράσματα του Συμβουλίου σύμφωνα με τα οποία η ελληνική κυβέρνηση καλείται να λάβει επειγόντως μέτρα για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα ελληνικά στατιστικά στοιχεία, μετά τα προβλήματα που παρουσιάστηκαν στα δεδομένα για τα δημοσιονομικά μεγέθη. Καλείται επίσης η Ευρωπαϊκή Επιτροπή να προτείνει τα κατάλληλα μέτρα.
2.12.2009	ECOFIN Απόφαση του Συμβουλίου με την οποία διαπιστώνεται ότι δεν έχει αναληφθεί από την Ελλάδα αποτελεσματική δράση για τη διόρθωση του υπερβολικού ελλείμματος σε εφαρμογή της σύστασης του Συμβουλίου του Απριλίου του 2009.
11-12.12.2009	Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Υπογράμμιση της σημασίας του ότι τέθηκε σε ισχύ από 1ης Δεκεμβρίου η Συνθήκη της Λισσαβώνας. Έμφαση στην εφαρμογή του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης και στη σημασία των αποφάσεων του ECOFIN της 2ας Δεκεμβρίου (για τη δημοσιονομική πολιτική της Ελλάδας και άλλων κρατών-μελών).

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

3.3. 2008-2009: Η παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση και οι συνέπειες στο Τραπεζικό Σύστημα στην Ελλάδα

Οι επιπτώσεις της κρίσης στις ελληνικές τράπεζες τα πρώτα δύο χρόνια μετά την εκδήλωση της κρίσης ήταν σχετικά περιορισμένες, γεγονός που οφειλόταν στη σχετική σταθερότητα του Ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Αυτό οφειλόταν σε συγκεκριμένους λόγους³⁷:

- Οι ελληνικές τράπεζες εμφάνιζαν χαμηλή έκθεση σε σύνθετα επενδυτικά προϊόντα υψηλού κινδύνου, ενώ η αυξημένη ρευστότητά τους διοχετεύτηκε κυρίως στην πιστωτική επέκταση στην Ελλάδα και τη χρηματοδότηση επενδυτικών πρωτοβουλιών εκτός συνόρων. Οι ρυθμοί ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, όπως περιγράφηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, δε δημιουργούσε ιδιαίτερο κίνητρο στις τράπεζες να επενδύσουν σε υψηλού κινδύνου χρηματοπιστωτικά προϊόντα. Αυτός ήταν και ο λόγος που η κεφαλαιακή τους επάρκεια επηρεάστηκε κατά μέσο όρο σε πολύ χαμηλότερο βαθμό σε σύγκριση με τις περισσότερες αμερικανικές και ευρωπαϊκές τράπεζες.
- Διέθεταν ικανοποιητική ρευστότητα καθώς ο λόγος δανείων προς καταθέσεις βρισκόταν κατά μέσο όρο γύρω στο 100%. Εμφάνιζαν έτσι μικρότερη εξάρτηση από τις διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίου που μόλις από τις αρχές του 2009 και μετά άρχισαν να λειτουργούν ομαλότερα.
- Ήταν πολύ χαμηλό το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων, παρά την αύξησή του στο 5% το Δεκέμβριο του 2008 και στο 6.8% τον Ιούνιο του 2009
- Η τραπεζική πίστη, η οποία είναι πολύ σημαντική για την ομαλή τραπεζική λειτουργία δεν είχε κλονιστεί τόσο πολύ, ακόμη και στην κορύφωση της χρηματοπιστωτικής κρίσης το δ' τρίμηνο του 2008, καθότι σύμφωνα με τα στοιχεία της ΤτΕ δεν υπήρξε μείωση των καταθέσεων. Οι καταθέσεις μπορούν να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες: 1) καταθέσεις ταμιευτηρίου, 2) καταθέσεις όψεως, 3) προθεσμιακές καταθέσεις και repos. Οι καταθέσεις των νοικοκυριών στο τέλος του 2001 ήταν περίπου στα 103,4 δις ευρώ, ενώ στο τέλος του 2008 είχαν φτάσει στα 185,4 δις ευρώ. Ακόμα και με την εκδήλωση της κρίσης, οι καταθέσεις συνέχισαν να αυξάνονται και είχαν σχεδόν διπλασιαστεί σε σχέση με το 2001. Μετά το 2009, λόγω της κρίσης που βρισκόταν σε εξέλιξη, οι καταθέσεις των νοικοκυριών αρχίζουν να παρουσιάζουν σημαντική μείωση, όπου στις 30 Απριλίου του 2011 φτάνουν στα 33,0 δις ευρώ. Μειώθηκαν επίσης και οι καταθέσεις των εγχωρίων επιχειρήσεων, όπου και

---

³⁷ Τράπεζα της Ελλάδος, 2009, Νομισματική πολιτική-ενδιάμεση έκθεση 2009

αυτές σχεδόν διπλασιάστηκαν έως το τέλος του 2008 (από 22,6 δις που ήταν το 2001 αυξήθηκαν σε 42,2 δις ευρώ). Τα αναλυτικά στοιχεία παρουσιάζονται στον πίνακα 7:

Πίνακας 7: Εξέλιξη των καταθέσεων και repos στα NXI στην Ελλάδα από το 2001 μέχρι το 2011

	Σύνολο	Κάτοικοι εσωτερικού	Γενική Κυβέρνηση	Επιχειρήσεις	Νοικοκυριά	Κάτοικοι λοιπών χωρών ζώνης ευρώ	Μη Κάτοικοι ζώνης ευρώ
2001	135.733	129.493	3.531	22.575	103.388	1.311	4.929
2002	133.849	128.018	3.779	22.225	102.015	1.155	4.675
2003	140.030	130.395	4.244	24.747	101.404	686	8.949
2004	159.855	142.680	5.149	26.378	111.154	705	16.469
2005	187.587	165.499	5.918	30.830	128.750	453	21.634
2006	211.458	180.916	5.979	33.867	141.070	587	29.955
2007	248.706	204.940	7.011	39.515	158.414	841	42.925
2008	280.388	235.878	8.258	42.196	185.424	1.940	42.570
2009	279.544	245.470	7.940	40.670	196.860	1.825	32.248
2010	247.188	222.874	13.269	36.094	173.510	1.725	22.589
2011-Ιαν	244.666	219.765	14.244	34.894	170.627	1.742	23.159
2011-Φεβ	243.276	218.478	15.561	33.887	169.030	1.743	23.055
2011-Μαρ	244.373	218.174	18.989	33.680	165.505	1.683	24.516
2011-Απρ	237.797	212.781	16.025	32.935	163.821	1.685	23.331
% στο Σύνολο	100,0%	89,5%	6,7%	13,8%	68,9%	0,7%	9,8%

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Αύγουστος 2011, Έκθεση ΙΝΕ (Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ), «Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση, Ετήσια Έκθεση 2011»

- Δεν είχε ακόμα σκάσει η «φούσκα» της αγοράς ακινήτων.
- Σύμφωνα με έρευνες της ΤτΕ, μόλις τα μισά από τα ελληνικά νοικοκυριά είχαν κάποιου είδους τραπεζική δανειακή επιβάρυνση, χωρίς ωστόσο να αντιμετωπίζουν προβλήματα υπερχρέωσης ή αδυναμίας αποπληρωμής.

Παρότι το τραπεζικό σύστημα δεν είχε επηρεαστεί σημαντικά, αυτό θα άλλαζε σύντομα. Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, από το 2001 η χώρα μας είχε υλοποιήσει σειρά μεταρρυθμίσεων που αφορούσαν κυρίως την απελευθέρωση κάποιων αγορών, ιδίως του χρηματοπιστωτικού τομέα. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές, σε συνδυασμό με την πτώση των επιτοκίων που έφερε η συμμετοχή της Ελλάδας στην ΟΝΕ, δημιούργησαν αξιόλογους ρυθμούς ανάπτυξης για σχετικά μεγάλο χρονικό διάστημα, καθώς είναι χαρακτηριστικό πως την περίοδο 1996-2007, δηλαδή λίγο πριν την έναρξη της παγκόσμιας κρίσης, ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ της χώρας μας ήταν 3,9%, έναντι 2,3% της Ευρωζώνης. Ο τρόπος διάρθρωσης όμως και λειτουργίας της ελληνικής οικονομίας δεν ήταν βιώσιμος

καθώς βασιζόταν στη διόγκωση της εγχώριας κατανάλωσης και στη χρηματοδότησή της μέσω μεταβιβάσεων κεφαλαίου από το εξωτερικό, γεγονός που έγινε φανερό τα επόμενα χρόνια της κρίσης.

3.4. Η εμφάνιση των πρώτων προβλημάτων στο Ελληνικό Τραπεζικό σύστημα

Στο πρώτο μισό του 2009, οι διεθνείς χρηματοοικονομικές αγορές άρχισαν να εστιάζουν στα μεγάλα δημοσιονομικά βάρη που ανέλαβαν οι κυβερνήσεις για να σώσουν πρώτα τον χρηματοπιστωτικό τομέα και έπειτα τις οικονομίες τους. Σύμφωνα με τους Buiter και Rahbari το 2009 για την ελληνική κρίση δεν φταίει η διεθνής ύφεση, αλλά οι ανισορροπίες της Ελλάδας, τις οποίες, η κρίση αποκάλυψε. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το γεγονός ότι στις 19 Οκτωβρίου ο υπουργός Οικονομικών ενημέρωσε το ECOFIN ότι το έλλειμμα της Ελλάδας το 2009 θα έφτανε τελικά το 12,5% αντί για το 6% που ήταν η προηγούμενη ενημέρωση προς το ECOFIN στις αρχές Οκτωβρίου. Οι δυσμενείς εξελίξεις του 2009 χαρακτηρίστηκαν από τον εκτροχιασμό των δημοσιονομικών μεγεθών, όπου το έλλειμμα έφθασε το 15,7% του ΑΕΠ και το δημόσιο χρέος το 129,7% του ΑΕΠ³⁸. Οι εξελίξεις αυτές ενίσχυσαν σημαντικά την αβεβαιότητα για το μέλλον της οικονομίας και τις προσδοκίες των επενδυτών για την πορεία της, ενώ δημιούργησαν και έλλειμμα εμπιστοσύνης, το οποίο ακολούθως οδήγησε σε υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της οικονομίας και σε διεύρυνση της διαφοράς αποδόσεων μεταξύ των ελληνικών και γερμανικών ομολόγων.

Η αποκάλυψη για την ελληνική δημοσιονομική εκτροπή προκάλεσε αλυσιδωτές αντιδράσεις. Τον Ιανουάριο του 2009, η Standard & Poor's προχώρησε σε υποβάθμιση της πιστοληπτικής αξιολόγησης της χώρας από A σε A-, λόγω της απώλειας ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας με αποτέλεσμα οι διαφορές αποδόσεων (spreads) μεταξύ των ελληνικών και των γερμανικών κρατικών ομολόγων να αυξηθούν στις 300 μονάδες βάσης τον Ιανουάριο του 2009 και να παραμείνουν στο επίπεδο αυτό μέχρι το Μάρτιο. Ακολούθησε ο οίκος Fitch, που προχώρησε σε υποβάθμιση στις 22 Οκτωβρίου, μία μέρα μετά τη γνωστοποίηση του διπλάσιου ελλείμματος για το 2009, κατά μία βαθμίδα σε A- από A. Το σημείο καμπής για την περαιτέρω επιδείνωση του ήταν ουσιαστικά η ανακοίνωση των ελληνικών αρχών την ίδια μέρα, ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα του 2009 ήταν υπερδιπλάσιο του προβλεπομένου και ότι και το έλλειμμα του 2008 ήταν σημαντικά αυξημένο σε σχέση με τις έως τότε εκτιμήσεις. Δύο μήνες αργότερα, το Δεκέμβριο του ίδιου έτους προχώρησε και σε άλλη υποβάθμιση σε

---

³⁸ Αναθεωρημένα, οριστικά στοιχεία. Τον Απρίλιο του 2010 το έλλειμμα είχε εκτιμηθεί σε 13,6% του ΑΕΠ και το χρέος σε 115,1% του ΑΕΠ

BBB+³⁹. Η αξιοπιστία της Ελλάδος κλονίστηκε, ενώ επηρεάστηκαν και οι υπόλοιπες οικονομίες της ευρωπαϊκής Περιφέρειας (Ιταλία, Ιρλανδία, Ισπανία, Πορτογαλία, Κύπρος). Τα στοιχεία που αφορούν την αξιολόγηση των τραπεζών παρουσιάζονται στον πίνακα 8 που ακολουθεί:

Πίνακας 8: Αξιολόγηση ελληνικών τραπεζών από διεθνείς οίκους αξιολόγησης

Ημερομηνία	Οίκος αξιολόγησης	Τράπεζες	Προηγούμενη αξιολόγηση	Νέα αξιολόγηση
08/12/2009	Fitch	NBG	A-	BBB+
		EFG	A-	BBB+
		ALPHA	A-	BBB+
		PIRAEUS	A-	BBB+
		ATE	BBB	BBB-
17/12/2009	S & P's	NBG	BBB+	(BBB+)-
		EFG	BBB+	(BBB+)-
		ALPHA	BBB+	(BBB+)-
		PIRAEUS	BBB	(BBB)-
22/12/2009	Moody's	NBG	(Aa3)	A1
		EFG	(A1)	A2

Πηγή: www.bloomberg.com

Δύο μήνες νωρίτερα, τον Οκτώβριο του 2008, η Τράπεζα της Ελλάδος, στην Ενδιάμεση Έκθεση για τη Νομισματική Πολιτική, είχε αναπτύξει τη βασική συλλογιστική της, αναφέροντας συνοπτικά:

«Οι επιπτώσεις της διεθνούς κρίσης στις εθνικές οικονομίες διαφοροποιούνται ανάλογα με τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά καθεμιάς. Αυτά καθορίζουν την ικανότητα κάθε οικονομίας να απορροφά εξωτερικούς κραδασμούς χωρίς σημαντικά προβλήματα για την εγχώρια παραγωγή, τη δημοσιονομική διαχείριση και το ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών. Στην περίπτωση της Ελλάδος οι επιπτώσεις της κρίσης μπορεί να είναι ιδιαίτερα δυσμενείς, επειδή, παρά την ταχεία ανάπτυξη των τελευταίων ετών, η οικονομία παρουσιάζει σοβαρές διαρθρωτικές αδυναμίες και χρόνιες ανισορροπίες, που επί μακρόν δεν αντιμετωπίστηκαν επαρκώς. Συνεπώς, οι κίνδυνοι

³⁹ Βλ. <https://www.theguardian.com/world/2009/dec/08/greece-credit-rating-lowest-eurozone>

σήμερα δεν προέρχονται, όπως συμβαίνει σε άλλες χώρες, από το πιστωτικό σύστημα, το οποίο είναι στη βάση του υγιές και σταθερό. Το βασικό πρόβλημα για την Ελλάδα είναι οι χρόνιες μακροοικονομικές ανισορροπίες, οι οποίες περιορίζουν την ικανότητά της να προσαρμοστεί ανάλογα για να αντιμετωπίσει τις συνέπειες της κρίσης. Στις ανισορροπίες αυτές εντάσσονται:

- Το γεγονός ότι η ισχυρή άνοδος της εγχώριας ζήτησης δεν συνετέλεσε σε ανάλογη και επαρκή ενίσχυση της παραγωγικής βάσης και του δυναμικού προϊόντος, καθώς και της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Η ανεπάρκεια της εγχώριας προσφοράς έναντι της εγχώριας ζήτησης καταδεικνύεται από την ανησυχητικά μεγάλη διεύρυνση του ελλείμματος του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών και τη συσσώρευση υψηλού εξωτερικού χρέους, εξελίξεις που, αν δεν αναστραφούν, θα έχουν δυσμενείς συνέπειες για τις αναπτυξιακές προοπτικές και το βιοτικό επίπεδο.

- Τα μεγάλα δημοσιονομικά ελλείμματα, που δημιουργήθηκαν από την ταχεία άνοδο των πρωτογενών δαπανών και την υστέρηση ως προς τον περιορισμό της φοροδιαφυγής και τη διεύρυνση της φορολογικής βάσης.

- Οι μεγάλες απώλειες ανταγωνιστικότητας, οι οποίες από το 2000 έως το 2008 υπερβαίνουν σωρευτικά το 25% και τροφοδοτούν τη μεγάλη διεύρυνση του ελλείμματος του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών.

- Το υψηλό δημόσιο χρέος, το οποίο αποτελεί ένα από τα σοβαρότερα διαρθρωτικά προβλήματα και πηγή μακροοικονομικής ανισορροπίας. Η διαρθρωτική φύση του προβλήματος καταδεικνύεται με σαφήνεια από το γεγονός ότι την τελευταία δεκαπενταετία, παρά τις εξαιρετικά ευνοϊκές συνθήκες μείωσής του, ο λόγος του χρέους προς το ΑΕΠ παρέμεινε ουσιαστικά αμετάβλητος — κατά μέσον όρο στο 99% — ενώ το χρέος ως απόλυτο μέγεθος συνέχισε να αυξάνεται.

Η βασική εκτίμηση της ΤτΕ για το τραπεζικό σύστημα το 2009, ήταν πως σε αντίθεση με ό,τι είχε συμβεί σε άλλες χώρες, όπου το πρόβλημα προέκυψε από τις τράπεζες και κατόπιν επεκτάθηκε στην οικονομία, στην Ελλάδα η πορεία ήταν ακριβώς αντίστροφη. Το υψηλό δημόσιο έλλειμμα, η κρίση του δημόσιου τομέα καθώς και η υποβάθμισή του από τους οίκους αξιολόγησης συμπάρεσυρε και τις τράπεζες οι οποίες απώλεσαν την τραπεζική τους πίστη και ταυτόχρονα συρρικνώθηκε η ρευστότητά τους. Η ΤτΕ, ήταν αντίθετη στις διαβεβαιώσεις της περιόδου πως το τραπεζικό σύστημα ήταν ασφαλές παρά τις επιδράσεις του μακροοικονομικού περιβάλλοντος και θα συνέχιζε να παραμένει έτσι.

Τα αποτελέσματα της άσκησης προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων (stress test), που ανακοινώθηκαν τον Ιούνιο του 2009, με υποθετικά σενάρια τα οποία είχαν συμφωνηθεί με το ΔΝΤ, ήταν ενθαρρυντικά. Βασικός σκοπός της άσκησης προσομοίωσης ήταν η αξιολόγηση της ανθεκτικότητας του ελληνικού τραπεζικού συστήματος σε απροσδόκητες και έντονες εξωγενείς διαταραχές και η ικανότητα των τραπεζών να ανταποκριθούν σε αυτά τα σενάρια. Στην Έκθεση για τη Χρηματοπιστωτική Σταθερότητα που δόθηκε στη δημοσιότητα τον Ιούνιο του 2009 αναφερόταν ότι σύμφωνα με τα αποτελέσματα της άσκησης, ο τραπεζικός τομέας ήταν σε θέση να αντεπεξέλθει ακόμη και σε ιδιαίτερα έντονες διαταραχές, η πιθανότητα εμφάνισης των οποίων ήταν εξαιρετικά χαμηλή. Η αποστολή του ΔΝΤ, ανέφερε πως οι «*αρχές αντέδρασαν με επαρκή προνοητικότητα στη χρηματοοικονομική κρίση...*»⁴⁰ και ότι το τραπεζικό σύστημα φαίνεται να διαθέτει αρκετές δικλίδες ασφαλείας, ώστε να μπορέσει να ανταποκριθεί απέναντι στην αναμενόμενη επιβράδυνση.

Ο Διοικητής της ΤτΕ αναφερόμενος στο τραπεζικό σύστημα ανέφερε: «*Στα ζητήματα που αφορούν στην τραπεζική εποπτεία και τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα δεν χωρεί ο παραμικρός εφησυχασμός. Βασική μου προτεραιότητα, από την πρώτη ημέρα ανάληψης των καθηκόντων μου, ήταν η προστασία της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας. Ενόψει των αυξημένων κινδύνων που απορρέουν από την εξασθένηση της οικονομικής δραστηριότητας, την υψηλή μεταβλητότητα στις αγορές και τις επικρατούσες συνθήκες ρευστότητας, ζήτησα από τις τράπεζες την εφαρμογή των πολιτικών εκείνων που διασφαλίζουν χρηματοπιστωτική αντοχή, σταθερότητα και υγεία.*

Τις παρότρυνα, επίσης, να κάνουν χρήση του κυβερνητικού σχεδίου, ώστε να ενισχυθεί η ρευστότητα στην οικονομία. Τους ζήτησα να μην διανείμουν μερίσματα, να αυξήσουν σημαντικά τις προβλέψεις έναντι επισφαλών απαιτήσεων και να περιορίσουν τις έκτακτες παροχές προς τα στελέχη τους. Όλα αυτά τα μέτρα δημιουργούν πρόσθετα «μαξιλάρια» που θωρακίζουν τις τράπεζες στη δύσκολη περίοδο που διανύουμε. Παρόλα αυτά, όμως, απαιτείται συνεχής επαγρύπνηση⁴¹».

Συνοπτικά θα μπορούσαμε να πούμε πως το 2008 και το 2009 η δημοσιονομική κατάσταση στην Ελλάδα επιδεινώθηκε σημαντικά, καθώς ενώ πριν το 2008, οι δαπάνες, που σπάνια ξεπερνούσαν το 45% του ΑΕΠ, εκτινάσσονται το 2008 και το 2009 με αποτέλεσμα να

⁴⁰ IMF, "Greece:2009 Article IV Consultation, Concluding Statement of the Mission", Αθήνα 25.5.2009

⁴¹ Ομιλία του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος σε εκδήλωση της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (ΟΚΕ) της Ελλάδος, με θέμα "Ο ρόλος του πιστωτικού συστήματος στην έξοδο από την κρίση και την μακροχρόνια οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη", 25.6.2009.

επιδεινωθεί σημαντικά το έλλειμμα σε μια περίοδο που θα έπρεπε – αν όχι πολύ νωρίτερα- να έχουν ληφθεί μέτρα ώστε να μειωθεί σημαντικά. Η επιδείνωση στην Ευρωζώνη του 2008 και του 2009 είναι σαφώς μικρότερη από την αντίστοιχη στην Ελλάδα και αυτό παρά το γεγονός ότι η ύφεση εκεί ήταν μεγαλύτερη από την ύφεση στην Ελλάδα. Όλη αυτή η κατάσταση θα επηρέαζε τελικά τα επόμενα χρόνια και το τραπεζικό σύστημα σημαντικά.

3.5. Ενέργειες των τραπεζών για την αντιμετώπιση της κρίσης

Σύμφωνα λοιπόν με τα προαναφερθέντα, τα ελληνικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και οι ασφαλιστικοί οργανισμοί είχαν μικρή έκθεση σε προϊόντα μειωμένης εξασφάλισης, ενώ λίγοι επενδύτες τοποθέτησαν τα κεφαλαία τους σε τοξικά προϊόντα. Όσον αφορά τα ασφαλιστικά ταμεία, τα προηγούμενα χρόνια αντιμετώπισαν την μείωση των διαθεσίμων τους εξαιτίας αστοχιών διαχείρισης και συνεπώς δεν είχαν τη δυνατότητα να επενδύσουν μεγάλα κεφάλαια στην αγορά αυτή. Παρόλα αυτά αξίζει να αναφερθεί ότι ο κλονισμός της εμπιστοσύνης του κοινού και της αγοράς προς τους χρηματοοικονομικούς οργανισμούς παγκοσμίως, που εκδηλώθηκε με την πτώση των χρηματιστηριακών τιμών τους, τις συνεχείς αναλήψεις κεφαλαίων και την εκτόξευση των διατραπεζικών επιτοκίων επηρεάζουν την εικόνα και των αντίστοιχων ελληνικών χρηματοοικονομικών οργανισμών.

Στην προσπάθεια αυτή ενεργός είναι και ο ρόλος των κεντρικών τραπεζών. Συνοπτικά, τις έως τώρα πρωτοβουλίες, συνθέτουν η παροχή ρευστότητας στην αγορά, οι διευκολύνσεις προς τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, καθώς και η αγορά κρατικών και εταιρικών ομολόγων με παράλληλη εξομάλυνση των πιέσεων που δέχεται η χρηματοδότηση των κρατών και των μεγάλων επιχειρήσεων. Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι το τελευταίο χρονικό διάστημα, πολλές κυβερνήσεις, υπό την πίεση κοινωνικών ομάδων στο εσωτερικό τους, επιστρατεύουν τον κρατικό παρεμβατισμό προκειμένου να προστατεύσουν τα εγχώρια προϊόντα τους και να διαφυλάξουν τις θέσεις εργασίας, αδιαφορώντας για τις επιπτώσεις της πολιτικής αυτής στις εξαγωγές των κρατών και στο διεθνές εμπόριο.

Οι κυριότερες συνέπειες της παρούσας ύφεσης για το τραπεζικό σύστημα της χώρας είναι η αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, η αύξηση του κόστους χρηματοδότησης των τραπεζών, αλλά και η μείωση της ζήτησης για χρηματοπιστωτικά προϊόντα και υπηρεσίες. Στα πλαίσια αυτά το σύνολο των τραπεζικών ιδρυμάτων όρισαν τις παραπάνω προτεραιότητες που καθορίστηκαν από την κεντρική τράπεζα και την κυβέρνηση. Πέρα απ' αυτά όμως η κάθε εμπορική τράπεζα προχώρησε και σε κάποια πιο συγκεκριμένα μέτρα

A) Εθνική τράπεζα⁴²

Για την ενίσχυση της κεφαλαιακής επάρκειας και την αντιμετώπιση των προβλημάτων ρευστότητας, η Εθνική Τράπεζα εντός του 2009 προχώρησε σε:

- Αύξηση μετοχικού κεφαλαίου ύψους €1,25 δις., επιτυγχάνοντας δείκτη Tier I 11,3% και δείκτη Core Tier I 9,5%.
- Έκδοση καλυμμένων ομολογιών ύψους €1,5 δις.
- Επικέντρωση στη διασφάλιση των καταθέσεων, ενισχύοντας την ηγετική της θέση στον τομέα αυτόν.
- Συμμετοχή στο κρατικό πρόγραμμα ενίσχυσης της ρευστότητας του πιστωτικού συστήματος.
- Αναδιάρθρωση δανείων ύψους €1 δις.
- Μείωση του λειτουργικού κόστους των εγχώριων δραστηριοτήτων.
- Οργανική επέκταση των διεθνών επενδύσεων στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και την Τουρκία, με σκοπό την εκμετάλλευση των σημαδιών ισχυρής ανάκαμψης που οι αγορές αυτές εμφανίζουν.

B) Alpha Bank⁴³

Η τράπεζα Alpha Bank προκειμένου να αντιμετωπίσει τα προβλήματα ρευστότητας προχώρησε στις παρακάτω ενέργειες:

- Στην αρχή της κρίσεως, εντάχθηκε στο πρόγραμμα ενισχύσεως της ρευστότητας της ελληνικής οικονομίας
- Άντλησε κεφάλαια από αγορές χρήματος και κεφαλαίου.
- Κατά τη διάρκεια του τετάρτου τριμήνου, προχώρησε σε αύξηση μετοχικού κεφαλαίου 986 εκατομμυρίων ευρώ διαμορφώνοντας επαρκή κεφαλαιακή διάρθρωση.
- Εξέδωσε ομόλογα και τιτλοποιήσεις, αυξάνοντας το απόθεμα των αποδεκτών τίτλων προς αναχρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.
- Μείωσε τις λειτουργικές δαπάνες.

⁴² Τράπεζα Εθνική, (2010), Απολογισμός Δραστηριοτήτων 2009

⁴³ Τράπεζα Alpha Bank, (2010), Απολογισμός Δραστηριοτήτων 2009

- Προχώρησε σε ανατιμολογήσεις δανείων, προκειμένου να βελτιωθεί η απόδοση του ενεργητικού της.
- Στήριξε τις επενδύσεις της στη Νοτιοανατολική Ευρώπη.
- Δε διένειμε μέρισμα για τη χρήση 2008.

Γ) EFG Eurobank⁴⁴

Τα προβλήματα στη ρευστότητα του ελληνικού τραπεζικού συστήματος οδήγησαν την EFG Eurobank να λάβει μέτρα για την προστασία της ποιότητας του χαρτοφυλακίου δανείων, για το οποίο προκύπτει ότι κατά το 2009 ο δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων αυξήθηκε και διαμορφώθηκε στο 5,2% με μία ελαφρά κάμψη της αύξησής του κατά τα δύο τελευταία τρίμηνα του έτους. Προς αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών, η τράπεζα προχώρησε σε:

- Αύξηση Μετοχικού Κεφαλαίου ύψους €12 εκατ.
- Αντληση κεφαλαίων ύψους €2,8 δις από τις αγορές.
- Ισχυροποίηση της θέσης της στην τραπεζική αγορά της Νέας Ευρώπης
- Συγκράτηση του λειτουργικού κόστους και, επιπλέον, μείωση του συνολικού κόστους κατά 6%.
- Προσέλκυση νέων καταθέσεων με προώθηση στοχευμένων προϊόντων, οι οποίες αυξήθηκαν κατά €1,2 δις.

Δ) Εμπορική Τράπεζα⁴⁵

Η Εμπορική Τράπεζα μέσω του Σχεδίου Αναδιάρθρωσης και Ανάπτυξης 2009-2013, το οποίο παρουσιάστηκε τον Οκτώβριο του 2009, καθόρισε πλέον το πλαίσιο λειτουργίας της στη μετά κρίσης εποχή. Συγκεκριμένα, το Σχέδιο στηρίζεται σε τέσσερις βασικούς άξονες:

- τη μείωση του κόστους κινδύνου,
- τον εξορθολογισμό της κοστολογικής βάσης,
- την ενίσχυση της εμπορικής μας απόδοσης,
- τη βελτίωση διαχείρισης του ανθρώπινου δυναμικού.

Ε) Marfin Egnatia Bank⁴⁶

⁴⁴ Τράπεζα Eurobank EFG, (2010), Απολογισμός Δραστηριοτήτων 2009

⁴⁵ Τράπεζα Εμπορική, (2010), Απολογισμός Δραστηριοτήτων 2009

Η Τράπεζα αντιμετώπισε προβλήματα ρευστότητας ειδικά κατά το 2009, καθώς οι καταθέσεις σημείωσαν μείωση της τάξης του 7,4% και το καθαρό επιτοκιακό περιθώριο μειώθηκε από 1,9% το 2008 σε 1,2%. Προχώρησε έτσι σε συγκεκριμένες δράσεις:

- Μείωση των λειτουργικών εξόδων κατά 1% σε ετήσια βάση.
- Έκδοση τίτλων συνολικής αξίας €160 εκατ. διαφορετικής διάρκειας.
- Έκδοση κοινού ομολογιακού δανείου ύψους €300 εκατ.
- Αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Marfin Bank Romania S.A.
- Συγχώνευση της Marfin Popular Bank με την Marfin Egnatia Bank

Αξίζει σε αυτό το σημείο να αναφερθεί ότι η Τράπεζα παρά το γεγονός ότι δε συμμετείχε στο κρατικό πρόγραμμα ενίσχυσης των ελληνικών τραπεζών, επέτυχε δείκτη Κεφαλαιακής Επάρκειας ίσο με 10,86% και δείκτη Πρωτοβάθμιων Κεφαλαίων (Tier I) ίσο με 7,93%.

ΣΤ) Τράπεζα Πειραιώς⁴⁷

Η Τράπεζα Πειραιώς προσάρμοσε έγκαιρα την πολιτική της και έθεσε ως προτεραιότητες τη διασφάλιση της ρευστότητας και της κεφαλαιακής επάρκειας, τη διατήρηση της ποιότητας του δανειακού χαρτοφυλακίου, λαμβανομένων υπόψη των συνθηκών της αγοράς, και τη συγκράτηση του κόστους λειτουργίας στο επίπεδο του 2008. Συγκεκριμένα:

- ολοκληρώθηκαν πέντε νέες τιτλοποιήσεις δανείων €5,1 δις: η πρώτη, καταναλωτικών δανείων €725 εκατ., και η δεύτερη, επιχειρηματικών δανείων 900 εκατ., το Μάιο, ενώ τον Αύγουστο πραγματοποιήθηκαν τρεις ακόμη τιτλοποιήσεις, €40 εκατ. δανείων χρηματοδοτικής μίσθωσης, €58 εκατ. καταναλωτικών δανείων και πιστωτικών καρτών και €352 εκατ. επιχειρηματικών δανείων.
- πραγματοποιήθηκαν δύο ομολογιακές εκδόσεις κύριου χρέους €500 εκατ. έκαστη στο πλαίσιο του προγράμματος EMTN (Euro Medium Term Note), η πρώτη διετούς διάρκειας τον Ιούνιο και η δεύτερη τριετούς διάρκειας το Σεπτέμβριο,
- διατηρήθηκε η ευρεία διασπορά των πελατειακών καταθέσεων, παρά τη μείωσή τους κατά 2% σε ετήσια βάση, ενώ ταυτόχρονα επιτεύχθηκε η διατήρηση της απαιτούμενης ρευστότητας με στοχευμένες πολιτικές άντλησης καταθέσεων και ισόρροπη μεταβολή καταθέσεων και χορηγήσεων σε ετήσια βάση. Το αποτέλεσμα όλων των παραπάνω ενεργειών

⁴⁶ Τράπεζα Marfin Egnatia Bank, (2010), Απολογισμός Δραστηριοτήτων 2009

⁴⁷ Τράπεζα Πειραιώς, (2010), Απολογισμός Δραστηριοτήτων 2009

είναι ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας (Βασιλεία II) στο τέλος του 2009 να διαμορφωθεί στο 9,8%, ενώ ο δείκτης Tier I σε 9,1%.

Z) Αγροτική Τράπεζα⁴⁸

Η ATE bank, στα πλαίσια της στρατηγικής της για το 2009 οδηγήθηκε στην:

- Εξασφάλιση και διατήρηση επαρκούς ρευστότητας προκειμένου να υπάρχει ομαλή ροή πιστώσεων στην πραγματική οικονομία,
- Ενίσχυση του δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας,
- Διασφάλιση των ενεργητικών στοιχείων της, λαμβανομένων υπόψη των συνθηκών της αγοράς και της χρηματοπιστωτικής κρίσης,
- Βελτίωση της οργανικής κερδοφορίας της.

Σε συμφωνία με τα παραπάνω η Αγροτική Τράπεζα προχώρησε σε:

- Αύξηση μετοχικού κεφαλαίου, για την ενίσχυση του δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας, κατά € 675 εκατ.
- Υπογραφή της από 31.03.2009 σύμβασης δανεισμού ειδικών τίτλων αξίας € 807 εκατομμυρίων με το Ελληνικό δημόσιο για την ενεχυρίασή τους στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα για την άντληση ρευστότητας.
- Έκδοση προγράμματος μεσοπρόθεσμων ομολογιών και προγράμματος έκδοσης καλυμμένων ομολογιών ύψους € δις έκαστο.
- Αύξηση των καταθέσεων πελατείας κατά 7,8%.
- Αύξηση των προβλέψεων απομείωσης των δανείων σε σημαντικά υψηλότερα από τα προϋπολογισμένα μεγέθη.

Η οργανική κερδοφορία της τράπεζας δεν αυξήθηκε όμως αφού τα λειτουργικά έξοδα αυξήθηκαν μόνο κατά 5,1%, μικρότερη αύξηση από την αντίστοιχη του 2008. Κατάφερε, όμως, να παρουσιάσει δείκτη κεφαλαίων Tier I ίσο με 8,4% από 6,5% το 2008.

---

⁴⁸ Τράπεζα Αγροτική, (2010), Απολογισμός Δραστηριοτήτων 2009

3.6 Ενέργειες της πολιτείας, της ΤτΕ και του Ευρωσυστήματος για τη στήριξη του τραπεζικού συστήματος

Όπως προαναφέρθηκε, τη διετία 2008-2009 το ελληνικό τραπεζικό σύστημα δεν είχε σημαντικές επιπτώσεις όπως συνέβη σε άλλες χώρες, όμως το δημοσιονομικό πρόβλημα το οποίο προκάλεσε την υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας, συμπαρέσυρε και το τραπεζικό σύστημα, καθώς περιορίστηκαν οι πηγές χρηματοδότησης και οι ελληνικές τράπεζες αναγκάστηκαν να καταφύγουν σε αυξανόμενο δανεισμό από το Ευρωσύστημα προκειμένου να αντλήσουν ρευστότητα. Η Τράπεζα της Ελλάδος καθώς και το Ευρωσύστημα έλαβε μια σειρά μέτρων την περίοδο εκείνη προκειμένου να προστατευθεί το τραπεζικό σύστημα και να ενισχυθεί η ρευστότητά του.

Το 2008, η εποπτεία των τραπεζών έγινε αυστηρότερη με την εφαρμογή του νόμου 3601/2007, ενώ υιοθετήθηκαν και οι κατευθυντήριες οδηγίες που είχε εκδώσει η Επιτροπή Ευρωπαϊκών Αρχών Τραπεζικής Εποπτείας(CEBS)⁴⁹. Η ΤτΕ ζήτησε από τις τράπεζες να εφαρμόσουν την κατάλληλη πολιτική ώστε να διασφαλιστεί η χρηματοπιστωτική σταθερότητα, ενώ τόνισε την ανάγκη να αυξηθούν οι προβλέψεις έναντι των επισφαλών δανείων, να μειωθούν τα έξοδα των τραπεζών και να αντλήσουν διαφορετικές πηγές ρευστότητας⁵⁰.

Νέα στοιχεία του πλαισίου εποπτείας των τραπεζών το 2008 (Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος)

---

⁴⁹ Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, Το χρονικό της μεγάλης κρίσης, Η ΤτΕ 2008-2013

⁵⁰ Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, Το χρονικό της μεγάλης κρίσης, Η ΤτΕ 2008-2013

- Εκσυγχρονίστηκαν οι διατάξεις σχετικά με την αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου των πιστωτικών ιδρυμάτων, καθώς και τη διαφάνεια και τη δυνατότητα ελέγχου της καταλληλότητας των μετόχων οι οποίοι μπορεί να ασκούν μεγάλη επιρροή σε περιπτώσεις σημαντικής διασποράς των μετοχών.
- Θεσπίστηκε μια εξ ολοκλήρου νέα μεθοδολογία υπολογισμού των κεφαλαιακών απαιτήσεων, βασισμένη σε διακριτές επιμέρους παραμέτρους του κινδύνου, συμπεριλαμβανομένου του λειτουργικού.
- Αναμορφώθηκαν οι έλεγχοι με γνώμονα την προσέγγιση βάσει κινδύνου (risk-based approach).
- Καθορίστηκαν για τα πιστωτικά ιδρύματα ρητές υποχρεώσεις δημοσιοποίησης πληροφοριών που αφορούν κυρίως: (α) τις επιχειρήσεις του ομίλου του πιστωτικού ιδρύματος, (β) τα ίδια κεφάλαια και τον τρόπο υπολογισμού της κεφαλαιακής επάρκειας του ιδρύματος και (γ) την έκθεσή του σε κάθε επιμέρους κατηγορία κινδύνου.
- Καθορίστηκαν οι εναλλακτικές μέθοδοι υπολογισμού των κεφαλαιακών απαιτήσεων των τραπεζών για τα ανοίγματά τους που συνδέονται με τιτλοποιήσεις (securitisation).
- Θεσπίστηκαν: (α) ποιοτικού χαρακτήρα κριτήρια υπολογισμού της κεφαλαιακής επάρκειας κάθε πιστωτικού ιδρύματος, επιπλέον των ποσοτικών κριτηρίων, και (β) διαδικασία αξιολόγησης από την Τράπεζα της Ελλάδος της εν γένει συμμόρφωσης του πιστωτικού ιδρύματος προς τις εποπτικές του υποχρεώσεις.
- Τροποποιήθηκαν και κωδικοποιήθηκαν οι ισχύουσες διατάξεις σχετικά με τον έλεγχο των μεγάλων χρηματοδοτικών ανοιγμάτων.
- Κωδικοποιήθηκαν οι υποχρεώσεις περιοδικής υποβολής εποπτικής φύσεως στοιχείων και πληροφοριών από τα πιστωτικά ιδρύματα προς την Τράπεζα της Ελλάδος και καθορίστηκαν τα πρόσωπα που θεωρείται ότι έχουν “ειδική σχέση” με το πιστωτικό ίδρυμα και ως εκ τούτου οι συναλλαγές τους μ’ αυτό υπάγονται σε ειδικές εποπτικές διατάξεις.

Το 2008 ιδρύεται από την ΤτΕ, η εξειδικευμένη Διεύθυνση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, με βασικό στόχο την ενδυνάμωση της μακροπροληπτικής εποπτείας, αναλύοντας σε επίπεδο συστήματος τις εξελίξεις και τις προοπτικές. Από το ελληνικό κοινοβούλιο ψηφίζεται επίσης ο Ν.3723/2008 για την ενίσχυση της ρευστότητας της οικονομίας, ώστε να υπάρχει άμβλυνση των επιτοκίων χορηγήσεων και να διευκολυνθούν τα τραπεζικά ιδρύματα στην παροχή χρηματοδότησης σε νοικοκυριά και επιχειρήσεις⁵¹. Τα μέτρα που ελήφθησαν μέσω του Ν. 3.723/2008 αφορούσαν το πρόγραμμα ενίσχυσης της ρευστότητας της οικονομίας, ύψους είκοσι οκτώ (28) δισ. ευρώ. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα, οι όροι του οποίου εγκρίθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σε αντίθεση με προγράμματα άλλων χωρών, δεν ήταν πρόγραμμα διάσωσης τραπεζών, αλλά είχε ως στόχο να ενισχύσει την οικονομία μέσω των τραπεζών. Είχε συγκεκριμένη χρονική διάρκεια και ημερομηνία λήξης, δεν αφορούσε την παροχή μετρητών από το κράτος προς τις τράπεζες, αλλά συνδυασμό ομολόγων και εγγυήσεων του Ελληνικού δημοσίου. Επιπλέον, οι εγγυήσεις

⁵¹ Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, Το χρονικό της μεγάλης κρίσης, Η ΤτΕ 2008-2013

και οι διευκολύνσεις που προβλέπονταν από το πρόγραμμα είχαν κόστος για τις τράπεζες, το οποίο διαμορφώθηκε με όρους αγοράς. Σύμφωνα με στοιχεία της ΤτΕ, στο τέλος του 2009, το ποσοστό αξιοποίησης των μέτρων ενίσχυσης από το ελληνικό τραπεζικό σύστημα που κυμάνθηκε τελικά στο 33,6% για το σύνολο των μέτρων και είναι μικρότερο σε σχέση με το ποσοστό αξιοποίησης των αντίστοιχων μέτρων ενίσχυσης τόσο στη ζώνη του ευρώ (43%) όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 27 (40%). Η ΤτΕ, είχε καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του νομοσχεδίου, παρέχοντας την απαραίτητη τεχνική υποστήριξη, και παρότι οι τράπεζες φοβούνταν την αρνητική αντίδραση των αγορών, η ΤτΕ τις παρότρυνε να εφαρμόσουν τα νέα μέτρα προκειμένου να ενισχυθεί η κεφαλαιακή του βάση και να μετριαστούν οι συνθήκες πιστωτικής στενότητας. Η ΤτΕ προχώρησε επίσης σε ασκήσεις προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων (stress test), προκειμένου να εξετάσει διάφορα αρνητικά σενάρια και να αξιολογηθεί η ικανότητα του τραπεζικού συστήματος να αντιμετωπίσει τέτοιες καταστάσεις. Τα αποτελέσματα βοήθησαν αρκετά στην προσαρμογή του τραπεζικού συστήματος σε πιθανά αρνητικά σενάρια, ενώ τα αποτελέσματα έδειξαν πως οι τράπεζες ακόμα και με δυσκολία θα μπορούσαν να ανταποκριθούν στις επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής κρίσης.

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα όπως προαναφέραμε επηρεάστηκε σχετικά αργά από τη χρηματοπιστωτική κρίση. Παρά ταύτα η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), το Μάιο του 2009, αποφάσισε να παραταθεί η ισχύς των ελαστικότερων κριτηρίων αποδεκτού ενεχύρου από το Ευρωσύστημα για την παροχή ρευστότητας. Το σημαντικότερο πρόβλημα ήταν η επίδραση της κρίσης στην ποιότητα του χαρτοφυλακίου δανείων των ελληνικών τραπεζών, η δυσκολία άντλησης ρευστότητας από τις τράπεζες μετά από τις διαδοχικές αρνητικές αξιολογήσεις της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδος από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης, η αύξηση των επιτοκίων δανεισμού και η απομείωση της αξίας των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου που είχαν οι ελληνικές τράπεζες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Η περίοδος: 2010-2014

4.1. 2010: Η Ευρώπη και οι αποφάσεις στήριξης για να αντιμετωπιστεί η κρίση

Το 2010, είναι ουσιαστικά η χρονιά που η κρίση δημοσίου χρέους της Ελλάδας επηρεάζει τη σταθερότητα της οικονομίας και το τραπεζικό σύστημα. Στις 11 Φεβρουαρίου του 2010, τα κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ αποφασίζουν τη στήριξη της ελληνικής κυβέρνησης προκειμένου να διασφαλιστεί η χρηματοπιστωτική σταθερότητα στο σύνολο της ευρωζώνης.

Στη Σύνοδο Κορυφής της Ευρωζώνης στις 8-9/05/2010, αποφασίστηκε η θέσπιση ενός προσωρινού Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Χρηματοοικονομικής Σταθερότητας (EFSF), όπου παρείχε εγγυήσεις ύψους 440 δισεκατομμυρίων ευρώ, τόσο για τη στήριξη της Ελλάδος αλλά και άλλων χωρών προκειμένου να μην επεκταθεί η κρίση χρέους και να αποκατασταθεί η σταθερότητα στη ζώνη του ευρώ⁵². Η νομισματική πολιτική της Ευρώπης ήταν γενικότερα διευκολυντική, χρησιμοποιώντας μη συμβατικά μέτρα νομισματικής πολιτικής, ενεργοποιώντας ένα ακόμα μη συμβατικό μέτρο όπως ήταν το Πρόγραμμα για τις Αγορές Τίτλων (Securities Market Programme), παρεμβαίνοντας στη δευτερογενή αγορά μέσω της αγοράς κρατικών ομολόγων ορισμένων χωρών, ανάμεσα στις οποίες ήταν και η Ελλάδα. Οι ενέργειες αυτές ωστόσο δε βοήθησαν στην αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των επενδυτών και των διεθνών αγορών παρά μόνο μακροπρόθεσμα.

Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα, λίγους μήνες αργότερα, τον Οκτώβριο του 2010 να δημιουργήσουν ένα νέο μόνιμο μηχανισμό, τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ESM) που αντικατέστησε ουσιαστικά τον προσωρινό μηχανισμό EFSF. Στο νέο αυτό πλαίσιο όλες οι χώρες που ανήκαν στην Ευρωζώνη θα έπρεπε να τηρήσουν συγκεκριμένες μακροχρόνιες δεσμεύσεις σε ό,τι αφορά τη δημοσιονομική πειθαρχία και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς τους, δεσμεύσεις τις οποίες έπρεπε να υλοποιήσει και η Ελλάδα. Μέσα στο 2010 υλοποιήθηκαν μια σειρά αποφάσεων προκειμένου να αναμορφωθεί ο χρηματοοικονομικός τομέας, όπως ήταν η δημιουργία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Συστημικού Κινδύνου (ESRB), το οποίο παρακολουθούσε και εκτιμούσε τους κινδύνους για τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος συνολικά και την παροχή συμβουλών⁵³.

Αναλυτικότερα οι αποφάσεις της Ε.Ε για την αντιμετώπιση της κρίσης παρουσιάζονται στον πίνακα 9 που ακολουθεί:

⁵² Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, Το χρονικό της μεγάλης κρίσης, Η ΤτΕ 2008-2013

⁵³ Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, Το χρονικό της μεγάλης κρίσης, Η ΤτΕ 2008-2013

Πίνακας 9: Οι αποφάσεις που έλαβε η Ε.Ε για την αντιμετώπιση της κρίσης

	Περίοδος εφαρμογής	
	Έναρξη	Λήξη
Δημοπρασία σταθερού επιτοκίου για τη χορήγηση ρευστότητας χωρίς ποσοτικό περιορισμό		
– σε πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης	15 Οκτωβρίου 2008	Τουλάχιστον μέχρι 7 Ιουλίου 2015
– σε πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης	15 Οκτωβρίου 2008	Τουλάχιστον μέχρι 7 Ιουλίου 2015
Πράξεις χορήγησης ρευστότητας για μια περίοδο τήρησης	30 Σεπτεμβρίου 2008	Συνεχίζονταν έως και τις αρχές του 2014.
Συμπληρωματικές πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης*		
– 6 μηνών**	2 Απριλίου 2008	1 Μαρτίου 2012
– 1 έτους	24 Ιουνίου 2009	23 Δεκεμβρίου 2010
– 3 ετών	21 Δεκεμβρίου 2011	26 Φεβρουαρίου 2015
Πρόγραμμα για τις Αγορές Τίτλων	10 Μαΐου 2010	6 Σεπτεμβρίου 2012
Πράξεις εξομάλυνσης βραχυχρόνιων διακυμάνσεων της ρευστότητας – απορρόφηση ρευστότητας από το Πρόγραμμα για τις Αγορές Τίτλων	17 Μαΐου 2010	Συνεχίζονταν έως και τις αρχές του 2014.
Πρόγραμμα Αγοράς Καλυμμένων Ομολογιών	Ιούλιος 2009	Ιούνιος 2010
Νέο Πρόγραμμα Αγοράς Καλυμμένων Ομολογιών	Νοέμβριος 2011	Οκτώβριος 2012
Οριστικές Νομισματικές Συναλλαγές	Το πρόγραμμα ανακοινώθηκε τον Αύγουστο του 2012, ωστόσο δεν είχε ενεργοποιηθεί έως και τις αρχές του 2014.	
Διεύρυνση του συνόλου των αποδεκτών εξασφαλίσεων	Από το τέλος του 2008 και καθ' όλη τη διάρκεια της χρηματοπιστωτικής κρίσης, λήφθηκαν μέτρα για τη διεύρυνση των αποδεκτών εξασφαλίσεων, προκειμένου να διευκολυνθεί η πρόσβαση των τραπεζών στις πράξεις παροχής ρευστότητας του Ευρωσυστήματος. Η διεύρυνση συνδυάστηκε με κατάλληλα μέτρα ελέγχου κινδύνων.	
Παροχή ρευστότητας σε ξένο νόμισμα	Από το Δεκέμβριο του 2007 το Ευρωσύστημα παρέιχε στα πιστωτικά ιδρύματα της ζώνης του ευρώ, σε συνεργασία με την Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ (Fed), ρευστότητα σε δολάρια ΗΠΑ. Η συνεργασία με κεντρικές τράπεζες σύντομα περιέλαβε και την Τράπεζα της Αγγλίας, την Τράπεζα της Ιαπωνίας, την Εθνική Τράπεζα της Ελβετίας και άλλες εθνικές κεντρικές τράπεζες και συνεχίζεται ακόμη (με κατά περίπτωση προσαρμογές και διακοπές).	
Μείωση του συντελεστή ελάχιστων υποχρεωτικών αποθεματικών από 2% σε 1%	18 Ιανουαρίου 2012	Συνεχιζόταν έως και τις αρχές του 2014.

Διαφορά επιτοκίων μεταξύ πάγιων διευκολύνσεων (εύρος του "διαδρόμου")

Η αλλαγή των επιτοκίων πολλές φορές συνοδεύθηκε και από αλλαγή του εύρους του διαδρόμου (βλ. υποσημείωση 1 στο Πλαίσιο 2.3 πιο πάνω: "Η νομισματική πολιτική της ΕΚΤ και οι παρεμβάσεις του Ευρωσυστήματος, 2008-2009").

Ο πίνακας έχει καταρτιστεί με βάση στοιχεία και πληροφορίες διαθέσιμες μέχρι και τις αρχές του 2014.

* Η έναρξη αναφέρεται στην ημερομηνία διακανονισμού της πρώτης πράξης και η λήξη στην ημερομηνία λήξης (αποπληρωμής) της τελευταίας πράξης.

** Με διακοπή από το Νοέμβριο του 2010 έως και τον Ιούλιο του 2011.

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος και ΕΚΤ.

4.2. 2010-2011: Οι εξελίξεις στην Ελλάδα

Η υπερβολική αντίδραση των αγορών από το Νοέμβριο του 2009 και μετά, οφείλεται όχι τόσο στο πραγματικό μέγεθος του δημοσιονομικού προβλήματος που σωρεύτηκε για δεκαετίες, όσο κυρίως στο σοκ της ίδιας της αποκάλυψης των ελλειμμάτων του 2009. Αυτό

μείωσε την αξιοπιστία της Ελλάδος στις διεθνείς αγορές και απομάκρυνε τους επενδυτές. Αν, δηλαδή, είχε διαχειριστεί καλύτερα τη δημοσιοποίηση των στοιχείων και δεν ξάφνιαζε τις αγορές, ίσως να μην έφτανε στα υψηλά επιτόκια δανεισμού που είδε.

Ο Προϋπολογισμός του 2010, που κατατέθηκε τον Δεκέμβριο του 2009, περιελάμβανε μια σειρά από μέτρα για τον περιορισμό του ελλείμματος, κατά 3,3 ποσοστιαίες μονάδες, και για την ενίσχυση της ανάπτυξης. Με το νέο έτος, το κόστος δανεισμού συνεχώς αυξάνεται. Στις 15 Ιανουαρίου 2010 η ελληνική κυβέρνηση ανακοινώνει το νέο Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΠΣΑ 2009 - 2013). Το πρόγραμμα προέβλεπε μείωση του ελλείμματος κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες το 2010 και ένα τελικό επίπεδο κάτω από το 3% μέχρι το τέλος του 2012. Το ΠΣΑ περιελάμβανε, επιπλέον μέτρα για αύξηση των εσόδων και μείωση των δαπανών. Παρά ταύτα οι αγορές συνέχισαν να είναι δύσπιστες απέναντι στην Ελλάδα.

Στις 3 Φεβρουαρίου η Ε.Ε. εγκρίνει το ΠΣΑ και στις 16 Φεβρουαρίου εγκρίνεται και από το ECOFIN. Ταυτόχρονα, η ελληνική πλευρά δεσμεύτηκε να υποβάλει έως τις 16 Μαρτίου σχέδιο δημοσιονομικών μέτρων για την επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων του 2010 και έως τις 15 Μαΐου για το σύνολο της δημοσιονομικής προσαρμογής, καθώς και για την υιοθέτηση όσο το δυνατόν συντομότερα ενός προγράμματος διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων.

Το πρώτο δεκαήμερο του Φεβρουαρίου παρατηρήθηκε αυξητική τάση των περιθωρίων των CDS που οφείλεται στην αρνητική αξιολόγηση της αγοράς σχετικά με τα μέτρα που περιλαμβάνονταν τόσο στο ΠΣΑ όσο και στο πρώτο πακέτο επιπρόσθετων μέτρων. Η αρνητική αξιολόγηση των αγορών μεταβλήθηκε, προσωρινά μόνο, με την έγκριση του ΠΣΑ και των επιπρόσθετων μέτρων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Στο τέλος Φεβρουαρίου τα περιθώρια των CDS αυξήθηκαν σημαντικά μετά τις φήμες για τις ανταλλαγές (swaps) που είχαν συνάψει οι ελληνικές κυβερνήσεις την περίοδο 2001-2009 και τη συζήτηση που άρχισε σε διεθνές επίπεδο σχετικά με την αξιοπιστία των στοιχείων για το χρέος.

Κατά τη διάρκεια του Μαρτίου η ελληνική κυβέρνηση ανακοινώνει νέο πακέτο μέτρων, συνολικά ύψους €4,8 δισ. ή 2% του ΑΕΠ. Η Ε.Ε. ανακοινώνει ότι θα δημιουργηθεί μηχανισμός χρηματοδότησης, με τη συμμετοχή του ΔΝΤ, για να βοηθήσει την Ελλάδα ή όποιο άλλο μέλος της Ευρωζώνης χρειαστεί, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν νέες εντάσεις στις διεθνείς αγορές και τα επιτόκια δανεισμού να εκτιναχθούν εκ νέου.

Τον Απρίλιο οι οίκοι αξιολόγησης υποβαθμίζουν την Ελλάδα περαιτέρω κατά δύο βαθμίδες σε BBB-. Νέες λεπτομέρειες για το μηχανισμό ΕΕ/ΔΝΤ ανακοινώνονται, χωρίς όμως να πείθουν τις αγορές, καθώς το μέγεθος των πόρων κρίνεται μικρό. Ο καταγιγισμός των

αρνητικών νέων επηρεάζει την αγορά. Μέσα σε διάστημα δύο μόλις εβδομάδων, τα περιθώρια των CDS αυξήθηκαν κατά 103% (από 386 μονάδες βάσης στις 12/04/2010, στις 846 μονάδες βάσης στις 27/4/2010).

Στις 23 Απριλίου, η Ελλάδα επισήμως ζητά την ένταξή της στο μηχανισμό στήριξης, αφού το κόστος δανεισμού ήταν πλέον απαγορευτικό. Η Ελλάδα ουσιαστικά αδυνατεί να βρει χρηματοδότηση από την αγορά και απειλείται με χρεοκοπία. Στις 27 Απριλίου η S&P προχωρά σε υποβάθμιση κατά 3 βαθμίδες σε BB-, ένα επίπεδο εξαιρετικά χαμηλό, ενώ τα ομόλογα του ελληνικού κράτους, για πρώτη φορά στη ιστορία των αξιολογήσεών τους, κατατάσσονται στην επενδυτική κατηγορία των «σκουπιδιών» ή junk. Λίγο πριν την έναρξη των επίσημων αξιολογήσεων της Ελλάδος, επικρατεί διάχυτος ο φόβος για τη χρεοκοπία της Ελλάδος.

Το Μνημόνιο⁵⁴ υπογράφηκε στις 5 Μαΐου 2010. Η παρέμβαση της Ε.Ε. και του ΔΝΤ οδήγησε στη σύνταξη ενός προγράμματος που είχε ως βασικό στόχο τόσο την κάλυψη των δανειακών αναγκών της Ελλάδας για περίπου τρία χρόνια όσο και τη δημιουργία ενός νέου αναπτυξιακού προτύπου που θα επιτρέπει την έξοδο της χώρας από την κρίση και την επιστροφή της σε διατηρήσιμους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης. Προϋπόθεση για την άντληση των δόσεων του δανείου είναι η επίτευξη δημοσιονομικής πειθαρχίας και ουσιαστικών διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Το μεγαλύτερο μέρος των μεταρρυθμίσεων προβλέπεται να υλοποιηθεί στα πρώτα δύο χρόνια του προγράμματος. Το Μνημόνιο προέβλεπε την παροχή δανείου ύψους 110 δισεκατομμυρίων και προοριζόταν για την κάλυψη των αναγκών της ελληνικής οικονομίας και τη στήριξη του τραπεζικού συστήματος.

Σε ό,τι αφορά το τραπεζικό σύστημα βασικός σκοπός μέσω της χρηματοδότησης από το Μνημόνιο ήταν η διαφύλαξη της σταθερότητας⁵⁵. Το Πρόγραμμα προέβλεπε την ίδρυση ενός Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας και την ενίσχυσή του με 10 δισεκ. Ευρώ από το 100 δισεκ. του δανείου τα οποία θα χορηγούνταν στις τράπεζες που είχαν πρόβλημα κεφαλαιακής επάρκειας.

Η ανακοίνωση των λεπτομερειών του μηχανισμού μείωσε προσωρινά επιτόκια στις αγορές, τόσο τα επιτόκια ομολόγων όσο και τα ασφάλιστρα κινδύνου στα CDS. Οι αποδόσεις των CDS προεξοφλούσαν υψηλή πιθανότητα αναδιάρθρωσης του χρέους ή ακόμη και

⁵⁴ Το Μνημόνιο περιελάμβανε πόρους €80 δισ. διακρατικών δανείων από τους εταίρους της Ευρωζώνης και €30 δισ. από το ΔΝΤ. Τα χρήματα δίνονταν με δόσεις, αφού πρώτα υπήρχε αξιολόγηση της πορείας υλοποίησης των μέτρων που περιλαμβάνονται στο Μνημόνιο. Το κόστος δανεισμού από την Ε.Ε. ήταν 4 – 5% και από το ΔΝΤ περίπου 3,3%.

⁵⁵ Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, Το χρονικό της μεγάλης κρίσης, Η ΤτΕ 2008-2013

χρεοκοπίας. Από τα τέλη Ιουλίου το περιθώριο των CDS άρχισε να αυξάνεται εκ νέου. Η συγκεκριμένη αύξηση πιθανώς αποδίδεται στην στροφή των επενδυτών προς τα γερμανικά ομόλογα μετά τις εξελίξεις που άρχισαν να διαφαίνονται σχετικά με την Ιρλανδία.

Στις αρχές του Φθινοπώρου η διατραπεζική αγορά άνοιξε για λίγο για τις ελληνικές τράπεζες, αν και με υψηλά επιτόκια. Η ευφορία του Σεπτεμβρίου - Οκτωβρίου, όμως, δεν διήρκεσε. Οι δηλώσεις της Γερμανίας για πιθανή χρεοκοπία χώρας που θα συμμετέχει στον μηχανισμό στήριξης, καθώς και ότι το κόστος θα το επωμιστούν και ιδιώτες επενδυτές, επιδείνωσε το κλίμα στις διεθνείς αγορές.

Παρά την εφαρμογή του Μνημονίου, ήδη από το Φεβρουάριο του 2011, η έκθεση αξιολόγησης της Ε.Ε, της Ε.Κ.Τ και του ΔΝΤ, ανέφερε πως υπήρχε υστέρηση εσόδων και υπέρβαση των προβλεπόμενων δαπανών, γεγονός που έκανε αναγκαία την πρόσθετη περικοπή των κρατικών δαπανών ώστε να ανταποκριθεί η Ελλάδα στα κριτήρια επίδοσης. Το Πρόγραμμα είχε ουσιαστικά εκτροχιαστεί, με αποτέλεσμα να υπάρξει μια νέα συμφωνία που έθεσε τις βάσεις για επιπλέον παρεμβάσεις οι οποίες εντάχθηκαν στο Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής (ΜΠΔΣ), το οποίο ψηφίστηκε από τη Βουλή των Ελλήνων με τον πρώτο εφαρμοστικό νόμο (Ν.3986/1.7.2011), με στόχο την επίτευξη πρωτογενών πλεονασμάτων, την εντατικοποίηση των αποκρατικοποιήσεων και την αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας⁵⁶. Το μεσοπρόθεσμο αφορούσε την περίοδο 2011-2015. Παρά την ψήφιση του νέου Μεσοπρόθεσμου, οι οικονομικές εξελίξεις επιδεινώθηκαν σημαντικά με αποτέλεσμα στη Σύνοδο Κορυφής στις 26 Οκτωβρίου του 2011, να συμφωνηθεί νέο πρόγραμμα βοήθειας για την Ελλάδα, ύψους 130 δισεκ. ευρώ καθώς και την εθελοντική ανταλλαγή ελληνικών ομολόγων που διακρατούσε ο ιδιωτικός τομέας με νέα ομόλογα και παράλληλη περικοπή της ονομαστικής τους αξίας κατά 50%⁵⁷ και συνακόλουθη μείωση του ελληνικού δημόσιου χρέους κατά 100 δισεκ. περίπου.

4.3. Η περίοδος 2012-2013

Οι διαπραγματεύσεις για την αναδιάρθρωση του δημοσίου χρέους ολοκληρώθηκαν το πρώτο δίμηνο του 2012, με μεγαλύτερη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα σε σχέση με την αρχική πρόβλεψη. Το ύψος των παλαιών δανείων προς τους ιδιώτες επενδυτές μειώθηκε κατά 106 δισεκ. ευρώ περίπου και με την επαναγορά του χρέους το Δεκέμβριο του 2012, το χρέος μειώθηκε ακόμα περισσότερο κατά 31,9 δισεκ. ευρώ, με τη συνολική απομείωση να

⁵⁶ Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, Το χρονικό της μεγάλης κρίσης, Η ΤτΕ 2008-2013

⁵⁷ Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, Το χρονικό της μεγάλης κρίσης, Η ΤτΕ 2008-2013

ανέρχεται συνολικά σε 137,9 δισεκ. ευρώ⁵⁸. Ωστόσο αυτό επηρέασε σημαντικά τις τράπεζες, καθότι κατέστη αναγκαία η ανακεφαλαιοποίησή τους με την έκδοση νέου χρέους ύψους 41 δισεκ. ευρώ. Το υπόλοιπο μη εκταμιευμένο ποσό της νέας συμφωνίας μαζί με το υπόλοιπο από το πρώτο Πρόγραμμα, ανερχόταν πλέον στα 167 δισεκ. ευρώ⁵⁹, το οποίο προκειμένου να δοθεί θα έπρεπε να προχωρήσει η εφαρμογή αυτών που είχαν συμφωνηθεί.

Οι εκλογές που εξαγγέλθηκαν στις 11 Απριλίου για τις 6 Μαΐου και η επανάληψή τους στις 17 Ιουνίου, οδήγησαν σε νέες καθυστερήσεις και ενέτειναν την αβεβαιότητα. Αυτό οδήγησε σε αβεβαιότητα και απώλεια της τραπεζικής πίστης με αποτέλεσμα να αρχίσει μια σημαντική εκροή καταθέσεων, οι οποίες από το Δεκέμβριο του 2011 μέχρι το τέλος του Ιουνίου του 2012 ανήλθαν σε 26,3 δισεκ. ευρώ.

Τον Ιούνιο του 2012, δημιουργήθηκε μια νέα κυβέρνηση συνεργασίας, η οποία ανέκοψε την επιδείνωση του κλίματος. Στο τέλος του Σεπτεμβρίου του 2012, παρά την επιδείνωση των οικονομικών συνθηκών είχαν επιτευχθεί σχεδόν όλα τα ποσοτικά κριτήρια επίδοσης. Το ΔΝΤ ωστόσο με την έκθεση που δημοσίευσε το Δεκέμβριο του 2012, οδήγησε στην αναθεώρηση των στόχων του δεύτερου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής του Φεβρουαρίου του 2012. Στις 31 Οκτωβρίου του 2012 κατατέθηκαν στη Βουλή ο Προϋπολογισμός του 2013 και το επικαιροποιημένο ΜΠΔΣ του 2013-2016. Στις 7 Νοεμβρίου ψηφίζεται ο Ν.4093/2012 «Έγκριση Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016- Επείγοντα μέτρα εφαρμογής του Ν.4046/2012 και του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016»⁶⁰.

Όλες αυτές οι εξελίξεις συνέβαλαν στη σταθεροποίηση της κατάστασης στα τέλη του 2012, με χαρακτηριστική τη σταδιακή βελτίωση του δείκτη οικονομικού κλίματος ειδικά το Δεκέμβριο του 2012 και μέχρι το Φεβρουάριο του 2013. Βελτιώθηκαν επίσης τα δημοσιονομικά μεγέθη με το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης να μειώνεται στο 5,8% του ΑΕΠ, το πρωτογενές έλλειμμα στο 0,8% και το χρέος στο 156,9% του ΑΕΠ.

Το 2013 ήταν μια χρονιά που τα πράγματα έβαιναν βελτιούμενα σε σύγκριση με το 2012 και η οικονομία έδειχνε πως είχε εισέλθει σε τροχιά σταθεροποίησης, δημιουργώντας τις

⁵⁸ Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, Το χρονικό της μεγάλης κρίσης, Η ΤτΕ 2008-2013

⁵⁹ European Commission, The second Economic Adjustment Programme for Greece, Μάρτιος 2012, 4.

⁶⁰ Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, Το χρονικό της μεγάλης κρίσης, Η ΤτΕ 2008-2013.

προϋποθέσεις για ανάκαμψη το 2014. Βασικά χαρακτηριστικά της περιόδου στο τέλος του 2013 ήταν⁶¹:

- Η εντυπωσιακή πρόοδος της δημοσιονομικής προσαρμογής και η καταγραφή πρωτογενούς πλεονάσματος μετά από μια μακρά περίοδο ελλειμμάτων
- Το θετικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών
- Η διαμόρφωση της ύφεσης σε χαμηλότερα από τα προβλεπόμενα επίπεδα (3,85% έναντι 4% που ήταν η πρόβλεψη)
- Βελτίωση των προσδοκιών και της εμπιστοσύνης από τις διεθνείς αγορές. Για πρώτη φορά οι διαφορές απόδοσης των ελληνικών έναντι των γερμανικών ομολόγων υποχώρησαν στα επίπεδα του 2010, ενώ ο οίκος Moody's αναβάθμισε την πιστοληπτική ικανότητα του Ελληνικού Δημοσίου κατά δύο βαθμίδες
- Καταγραφή αρνητικού πληθωρισμού μετά από 45 έτη

Σε ό,τι αφορά το τραπεζικό σύστημα, προωθήθηκε η ανακεφαλαιοποίηση των πιστωτικών ιδρυμάτων και άλλαξε η διαρθρωση του τραπεζικού τομέα, καθώς με την υιοθέτηση συγκεκριμένων ρυθμίσεων οι τράπεζες έγιναν ανθεκτικότερες σε σχέση με το παρελθόν. Η ανασυγκρότηση του τραπεζικού συστήματος έγινε ομαλά, χωρίς να επηρεαστεί η τραπεζική πίστη καθώς δεν έγινε απομείωση των καταθέσεων.

Αναλυτικότερα, οι κυριότερες οικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα:

---

⁶¹ Βλ. Εισαγωγική τοποθέτηση του Διοικητή της ΤτΕ στη συζήτηση επί της Ενδιάμεσης Έκθεσης της ΤτΕ για τη Νομισματική Πολιτική 2013 στη Διαρκή Επιτροπή Οικονομικών Υποθέσεων της Βουλής, 16.1.2014.

2012	
2.2.2012	Δημιουργείται ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ΕΜΣ).
12.2.2012	Η Βουλή εγκρίνει με μεγάλη πλειοψηφία τη νέα δανειακή σύμβαση.
21.2.2012	Η Ευρωομάδα εγκρίνει το νέο πρόγραμμα δανειοδότησης της Ελλάδας ύψους άνω των 130 δισεκ. ευρώ.
23.2.2012	Η Βουλή εγκρίνει το σχέδιο αναδιάρθρωσης του χρέους με τη συμμετοχή των ιδιωτών πιστωτών (PSI).
1.3.2012	Στην απόφαση της Ευρωομάδας γίνεται αναφορά στη δημιουργία μηχανισμού για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών.
2.3.2012	Υπογράφεται το νέο Δημοσιονομικό Σύμφωνο της ΕΕ.
9.3.2012	Ολοκληρώνεται με επιτυχία η αναδιάρθρωση του χρέους με τη συμμετοχή ιδιωτών πιστωτών (PSI).
14.3.2012	Οι χώρες της ευρωζώνης εγκρίνουν το δεύτερο πρόγραμμα προσαρμογής. Η πρώτη του δόση ανέρχεται σε 39,4 δισεκ. ευρώ.
19.3.2012	<i>Έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος για τη Νομισματική Πολιτική 2011-2012.</i> Η απόφαση της Ευρωομάδας της 21ης Φεβρουαρίου διαμορφώνει ένα νέο πλαίσιο για την οικονομία, που διευκολύνει την ανάπτυξη. Παρά την πρόοδο από το 2010, δεν έχει αποκατασταθεί ακόμη η εμπιστοσύνη. Απαιτείται απαρέγκλιτη εφαρμογή του Προγράμματος. Η ανασυγκρότηση του τραπεζικού συστήματος αποτελεί προϋπόθεση για την ενίσχυση της ρευστότητας.
19.3.2012	Υπαγωγή των συνεταιριστικών τραπεζών Αχαϊκή Συν.Π.Ε., Λαμίας Συν.Π.Ε. και Λέσβου-Λήμνου Συν.Π.Ε. στα μέτρα εξυγίανσης του Ν. 3601/2007.
24.4.2012	<i>Ετήσια Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος.</i> Οι αντικειμενικές συνθήκες είναι σήμερα ευνοϊκότερες, αλλά η έξοδος από την κρίση θα εξαρτηθεί αποκλειστικά από τη βούληση και την ικανότητα της χώρας να αντιμετωπίσει την ιστορική πρόκληση. Απαιτείται η μέγιστη δυνατή συναίνεση της κοινωνίας και των πολιτικών δυνάμεων. Το 2012 θα αποτελέσει έτος-ορόσημο για τη διαμόρφωση της μελλοντικής φυσιογνωμίας του τραπεζικού συστήματος.
6.5.2012	Βουλευτικές εκλογές. Πρώτο κόμμα η Νέα Δημοκρατία με ποσοστό 18,85%. Ακολουθεί ο ΣΥΡΙΖΑ με 16,78%, το ΠΑΣΟΚ με 13,18%, οι Ανεξάρτητοι Έλληνες με 10,60%, το ΚΚΕ με 8,48%, η Χρυσή Αυγή με 6,97% και η Δημοκρατική Αριστερά (ΔΗΜΑΡ) με 6,11%. Οι προσπάθειες για σχηματισμό κυβέρνησης καταλήγουν σε αδιέξοδο.
17.6.2012	Δεύτερες βουλευτικές εκλογές. Πρώτο κόμμα η Νέα Δημοκρατία με 29,66% των ψήφων. Ο ΣΥΡΙΖΑ δεύτερος με 26,9% και το ΠΑΣΟΚ τρίτο με ποσοστό 12,3%. Σχηματίζεται κυβέρνηση συνεργασίας από τη Νέα Δημοκρατία, το ΠΑΣΟΚ και τη ΔΗΜΑΡ υπό τον Αντώνη Σαμαρά.
25.6.2012	Αίτημα της Κύπρου για υπαγωγή στο Μηχανισμό Στήριξης.
25.6.2012	Αίτημα της ισπανικής κυβέρνησης για την ανακεφαλαιοποίηση του τραπεζικού της τομέα από τους Ευρωπαίους εταίρους της.

2012

29.6.2012	Απόφαση της Συνόδου των χωρών της ευρωζώνης για τη δημιουργία Κοινού Επιστητικού Μηχανισμού των τραπεζών, με στόχο την τραπεζική ενοποίηση της ευρωζώνης.
26.7.2012	Ο Πρόεδρος Draghi δηλώνει ότι η ΕΚΤ θα κάνει ο,τιδήποτε χρειαστεί προκειμένου να προστατεύσει το ευρώ.
27.7.2012	Απορρόφηση του υγιούς τμήματος της Αγροτικής Τράπεζας από την Τράπεζα Πειραιώς.
6.9.2012	Η ΕΚΤ ανακοινώνει το Πρόγραμμα Οριστικών Νομισματικών Συναλλαγών (Outright Monetary Transactions – OMT). Το Πρόγραμμα προβλέπει τη δυνατότητα αγοράς κρατικών ομολόγων βραχυπρόθεσμης λήξης στη δευτερογενή αγορά.
18.9.2012	Ο Διοικητής της ΤτΕ Γ. Προβόπουλος με επιστολή του ενημερώνει τον Πρόεδρο της ΕΚΤ Μ. Draghi για την εξέλιξη των λειτουργικών δαπανών και των δαπανών μισθοδοσίας της Τράπεζας της Ελλάδος και γνωστοποιεί την απόφαση να μειωθεί περαιτέρω ο μισθός του ίδιου και των Υποδιοικητών κατά 30%, γεγονός που οδηγεί σε σωρευτική μείωση 50% από το 2009. Στην επιστολή αναφέρεται ότι, με τις σοβαρές και συνεχιζόμενες προσπάθειες ελέγχου των λειτουργικών δαπανών της, η Τράπεζα της Ελλάδος δίνει το παράδειγμα στην εθνική προσπάθεια που καταβάλλεται.
7.11.2012	Με 153 ψήφους εγκρίνεται το Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής (ΜΠΔΣ) για τα έτη 2013-2016. Στην ψηφοφορία δεν μετέχει η ΔΗΜΑΡ.
12.11.2012	Στο επίκεντρο της συνεδρίασης της Ευρωομάδας η βιωσιμότητα του ελληνικού χρέους και το χρηματοδοτικό κενό του προγράμματος. Τα ζητήματα παραπέμπονται σε νέα συνεδρίαση στις 20 Νοεμβρίου.
27.11.2012	Αποφασίζονται στην Ευρωομάδα η παράταση του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής κατά δύο έτη, η ελάφυνση των δανειακών όρων, καθώς και ένα πρόγραμμα επαναγοράς χρέους, με απώτερο στόχο τη μείωση του ελληνικού χρέους στο 120% του ΑΕΠ το 2020. Προϋπόθεση, η επίτευξη πρωτογενούς πλεονάσματος στα τέλη του 2013.
03.12.2012	<i>Ενδιάμεση Έκθεση</i> της Τράπεζας της Ελλάδος για τη <i>Νομισματική Πολιτική 2012</i> . Μετά από σοβαρές καθυστερήσεις και αβεβαιότητα, η Ελλάδα βρίσκεται σήμερα μπροστά σε νέες συνθήκες που, υπό προϋποθέσεις, δίνουν νέα προοπτική στην οικονομία. Απαιτείται συνεπής εφαρμογή όσων θεσμοθετήθηκαν, παράλληλα με μέτρα που επισπεύδουν την ανάκαμψη και ένα ευρύτερο πρόγραμμα διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Η ολοκλήρωση της ανασκευασμένης και η αναδιάρθρωση του τραπεζικού συστήματος αποτελούν κομβικής σημασίας μεταρρυθμίσεις, καθώς η αύξηση των ιδίων κεφαλαίων των τραπεζών θα ενισχύσει την εμπιστοσύνη προς αυτές εκ μέρους των εγχώριων αποταμιευτών και των διεθνών χρηματοπιστωτικών αγορών.
13-14.12.2012	Συμφωνία στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για τη δημιουργία Ενιαίου Επιστητικού Μηχανισμού για τις τράπεζες.
13.12.2012	Απόφαση της Ευρωομάδας για την εκταμίευση δόσης που ξεπερνά τα 49 δισεκ. ευρώ.
18.12.2012	Το κλίμα για την Ελλάδα στις αγορές αρχίζει να μεταβάλλεται σταδιακά προς το θετικό. Αναβάθμιση από τον οίκο S&P της πιστοληπτικής αξιολόγησης της Ελλάδος σε Β-, με "σταθερές προοπτικές".
27.12.2012	Η Τράπεζα της Ελλάδος δημοσιεύει την Έκθεση για την ανασκευασμένη και αναδιάρθρωση του ελληνικού τραπεζικού τομέα.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

4.4. Βασικά μεγέθη και μεταβολές στον τραπεζικό κλάδο το διάστημα 2010-2014

4.4.1. Ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζικών ιδρυμάτων

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα αντιμετώπισε έντονο πρόβλημα ρευστότητας ως συνέπεια της επεκτατικής πιστωτικής πολιτικής, που ακολούθησε η οποία ενισχύθηκε λόγω και των χαμηλών επιτοκίων, τα οποία επικράτησαν μετά την είσοδο της χώρας στην ευρωζώνη. Οι αιτίες των ισχυρών πιέσεων που ασκήθηκαν από το 2010 στην κεφαλαιακή επάρκεια των Τραπεζών εντοπίζονται, στην προηγηθείσα απελευθέρωση της καταναλωτικής και της στεγαστικής πίστης, ως συνέπεια της ολικής άρσης των περιορισμών στην άσκηση πιστωτικής πολιτικής από τις τράπεζες, με την παράλληλη έλλειψη εργαλείων διαχείρισης του πιστωτικού κινδύνου. Ο Ν.3723/2008, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα λειτούργησε ως το πρώτο στάδιο ανακεφαλαιοποίησης των ελληνικών τραπεζών, αντλώντας ρευστότητα από εξωτερικές πηγές (ΤτΕ,ΕΚΤ) και για τη διασφάλιση ανθεκτικής κεφαλαιακής επάρκειας.

Οι αρνητικές εξελίξεις των μακροοικονομικών μεγεθών της ελληνικής οικονομίας, μεταξύ 2010-2012, με τον αυξανόμενο πιστωτικό κίνδυνο, εξαιτίας των πολιτικών λιτότητας και της εκτίναξης της ανεργίας, ενέτειναν τον κίνδυνο ρευστότητας στο τραπεζικό σύστημα, καθιστώντας διαρκή την ανάγκη περαιτέρω στήριξής του, με τη μορφή της παροχής εγγυήσεων από το ελληνικό Δημόσιο για άντληση ρευστότητας. Το 2012, η χώρα μπήκε σε ένα δεύτερο πρόγραμμα χρηματοδοτικής στήριξης, που περιελάμβανε: α) τη ριζική αναδιάρθρωση του δημοσίου χρέους (PSI) που κατείχε ο ιδιωτικός τομέας και τα ασφαλιστικά ταμεία και την ανάγκη περαιτέρω κεφαλαιακών ενισχύσεων προς τις συστημικές τράπεζες (από 10 σε 50 δις €) και β) την περαιτέρω υπαγωγή της οικονομίας σε ένα βίαιο μηχανισμό εσωτερικής υποτίμησης μισθών, με στόχο την ανάκτηση της ανταγωνιστικότητάς της.

Το 2013, η ανακεφαλαιοποίηση και η ανασυγκρότηση του τραπεζικού συστήματος με λιγότερο αριθμό καταστημάτων και ισχυρότερες τράπεζες, δημιουργούσε την πεποίθηση, ότι σύντομα θα ήταν δυνατή η δυνατότητα χορήγησης πιστώσεων στην οικονομία, όμως πολλοί παράγοντες έκαναν τις χορηγήσεις νέων δανείων περιορισμένες. Ένας από τους πιο σημαντικούς ήταν η συσσώρευση δανείων σε καθυστέρηση που στερούσε πόρους και έσοδα από τις τράπεζες, οδηγώντας σε απομείωση της κεφαλαιακής τους βάσης. Ταυτόχρονα η ζήτηση ήταν αρκετά χαμηλή εξαιτίας των δυσμενών μακροοικονομικών δεδομένων.

Το κόστος της ανακεφαλαιοποίησης, όπως προκύπτει με στοιχεία της 31/12/2014, ανέρχεται σε €53,448 δις που αποτελούνται από €42,062 δις ευρώ μέσω του ΤΧΣ και υποχρεώσεων του ΤΕΚΕ και €11,387 δις ευρώ από ιδιώτες μετόχους. Η διάρθρωση των κεφαλαίων ύψους 42,062 δις, που εκταμιεύθηκαν από το ΤΧΣ με τη μορφή ομολόγων του ΕFSF προς τις τράπεζες, ανέρχεται όπως αναφέρεται και στον πίνακα 10:

1. ποσό 24,428 δις ως αποζημίωση στις συστημικές τράπεζες, για τη ζημία από τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα αναδιάρθρωσης του ελληνικού δημοσίου χρέους, με το δημόσιο να κατέχει ανάλογο ποσοστό επί του μετοχικού κεφαλαίου των τραπεζών,
2. ποσό 14,801 δις για την κάλυψη του χρηματοδοτικού κενού που προέκυψε από τα μέτρα εξυγίανσης, αντί της κανονικής του κάλυψης από το Σκέλος Εξυγίανσης του Τ.Ε.Κ.Ε.: i. σε 3 εμπορικές τράπεζες ύψους 8,490 δις ii. σε 6 συνεταιριστικές τράπεζες ύψους 0,779 δις iii. από την ίδρυση 3 μεταβατικών πιστωτικών ιδρυμάτων ύψους 5,531 δις
3. ποσό 2,832 δις για την κάλυψη κεφαλαιακών αναγκών που ανέκυψαν από τα μέτρα εξυγίανσης στις μη βιώσιμες, και μη συστημικές τράπεζες.

Η διαδικασία ανακεφαλαιοποίησης, σύμφωνα και με τις καταστάσεις του Ελληνικού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, εμφανίζει καταγραφή συσσωρευμένων ζημιών ύψους €25,194 δις⁶².

Πίνακας 10: Κόστος ανακεφαλαιοποίησης ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων (Πηγή: ΤτΕ, ΤΧΣ)

---

⁶² Ανακτήθηκε από: http://www.hfsf.gr/files/hfsf_annual_report_2014_el.pdf

**Κόστος εξυγίανσης και ανακεφαλαιοποίησης πιστωτικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα,
2011-05/2015, ποσά σε ευρώ
Πηγή: ΤτΕ, ΤΧΣ**

Κεφάλαια που δόθηκαν από το ΤΧΣ					
Μη συστημικά Πιστωτικά Ιδρύματα	Ανόδοχος	Χρηματοδοτικό κενό¹	Στον ανόδοχο για την κάλυψη κεφαλαιακών	Ως μετοχικό κεφάλαιο	Συνολικό κόστος εξυγίανσης
Proton Bank ²		1.121.621.860		910.000.000	2.031.621.860
T Bank ³	Ταχ. Ταμειυτήριο	676.956.514			676.956.514
Ταχυδρομικό Ταμειυτήριο		3.732.554.000		500.000.000	4.232.554.000
Συνετ. Λάσθου-Λήμνου	Εθνική Τράπεζα	55.516.733			55.516.733
Αχαϊκή Συνετ.	Εθνική Τράπεζα	209.473.992			209.473.992
Συνετ. Λαμίας	Εθνική Τράπεζα	55.493.756			55.493.756
ATEBank	Τρ. Πειραιώς	7.470.717.000	570.000.000		8.040.717.000
Κυπριακές τράπεζες	Τρ. Πειραιώς		524.000.000		524.000.000
First Business Bank ⁵	Εθνική Τράπεζα	456.970.455	95.000.000		551.970.455
Probank ⁶	Εθνική Τράπεζα	562.733.502	233.000.000		795.733.502
Ιυνετ. Δυτ. Μακεδονίας	Alpha Bank	95.244.475			95.244.475
Συνετ. Ευβοίας	Alpha Bank	105.178.136			105.178.136
Συνετ. Δωδεκανήσου	Alpha Bank	258.547.648			258.547.648
Πανελλήνια Τράπεζα	Τρ. Πειραιώς	273.000.000 (ΤΕΚΕ)			
Συνολικό κόστος εξυγίανσης για τις μη συστημικές τράπεζες⁴		14.801.008.071	1.422.000.000	1.410.000.000	17.633.008.071
Συστημικά Πιστωτικά Ιδρύματα	Κεφαλαιακές ανάγκες	Ιδιωτική	Ιδιωτική	Ποσοστό ΤΧΣ	ΤΧΣ
	σύμφωνα με την ΤτΕ	τοποθέτηση(2012)	τοποθέτηση(2014)		
Εθνική Τράπεζα Ελλάδος	9.756.000.000	1.079.000.000	2.500.000.000	57,24%	8.677.000.000
Τράπεζα Πειραιώς	7.335.000.000	1.444.000.000	1.750.000.000	66,90%	5.891.000.000
Alpha Bank	4.571.000.000	550.000.000	1.200.000.000	66,20%	4.021.000.000
Eurobank	5.839.000.000	0	2.864.000.000	35,41%	5.839.000.000
Συνολικό κόστος ανακεφαλαιοποίησης συστημικών τραπεζών	27.501.000.000	3.073.000.000	8.314.000.000		24.428.000.000
Συνολικό κόστος εξυγίανσης και ανακεφαλαιοποίησης τραπεζών⁷					53.448.008.071

4.4.2. Βασικά τραπεζικά μεγέθη του Τραπεζικού Κλάδου

Προκειμένου οι ελληνικές τράπεζες να ανταποκριθούν στις δυσκολίες, έπρεπε στα πλαίσια των οδηγιών της ΤτΕ, μεταξύ άλλων να μειώσουν και τα λειτουργικά τους έξοδα, γεγονός που οδήγησε σε συρρίκνωση του αριθμού των καταστημάτων τους, γεγονός το οποίο φυσικά

επηρεάστηκε και από τον περιορισμό των δραστηριοτήτων τους. Είναι χαρακτηριστικό από από το 2011 που υπήρχαν 58 πιστωτικά ιδρύματα στην Ελλάδα, στο τέλος του 2014 υπήρχαν 39 ενώ ο αριθμός των υποκαταστημάτων μειώθηκε από το 2008 περίπου στο 50% στο ίδιο διάστημα (4.097 το 2008 έναντι 2.688 το 2014). Αναλυτικότερα στοιχεία παρουσιάζονται στον πίνακα 11 που ακολουθεί:

Πίνακας 11: Διάρθρωση τραπεζικού κλάδου (Πηγή: ΤτΕ-IMF)

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΚΛΑΔΟΥ, Ελλάδα	2008	2011	2012	2013	2014
Αρ. Πιστωτικών Ιδρυμάτων	66	58	52	40	39
Με έδρα την Ελλάδα	29	28	25	20	19
Εμπορικές Τράπεζες (2015: Εθνική, Αρφα, Πειραιώς, Eurobank, Αττικής, Επενδυτική Τράπεζα Ελλάδος, AegeanBalticBank, Credicom)	12	11	11	9	8
Συνεταιριστικές Τράπεζες	16	16	13	10	10
Ειδικοί Πιστωτικοί Οργανισμοί (Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων)	1	1	1	1	1
Με έδρα εκτός Ελλάδας	37	30	27	20	20
Αρ. υποκαταστημάτων	4.097	3.847	3.629	3.109	2.688
Υποκαταστήματα εμπορικών τραπεζών ανά 1000km ²	31,16	29,03	27,5	23,58	-
Υποκαταστήματα εμπορικών τραπεζών ανά 100.000 (ενήλικους) κατοίκους	41,75	38,76	36,80	31,56	-
Αριθμός ΑΤΜ	7.578	7.055	6.858	5.810	-
Αρ. Προσωπικού	66.165	59.958	57.006	48.730	45.654
Τραπεζοϋπάλληλοι ανά υποκατάστημα	16,1	15,5	15,7	15,6	16,9
Ενεργητικό ανά εργαζόμενο (σε εκ.€)	6.921,9	7.083,6	7.176,2	7.577,8	7.889,9
Δείκτης Συγκέντρωσης Herfindahl (HHI)	1.172	1.278	1.487	2.136	2.195
Μερίδιο των 5 μεγαλύτερων (με βάση το σύνολο του ενεργητικού) - CR-5	69,60%	72%	79,50%	94%	94,1%

Πηγή: ΤτΕ-IMF

4.4.3. Ενεργητικό και κεφαλαιακή επάρκεια των ελληνικών τραπεζών⁶³

Το μέγεθος του ενεργητικού των πιστωτικών ιδρυμάτων από 455,8 δις € το 2008 μειώθηκε στο τέλος του 2014 σε 357,8 δις € ενώ τον 03/2015 ανέρχεται σε 354,9 δις €. Η μείωση του

⁶³ Βλ. ΟΤΟΕ, Το τραπεζικό σύστημα στην Ελλάδα και οι προτάσεις της ΟΤΟΕ για το ρόλο του και τη συμβολή του στην οικονομική ανάπτυξη, Ιούνιος 2015

ενεργητικού κατά 21,5% πρέπει να επισημανθεί ότι κατά ένα μεγάλο μέρος οφείλεται στην απομείωση του ενεργητικού κατά 92 δις των αλλοδαπών υποκαταστημάτων και θυγατρικών που αποχώρησαν από την Ελλάδα ως το 2012 και δραστηριοποιήθηκαν έντονα την περίοδο 2007-2011. Στο επίπεδο των εγχώριων πιστωτικών ιδρυμάτων η εξέλιξη του μεγέθους από 358,1 στο τέλος του 2008 σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα της ΕΚΤ για το 2013 ανέρχεται σε 356,2 με πτωτική τάση για το 2014. Το αποτέλεσμα του PSI, επέφερε επίσης σημαντική μείωση του ύψους του ενεργητικού. Στο τέλος του 2014 το ενεργητικό των 5 μεγαλύτερων εμπορικών τραπεζικών ομίλων ανέρχεται σε 350,8 δις €

Ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας των ελληνικών τραπεζικών ιδρυμάτων το 2008, ανερχόταν σε 10% αρκετά υψηλότερα από το ελάχιστο όριο (8%) ενώ στο τρίτο τρίμηνο του 2014 είχε ανέλθει σε 15,39% εμφανίζοντας ισχυρή θωράκιση έναντι μελλοντικών κινδύνων. Στο τέλος του 2014 ο συνολικός δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας για τις εμπορικές τράπεζες είναι: Εθνική: 13,6%, Alpha: 14,7%, Πειραιώς: 12,6%, Eurobank: 16,6%, Αττικής: 9,7%. Αναλυτικότερα στοιχεία παρουσιάζονται στον πίνακα 12:

Πίνακας 12: Βασικά λογιστικά μεγέθη του τραπεζικού κλάδου στην Ελλάδα (Πηγή: ΕΚΤ-IMF)

ΒΑΣΙΚΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Δείκτης Συνολικής Κεφ. Επάρκειας (%)	9,4	11,7	12,3	-1,7	9,6	13,5	14,07
Συνολο εποπτικών κεφαλαίων (εκ€)	21.668	22.355	28.909	-3.660	19.416	27.904	29.377
Προβλέψεις για επισφαλή δάνεια (εκ€)	6.379	8.019	14.207	20.210	27.918	33.496	38.997 39.689 (03/2015)
Δάνεια προς τον ιδιωτικό τομέα(εκ€)	249.324	249.321	257.474	248.146	227.263	217.518	211.637
Καταθέσεις από τον ιδιωτικό τομέα (εκ€)	227.620	237.531	209.604	174.227	161.451	163.251	160.285 133.653 (04-2015)
Ρευστότητα από ΕΚΤ-ΤτΕ (εκ€)	40.594	49.723	97.794	128.891	121.196	73.015	56.039 112.841 (04/2015)
Ενεργητικό Εγχώριων Τραπεζικών Ομίλων (ιλι€)	358.121.874	386.174.030	394.734.746	342.983.989	346.003.175	356.214.872	347.425.880 (06-2014)
Ενεργητικό Αλλοδαπών Πιστωτικών Ιδρυμάτων (ιλι€)	99.854.859	103.884.210	98.325.297	81.733.219	63.084.961	13.052.966	12.779.524

Πηγή: ΕΚΤ-IMF
εργατοποίηση των Windows

4.4.4. Εξέλιξη των τραπεζικών καταθέσεων

Η τραπεζική πίστη άρχισε να κλονίζεται ιδιαίτερα μετά το Δεκέμβριο του 2009, όπου άρχισε να υπάρχει εκροή καταθέσεων. Στο τέλος του 2009 το μέγεθος των καταθέσεων κατοίκων εσωτερικού, εξωτερικού ήταν 245,740 δις € στο τέλος του 2012 είχε σταθεροποιηθεί στα 173,3 δις, στο τέλος του 2013 βρισκόταν στα 177 δις και στο τέλος του 2014 μειώθηκαν στα 173,2 ενώ εμφάνισαν ραγδαία αποκλιμάκωση και το Μάρτιο του 2015 στα 149,03 δις. Οι καταθέσεις των εγχώριων νοικοκυριών και επιχειρήσεων μειώθηκαν κατά 98,9 δις το διάστημα 12/2009-03/2015.

Πίνακας 13: Καταθέσεις στα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα (Πηγή:ΤτΕ)

Τέλος περιόδου	Επιχειρήσιες	Νοικοκυριά	Σύνολο	Τέλος περιόδου	Επιχειρήσιες	Νοικοκυριά	Σύνολο
Ιαν. 2007	32.697	140.716	173.414	Ιουλ. 2010	34.996	177.395	212.391
Φεβρ. 2007	32.195	141.368	173.564	Αύγ. 2010	35.661	177.470	213.131
Μάρτ. 2007	33.501	143.811	177.312	Σεπτ. 2010	36.514	176.500	213.013
Απρ. 2007	33.316	145.042	178.358	Οκτ. 2010	35.214	176.414	211.628
Μάιος 2007	33.697	145.027	178.724	Νοέμ. 2010	35.802	173.433	209.235
Ιούν. 2007	35.702	149.774	185.476	Δεκ. 2010	36.094	173.510	209.604
Ιουλ. 2007	39.861	149.287	189.148	Ιαν. 2011	34.894	170.627	205.521
Αύγ. 2007	38.654	150.292	188.945	Φεβρ. 2011	33.887	169.030	202.918
Σεπτ. 2007	38.128	151.153	189.282	Μάρτ. 2011	33.680	165.505	199.185
Οκτ. 2007	37.153	151.228	188.381	Απρ. 2011	32.935	163.821	196.756
Νοέμ. 2007	38.960	152.303	191.263	Μάιος 2011	32.612	159.321	191.933
Δεκ. 2007	39.515	158.414	197.929	Ιούν. 2011	32.064	156.116	188.179
Ιαν. 2008	38.055	158.615	196.671	Ιουλ. 2011	30.951	156.265	187.217
Φεβρ. 2008	37.981	159.998	197.980	Αύγ. 2011	31.528	157.135	188.663
Μάρτ. 2008	39.710	161.316	201.026	Σεπτ. 2011	30.657	152.549	183.206
Απρ. 2008	38.289	164.817	203.106	Οκτ. 2011	29.523	146.898	176.420
Μάιος 2008	39.265	166.250	205.515	Νοέμ. 2011	28.757	144.142	172.898
Ιούν. 2008	41.137	168.570	209.707	Δεκ. 2011	28.857	145.370	174.227
Ιουλ. 2008	39.323	170.954	210.276	Ιαν. 2012	26.771	142.186	168.957
Αύγ. 2008	40.604	173.262	213.866	Φεβρ. 2012	25.833	138.568	164.381
Σεπτ. 2008	42.904	175.337	218.241	Μάρτ. 2012	25.773	139.583	165.356
Οκτ. 2008	43.173	179.909	223.083	Απρ. 2012	25.676	140.276	165.952
Νοέμ. 2008	42.589	181.434	224.024	Μάιος 2012	24.245	133.193	157.438
Δεκ. 2008	42.196	185.424	227.620	Ιούν. 2012	23.174	127.414	150.587
Ιαν. 2009	40.668	188.181	228.849	Ιουλ. 2012	23.540	130.357	153.897
Φεβρ. 2009	39.891	189.528	229.418	Αύγ. 2012	23.241	130.157	153.398
Μάρτ. 2009	40.168	190.140	230.308	Σεπτ. 2012	23.398	130.932	154.329
Απρ. 2009	41.097	193.017	234.114	Οκτ. 2012	24.251	130.995	155.246
Μάιος 2009	39.283	193.022	232.305	Νοέμ. 2012	24.770	131.120	155.889
Ιούν. 2009	42.172	195.366	237.518	Δεκ. 2012	26.388	135.063	161.451
Ιουλ. 2009	39.974	194.578	234.552	Ιαν. 2013	25.172	135.796	160.968
Αύγ. 2009	41.169	195.228	236.397	Φεβρ. 2013	25.980	138.037	164.017
Σεπτ. 2009	42.652	195.171	237.824	Μάρτ. 2013	25.888	138.253	164.141
Οκτ. 2009	40.618	194.881	235.499	Απρ. 2013	25.551	136.784	162.335
Νοέμ. 2009	41.091	193.354	234.445	Μάιος 2013	26.543	136.870	163.413
Δεκ. 2009	40.670	196.860	237.531	Ιούν. 2013	26.083	136.591	162.674
Ιαν. 2010	38.097	194.968	233.064	Ιουλ. 2013	25.970	136.416	162.386
Φεβρ. 2010	37.040	192.797	229.836	Αύγ. 2013	25.908	136.300	162.208
Μάρτ. 2010	36.329	191.464	227.792	Σεπτ. 2013	26.106	135.241	161.347
Απρ. 2010	36.413	186.299	222.712	Οκτ. 2013	25.582	134.802	160.384
Μάιος 2010	36.732	183.499	220.230	Νοέμ. 2013	26.168	134.874	161.042
Ιούν. 2010	37.969	178.905	216.874	Δεκ. 2013	28.257	134.994	163.251

Πηγή: Συγκεντρωτικές λογιστικές καταστάσεις τραπεζών, στατιστικά στοιχεία από την ιστοσελίδα της ΤτΕ.

Το 2010 η Ελλάδα δεν μπορούσε, πλέον, να βρει χρηματοδότηση στις διεθνείς αγορές κεφαλαίου χωρίς να πληρώσει απαγορευτικά υψηλά επιτόκια. Για να αποφύγει τη χρεοκοπία, προσέφυγε στον μηχανισμό στήριξης της Τρόικα. Μεταξύ της Ελλάδας και των πιστωτών της έχουν υπογραφεί τρία Μνημόνια (2010, 2012 και 2015). Τα Μνημόνια αυτά είναι τυπικά του είδους τους. Παροχή πιστώσεων με ευνοϊκούς όρους, με «αντάλλαγμα» δημοσιονομική προσαρμογή και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Όμως, η φιλοσοφία των τριών Μνημονίων δεν ήταν ίδια. Πιο συγκεκριμένα, το πρώτο Μνημόνιο, ουσιαστικά, θεωρούσε ότι η Ελλάδα αντιμετώπιζε πρόβλημα ρευστότητας (liquidity). Αυτός ήταν και ο λόγος για τον οποίο τα παρεχόμενα δάνεια ήταν σχετικά βραχυπρόθεσμα και το επιτόκιο τους όχι ιδιαίτερα ευνοϊκό, ενώ δεν έγινε αναδιάρθρωση του χρέους. Τα δύο επόμενα Μνημόνια αντιμετώπιζαν το πρόβλημα της Ελλάδας ως πρόβλημα φερεγγυότητας (solvency). Γι' αυτό και συνοδεύτηκαν το μεν δεύτερο από αναδιάρθρωση του χρέους, το δε τρίτο από υπόσχεση περαιτέρω ελάφρυνσής του. Το συνολικό ποσό των δανείων που παρασχέθηκαν στην Ελλάδα στο πλαίσιο των Μνημονίων υπερβαίνει τα 300 δισ. ευρώ και είναι μακράν το μεγαλύτερο δάνειο που έχει δοθεί στην παγκόσμια ιστορία⁶⁴.

4.4.5. Μη εξυπηρετούμενα δάνεια

Σε πρόσφατη έκθεσή του, ο οίκος Moody's, κάνει ιδιαίτερη αναφορά στη συσχέτιση μεταξύ ποσοστού αύξησης της ανεργίας και ποσοστού αύξησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Ειδικά για την περίπτωση της Ελλάδας, είναι η μεγαλύτερη μεταξύ των χωρών της περιφέρειας και από τις μεγαλύτερες στην Ευρώπη, αγγίζοντας το 99%. Με την εκδήλωση της κρίσης το 2010 και την εκρηκτική άνοδο της ανεργίας, άρχισαν να αυξάνονται και τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια τα οποία βρίσκονταν σε πολύ χαμηλά επίπεδα τον Ιούνιο του 2009. Είναι χαρακτηριστικό πως ο δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων, σχεδόν διπλασιάστηκε ανάμεσα στο 2010 και το 2011 και αντίστοιχα το 2011 με το 2012. Αναλυτικότερα στοιχεία παρουσιάζονται στον πίνακα 14:

Πίνακας 14: Μη εξυπηρετούμενα δάνεια

⁶⁴ Η αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους του 2012 είναι η μεγαλύτερη καταγεγραμμένη απομείωση χρέους παγκοσμίως (Reinhart and Rogoff, 2009).

Εξέλιξη Δείκτη Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων 2005-2013 (πηγή : ΔΝΤ)										
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Greece	6,3	5,4	4,5	4,7	7,0	9,1	14,4	23,3	31,9	33,78
Cyprus				3,6	4,5	5,6	9,6	18,6	33,7	41,3 Q3
France	3,5	3,0	2,7	2,8	4,0	3,8	4,3	4,3	4,5	Δ.Υ.
Germany	4,1	3,4	2,7	2,9	3,3	3,2	3,0	2,9	2,7	Δ.Υ.
Ireland	0,7	0,7	0,8	1,9	9,8	12,5	16,1	24,6	25,3	18,73
Italy	5,3	4,9	4,6	6,3	9,4	10,0	11,7	13,7	16,5	17,26

ΕΛΛΑΔΑ (πηγή : ΔΝΤ)	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Μη εξυπηρετούμενα δάνεια >90ημ (σε εκ.€)	7.784	12.578	21.242	31.327	45.998	74.637	77.473

Αναλυτικότερα στοιχεία για τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια, ανά τύπο δανείου, παρουσιάζονται στον πίνακα 15:

Πίνακας 15: Μη εξυπηρετούμενα δάνεια ανά τύπο δανείου

Είδος δανείου/ περίοδος	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 Μάρτιος
Επιχειρηματικά		4,6	4,3	6,7	8,8	14,2	23,4	22,9
Καταναλωτικά		6,0	8,2	13,4	20,0	28,8	38,8	42,4
Στεγαστικά		3,6	5,3	7,4	10,3	14,9	21,4	27,5
Σύνολο Δανείων	5,4	4,5	5,0	7,7	10,5	16,0	25,4	27,8

4.5. Τραπεζικό σύστημα το 2014

Ο Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος στην Έκθεσή του για το 2014 αναφέρει : «*Η κυριότερη εναπομένουσα πρόκληση για τον τραπεζικό τομέα στη χώρα μας είναι η αντιμετώπιση του προβλήματος των δανείων σε καθυστέρηση. Μετά την περαιτέρω εξειδίκευση του σχετικού κανονιστικού πλαισίου στη διάρκεια του 2014 οι τράπεζες θα πρέπει με τη σειρά τους να εντατικοποιήσουν τη διαχείριση των προβληματικών στοιχείων του ενεργητικού τους. Το πρόβλημα των δανείων σε καθυστέρηση παραμένει ένα από τα βασικότερα αίτια για την αδυναμία της πιστωτικής επέκτασης στην Ελλάδα παρά την οικονομική ανάκαμψη που έχει σημειωθεί και τη βελτίωση των συνθηκών υπό τις οποίες αντλούν τα πιστωτικά ιδρύματα χρηματοδοτικούς πόρους προς διοχέτευση στην πραγματική οικονομία.*».

Το μεγαλύτερο πρόβλημα για το συγκεκριμένο έτος, ήταν η διαχείριση των στοιχείων ενεργητικού των τραπεζών και πιο συγκεκριμένα των μη-εξυπηρετούμενων δανείων τα οποία διαρκώς αυξάνονταν, εξαιτίας και της πολύ υψηλής ανεργίας, όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο.

Στη διάρκεια του 2014 δημιουργήθηκε το κανονιστικό πλαίσιο για τη διαχείριση των δανείων σε καθυστέρηση, με (α) την κατάρτιση σχετικού Κώδικα Δεοντολογίας από την Τράπεζα της Ελλάδος και (β) τη θέσπιση Πράξης Εκτελεστικής Επιτροπής επίσης της Τράπεζας της Ελλάδος, η οποία καθόρισε τις υποχρεώσεις των τραπεζών σχετικά με τη διαχείριση των ανοιγμάτων σε καθυστέρηση, οι οποίες απορρέουν από την προληπτική εποπτεία. Τέλος (γ) υιοθετήθηκε νόμος για τη ρύθμιση χρεών των επιτηδευματιών και των επιχειρήσεων προς τις τράπεζες. Η διαχείριση των προβληματικών στοιχείων, την οποία θα μπορούσε να αναλάβει και άλλος φορέας πέρα από τις τράπεζες θα συνέβαλε στον περιορισμό των δυσμενών επιδράσεων που ασκούν τα στοιχεία αυτά στις δυνατότητες των τραπεζών να προχωρήσουν σε χρηματοδότηση του παραγωγικού τομέα της οικονομίας. Στις αρχές του 2014 δημοσιεύθηκαν τα αποτελέσματα της προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων από την ΤτΕ, γεγονός που βοήθησε τις τράπεζες να αντλήσουν πόρους από τις αγορές κεφαλαίων, ενώ προς τα τέλη του έτους ολοκληρώθηκε η Συνολική Αξιολόγηση της ΕΚΤ, η οποία επανεπιβεβαίωσε την επάρκεια της κεφαλαιακής βάσης των ελληνικών τραπεζών.

Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής των τραπεζικών καταθέσεων της γενικής κυβέρνησης στη διάρκεια του 2014 ήταν γενικά εξασθενημένος σε σύγκριση με το 2013. Η εξέλιξη αυτή αντικατοπτρίζει κυρίως το γεγονός ότι οι πληρωμές χρεολυσίων από το Δημόσιο ήταν αυξημένες το 2014 σε σύγκριση με το 2013, ενώ δεν ολοκληρώθηκε η αξιολόγηση του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής προκειμένου να εκταμιευθούν οι σχετικές δόσεις και να εισρεύσουν στις καταθέσεις του Δημοσίου οι δανειακοί πόροι από τους διεθνείς δανειστές της χώρας⁶⁵.

Η τραπεζική χρηματοδότηση προς τους ελεύθερους επαγγελματίες, τις ατομικές επιχειρήσεις, τους αγρότες και τα νοικοκυριά εξακολούθησε να υποχωρεί το 2014. Εντούτοις, ο ρυθμός μείωσης της τραπεζικής χρηματοδότησης τόσο προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις όσο και προς τα νοικοκυριά περιορίστηκε. Ο ετήσιος ρυθμός μείωσης της τραπεζικής χρηματοδότησης προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις ήταν κατά μέσο όρο -4,7% το δ' τρίμηνο του 2013 και -4,4% το 2014, ενώ αυτός προς νοικοκυριά ήταν κατά μέσο όρο -

---

⁶⁵ Βλ. Έκθεση του Διοικητή της ΤτΕ για το έτος 2014

3,6% το 2013 και περιορίστηκε σε -3,1% το 2014.³ Τέλος, ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής της τραπεζικής χρηματοδότησης προς ελεύθερους επαγγελματίες, ατομικές επιχειρήσεις και αγρότες, που είχε ήδη μεταστραφεί από αρνητικός σε θετικό από τα τέλη του 2013, παρέμεινε θετικός σε όλη σχεδόν τη διάρκεια του 2014⁶⁶. Ο ετήσιος ρυθμός μείωσης της τραπεζικής χρηματοδότησης προς τη γενική κυβέρνηση επίσης συγκρατήθηκε το 2014 (μέσος όρος ρυθμού το 2014: -8,1%) σε σύγκριση με το 2013 (-21%).

Τέλος, σύμφωνα με στοιχεία της έρευνας για τις Τραπεζικές Χορηγήσεις, υπήρχε πληθώρα ενδείξεων σύμφωνα με τις οποίες είχε αποτραπεί η περαιτέρω χειροτέρευση των συνθηκών σε ό,τι αφορά τη ζήτηση και την προσφορά τραπεζικών πιστώσεων. Αντιθέτως, οι συνθήκες έμοιαζαν να έχουν σταθεροποιηθεί και σε κάποιες περιπτώσεις είχαν ανακύψει. Όπως αναφέρεται στην έκθεση του Διοικητή της ΤτΕ για το 2014: *«Ασφαλώς πρόκειται για αρχόμενη αναζωογόνηση της εγχώριας πιστωτικής επέκτασης προς τον ιδιωτικό τομέα»*.

---

⁶⁶ Βλ. Έκθεση του Διοικητή της ΤτΕ για το έτος 2014, Φεβρουάριος 2015

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

5.1. Οι βασικές εξελίξεις το 2015⁶⁷

Το 2015 ξεκίνησε με δυσμενείς οiwονούς όσον αφορά τις οικονομικές εξελίξεις. Το κλίμα αβεβαιότητας στην οικονομία, το οποίο είχε αρχίσει να εμφανίζεται προς το τέλος του 2014 με την αναμενόμενη προκύρηξη εκλογών, επιδεινώθηκε και κορυφώθηκε με την προκήρυξη του δημοψηφίσματος, την τραπεζική αργία και την επιβολή περιορισμών, μεταξύ άλλων, στις αναλήψεις μετρητών από τραπεζικούς λογαριασμούς, στις διασυνοριακές πληρωμές και τη διασυνοριακή κίνηση κεφαλαίων στο τέλος Ιουνίου. Με τη συμφωνία στη Σύνοδο Κορυφής την 12η Ιουλίου, φάνηκε να ανακόπτεται προσωρινά η αβεβαιότητα και οι ελληνικές αρχές δεσμεύθηκαν ότι θα λάβουν ένα σύνολο προαπαιτούμενων μέτρων προκειμένου ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας να διαπραγματευθεί ένα νέο Πρόγραμμα Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης προς τη χώρα μας.

Μετά από μια βραχύβια ανάκαμψη το 2014, η ελληνική οικονομία εμφάνισε ύφεση από το γ' τρίμηνο του 2015 (-1,9%). Ο ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ παρέμεινε αρνητικός και το δ' τρίμηνο του έτους (-1,9%) και για το σύνολο του 2015 διαμορφώθηκε σε -0,7%. Παράγοντες που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο ήταν η παρατεταμένη πολιτική αστάθεια από το τέλος του 2014 καθώς και διαπραγματεύσεις επί μακρών με τους δανειστές το πρώτο εξάμηνο του 2015, η τραπεζική αργία και η επιβολή περιορισμών τόσο στις τραπεζικές συναλλαγές όσο και στην κίνηση κεφαλαίων, καθώς και τα νέα μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής προκειμένου να επιτευχθούν οι νέοι στόχοι.

Το πρώτο εξάμηνο του 2015 υπήρξε αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης και βελτίωση του εξωτερικού τομέα με αύξηση των εξαγωγών αγαθών και του τουρισμού και μείωση των εισαγωγών. Υποχώρησε αντιθέτως η ζήτηση επενδυτικών αγαθών, λόγω της επιβάρυνσης του οικονομικού κλίματος και των δυσμενών χρηματοπιστωτικών συνθηκών. Στο ίδιο διάστημα, υπήρξε αύξηση της απασχόλησης χάρη στη διατήρηση θετικού ρυθμού ανάπτυξης σε επιμέρους τομείς της οικονομίας και της μεγάλης ανόδου της τουριστικής κίνησης. Αναδιαρθρώθηκε απίσης η αγορά εργασίας με περισσότερο ευέλικτες μορφές απασχόλησης ενώ το κόστος εργασίας διατηρήθηκε σε χαμηλά επίπεδα. Ως αποτέλεσμα των ανωτέρω, το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε σε 24,6% το Νοέμβριο του 2015, παραμένοντας ωστόσο το υψηλότερο στην ΕΕ. Ο πληθωρισμός παρέμεινε για τρίτη συνεχή χρονιά σε αρνητικό έδαφος, καταγράφοντας ποσοστό -1,1%, αν και από το Δεκέμβριο του 2015, μετά από 33 μήνες

⁶⁷ Βλ. Έκθεση του Διοικητή της ΤτΕ για το έτος 2015, Φεβρουάριος 2016

συνεχούς πτωτικής πορείας, το γενικό επίπεδο των τιμών κατέγραψε θετικό ρυθμό μεταβολής, κυρίως λόγω της αύξησης του ΦΠΑ. Ο θετικός ρυθμός ανάπτυξης το πρώτο εξάμηνο του 2015 ήταν συνέχεια της ανάκαμψης που επιτεύχθηκε προς το τέλος του 2014. Ωστόσο, οι δυσμενείς εξελίξεις που έλαβαν χώρα κατά τέλος του πρώτου εξαμήνου του 2015 διαμόρφωσαν συνθήκες ακραίας οικονομικής αβεβαιότητας, που είχαν ως αποτέλεσμα τη διακοπή της αναπτυξιακής πορείας της χώρας και την επιστροφή της σε ύφεση από το γ' τρίμηνο.

5.2. Το χρηματοπιστωτικό σύστημα και οι ελληνικές τράπεζες⁶⁸

Οι κυριότερες εξελίξεις σε ό,τι αφορά το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2015 καθορίστηκαν από την ενίσχυση της κεφαλαιακής βάσης των τραπεζών μέσω της σημαντικής συμμετοχής ιδιωτών επενδυτών στην ανακεφαλαιοποίηση, την τραπεζική αργία και την επιβολή περιορισμών στις αναλήψεις μετρητών, τις διασυνοριακές πληρωμές, τη διασυνοριακή κίνηση κεφαλαίων και άλλες τραπεζικές εργασίες. Το Δεκέμβριο του 2015 ολοκληρώθηκε με επιτυχία η ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών με αυξημένη ιδιωτική συμμετοχή με αποτέλεσμα να απαιτηθούν λιγότερα κεφάλαια από τα προβλεπόμενα 25 δις. που προορίζονταν για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών. Οι τέσσερις συστημικές τράπεζες κάλυψαν τα απαιτούμενα κεφάλαια τα οποία προέκυψαν από την άσκηση προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων που διενήργησε η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

Τα κεφάλαια προήλθαν από:

- (α) τη συμμετοχή ξένων επενδυτών, οι οποίοι επένδυσαν περίπου 5,3 δισεκ. ευρώ,
- (β) μέτρα κεφαλαιακής ενίσχυσης ύψους 0,6 δισεκ. ευρώ και
- (γ) Περίπου 2,7 δισεκ. ευρώ, αντλήθηκαν μέσω της διαχείρισης στοιχείων.

Τα επιπρόσθετα κεφάλαια για τις δύο τράπεζες που δεν κατάφεραν να καλύψουν τις κεφαλαιακές ανάγκες του δυσμενούς σεναρίου από ιδιωτικές πηγές – ήτοι 5,4 δισεκ. ευρώ - προήλθαν από το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΤΧΣ). Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να χρησιμοποιηθούν λιγότεροι δημόσιοι πόροι από το ποσό των 25 δισεκ. ευρώ που είχε προβλεφθεί αρχικά από το Eurogroup τον Αύγουστο του 2015. Μειώθηκε επίσης η εξάρτηση των ελληνικών τραπεζών από τον Έκτακτο Μηχανισμό Ρευστότητας (ELA) όπως φαίνεται από τη μείωση του ανώτατου ορίου του από το τέλος Αυγούστου έως σήμερα κατά περίπου 18,5 δισεκ. ευρώ, γεγονός που άυξησε τη ρευστότητα των τραπεζών, στο πλαίσιο της

---

⁶⁸ Βλ. Έκθεση του Διοικητή της ΤτΕ για το έτος 2015, Φεβρουάριος 2016

υποχώρησης της αβεβαιότητας και της σταθεροποίησης των ροών καταθέσεων του ιδιωτικού τομέα και της επιτυχούς ανακεφαλαιοποίησης των ελληνικών τραπεζών. Περισσότερα των 2,5 δισεκ. ευρώ επέστρεψαν ως καταθέσεις στο τραπεζικό σύστημα από την 20^η Ιουλίου 2015 με την κατάργηση της τραπεζικής αργίας ενώ ισχύουν ακόμα και σήμερα οι περιορισμοί στο τραπεζικό σύστημα σε ό,τι αφορά την κίνηση των κεφαλαίων.

Όπως αναφέρεται στην έκθεση του Διοικητή της ΤτΕ (2015), επείγει η αποτελεσματική διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Το 2015 ανακόπηκε η επιβράδυνση στη δημιουργία νέων καθυστερήσεων, με αποτέλεσμα το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων στο σύνολο των δανείων να ανέλθει στο τέλος Σεπτεμβρίου του 2015 σε 43,6% (Δεκέμβριος 2014: 39,9%). Η επιδείνωση ήταν εμφανής και σχετικά παρόμοια σε όλες τις κατηγορίες δανείων. Συγκεκριμένα:

A) το ποσοστό στα καταναλωτικά ανοίγματα ανήλθε σε 55,4%,

B) στα επιχειρηματικά ανοίγματα σε 43,3% και

Γ) στα στεγαστικά ανοίγματα σε 39,8%.

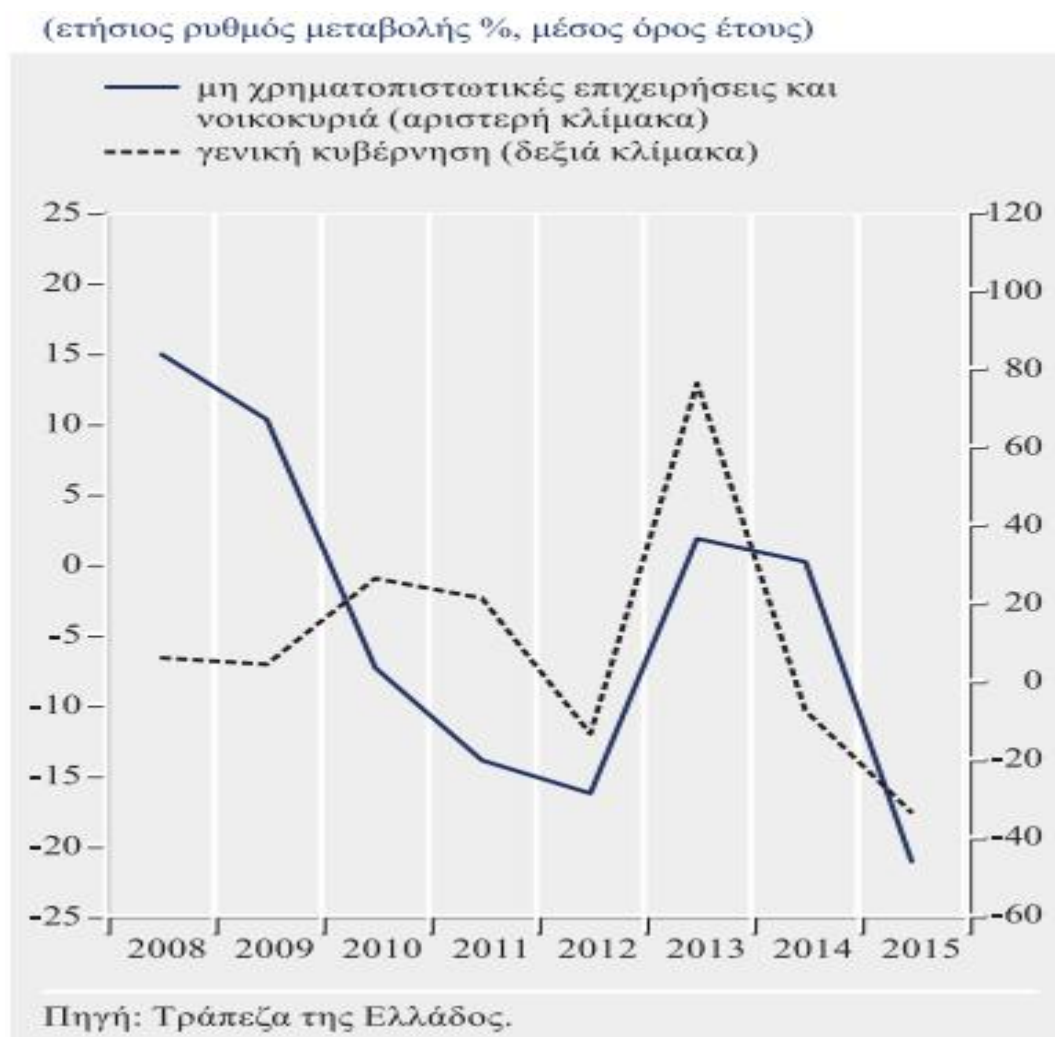
Η αναβολή της εφαρμογής του Κώδικα Δεοντολογίας για τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια και η λιγότερο ενεργητική διαχείριση του χαρτοφυλακίου δανείων από τις τράπεζες, επιβάρυνε περαιτέρω την κατάσταση. Από το γ' τρίμηνο και ιδίως με το τέλος της ανακεφαλαιοποίησης, παρατηρήθηκε επιτάχυνση των ενεργειών των τραπεζών στην κατεύθυνση της πιο ενεργητικής διαχείρισης των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Στην εξεύρεση λύσεων μακροπρόθεσμου χαρακτήρα, προσαρμοσμένων στις ανάγκες του κάθε δανειολήπτη, εκτιμάται ότι θα συντείνουν οι συγκεκριμένοι στόχοι για τη διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων δανείων που θα θέσει η Τράπεζα της Ελλάδος, κατόπιν διαβούλευσης με τις τράπεζες, με ορίζοντα εφαρμογής από τον Ιούνιο του 2016 και με παρακολούθηση ανά τρίμηνο μέχρι τον Ιούνιο του 2016. Προβλέπεται η δημιουργία δευτερογενούς αγοράς μη εξυπηρετούμενων δανείων, επίσπευση των δικαστικών διαδικασιών και ευκολία ρευστοποίησης των εγγυήσεων από τις τράπεζες, που εκτιμάται ότι θα συμβάλει θετικά στη σταδιακή υποχώρηση του ποσοστού των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Θεωρείται ωστόσο απαραίτητη η εφαρμογή συντηρητικής πολιτικής των τραπεζών όσον αφορά το σχηματισμό προβλέψεων, καθώς και η διατήρηση του δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας σε επίπεδα αρκούντως υψηλότερα των ελαχίστων που καθορίζονται από τους εποπτικούς κανόνες.

Σε ό,τι αφορά την αγορά ιδιωτικής ασφάλισης, κύριο χαρακτηριστικό ήταν οι προσπάθειες των εταιριών να προσαρμόσουν τα συστήματα διακυβέρνησης και τις υποδομές τους στις απαιτήσεις του νέου πλαισίου λειτουργίας και εποπτείας των ασφαλιστικών και αντασφαλιστικών επιχειρήσεων, γνωστού ως “Φερεγγυότητα II”, το οποίο τέθηκε ήδη σε ισχύ από τις αρχές του 2016.

5.3. Τραπεζικές καταθέσεις και επιτόκια

Στη διάρκεια των παρατεταμένων διαπραγματεύσεων με τους διεθνείς πιστωτές κατά το α' εξάμηνο του 2015, υπήρξε αύξηση της αβεβαιότητας στις διεθνείς αγορές. Παρά το γεγονός ότι το ονομαστικό ΑΕΠ ενισχύθηκε το β' τρίμηνο, καταγράφηκε σημαντική υποχώρηση των καταθέσεων, όπως φαίνεται στο διάγραμμα 1.

Διάγραμμα 1: Καταθέσεις στην Ελλάδα, περίοδος 2008-2015

Μεγάλο μέρος των καταθέσεων, εξήλθε από το τραπεζικό σύστημα ως εμβάσματα στο εξωτερικό ενώ το κοινό αποθησαύρισε τα τραπεζογραμμάτια. Η επιβολή περιορισμών στις

αναλήψεις μετρητών και στη μεταφορά κεφαλαίων στο εξωτερικό συνέβαλε σημαντική στη συγκράτηση των εκροών. Μετά τις 12 Ιουλίου 2015, υπήρξε νέα συμφωνία μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης και των διεθνών πιστωτών στο πλαίσιο συνόδου κορυφής των κρατών- μελών της ζώνης του ευρώ, γεγονός που συνετέλεσε σε αποφασιστικό περιορισμό της αβεβαιότητας, σε συνδιασμό με την υπογραφή της Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης στις 19 Αυγούστου, η οποία συνέβαλε σε περαιτέρω υποχώρηση της αβεβαιότητας. Δεδομένου του ορίου που έχει επιβληθεί στις αναλήψεις μετρητών, αυξήθηκε η χρησιμότητα των καταθέσεων μίας ημέρας ως μέσου πληρωμών, κατόπιν μάλιστα της έκδοσης πλήθους νέων καρτών, κυρίως χρεωστικών. Η εξέλιξη αυτή συντέλεσε σε μείωση του κόστους συναλλαγών στην οικονομία και αποτέλεσε το έναυσμα για την εδραίωση νέων συναλλακτικών συνηθειών μονίμως⁶⁹. Μεταξύ Νοεμβρίου 2014 και Ιουνίου 2015, οι τραπεζικές καταθέσεις των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, υποχώρησαν κατά 40,5 δισεκ. ευρώ, δηλαδή κατά -26%). Η εκροή καταθέσεων που σημειώθηκε τον Ιανουάριο 2015 ήταν η μεγαλύτερη που έχει καταγραφεί από την εκδήλωση της ελληνικής κρίσης το δ' τρίμηνο του 2009. Ήδη από τα τέλη του 2014 εκροές άρχισαν να καταγράφονται επίσης και από τις καταθέσεις της γενικής κυβέρνησης στο τραπεζικό σύστημα, καθώς και από τις καταθέσεις των μη κατοίκων. Η εκροή την περίοδο Νοεμβρίου 2014-Ιουνίου 2015 εκ μέρους όλων των τομέων οι οποίοι διακρατούν καταθέσεις ανήλθε σε 52,9 δισεκ. ευρώ ή 27,5% του αρχικού υπολοίπου τον Οκτώβριο του 2014. Κατ' εκτίμηση το ποσοστό των τραπεζογραμματίων και των κερμάτων εκτός τραπεζικού συστήματος στο Μ3 στην Ελλάδα πλησίασε, λόγω του αποθησαυρισμού, το 25% κατά μέσο όρο κατά το πρώτο ήμισυ του 2015 (2014: 16%) έναντι 10% στο σύνολο της ζώνης του ευρώ⁷⁰. Παράλληλα, η φυγή κεφαλαίων κατά το α' εξάμηνο του 2015 ήταν μεγαλύτερη από ό,τι είχε παρατηρηθεί στα υπόλοιπα εξάμηνα τα οποία έχουν παρέλθει από τα τέλη του 2009.

Με την υποχώρηση της αβεβαιότητας και την επιβολή των περιορισμών στο τραπεζικό σύστημα, οι καταθέσεις των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων σημείωσαν αύξηση κατά 3,4 δισεκ. ευρώ την περίοδο Ιουλίου - Δεκεμβρίου 2015, ενώ οι καταθέσεις των νοικοκυριών συνέχισαν να μειώνονται, με πολύ βραδύτερο ρυθμό ωστόσο από την προηγούμενη περίοδο και κατά μέσο όρο κατά 350 εκατ. ευρώ ανά μήνα. Στη μείωση των καταθέσεων του ιδιωτικού τομέα, που ακολουθεί τις συνθήκες οικονομικής ύφεσης και την υποχώρηση των επιτοκίων, συνέβαλε επίσης η πληρωμή φορολογικών και άλλων υποχρεώσεων των

⁶⁹ Βλ. Έκθεση του Διοικητή της ΤτΕ για το έτος 2015, Φεβρουάριος 2016

⁷⁰ Βλ. Έκθεση του Διοικητή της ΤτΕ για το έτος 2015, Φεβρουάριος 2016

νοικοκυριών και των επιχειρήσεων που συγκεντρώθηκαν στο τέλος του έτους. Πάντως, το σύνολο των καταθέσεων στις ελληνικές τράπεζες αυξήθηκε κατά 3,2 δισεκ. ευρώ την περίοδο Ιουλίου - Δεκεμβρίου 2015⁷¹. Η επιστροφή των καταθέσεων στις τράπεζες ανήλθε στο ύψος των 2,8 δισεκ. ευρώ (μέχρι το τέλος του έτους) και την περίοδο Ιουλίου - Νοεμβρίου 2015 για την οποία υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, επαναπατρίστηκαν καταθέσεις ύψους 1,9 δισεκ. ευρώ. Η ενίσχυση της εμπιστοσύνης και η ολοκλήρωση της ανακεφαλαιοποίησης των εγχώριων πιστωτικών ιδρυμάτων είναι εξελίξεις που δημιούργησαν τις κατάλληλες προϋποθέσεις για επιστροφή και άλλων αποταμιεύσεων στις ελληνικές τράπεζες. Για την επιστροφή των καταθέσεων, είναι πολύ σημαντική επίσης η χαλάρωση των τραπεζικών περιορισμών που έχουν επιβληθεί στην κίνηση των κεφαλαίων.

Τα επιτόκια στις νέες προθεσμιακές καταθέσεις των νοικοκυριών, τα οποία είχαν καταγράψει διαρκείς μειώσεις τα προηγούμενα έτη, διατηρήθηκαν σχεδόν αμετάβλητα στο 1,8% κατά το α' εξάμηνο του 2015. Όσον αφορά τις νέες καταθέσεις προθεσμίας των επιχειρήσεων, τα επιτόκια σημείωσαν μικρή αύξηση. Δεδομένης της καταγραφής μεγάλων εκροών καταθέσεων την περίοδο αυτή, οι τράπεζες απέφυγαν να μειώσουν τα επιτόκια, προκειμένου να μην κάνουν χειρότερη την κατάσταση. Οι τράπεζες μείωσαν τα επιτόκια στις νέες καταθέσεις προθεσμίας μόνο αφού θεσπίστηκε όριο στο ύψος της εβδομαδιαίας ανάληψης μετρητών από τραπεζικούς λογαριασμούς. Η υποχώρηση των επιτοκίων παρότι ήταν αρκετά απότομη την περίοδο Ιουλίου- Αυγούστου, επιβραδύνθηκε σημαντικά (μέση μηνιαία μείωση επιτοκίου καταθέσεων προθεσμίας νοικοκυριών το 2014: 8 μονάδες βάσης, Ιούλιος- Αύγουστος 2015: 31 μονάδες βάσης, Σεπτέμβριος - Δεκέμβριος: 13 μονάδες βάσης). Τα επιτόκια καταθέσεων μίας ημέρας, σε σύγκριση με τα επιτόκια προθεσμιακών καταθέσεων (μέσος όρος επιτοκίου το 2015: 0,2% για νοικοκυριά) παρουσίασαν πολύ μικρή μεταβλητότητα το 2015⁷².

5.4 Η επίδραση των capital controls στην οικονομία και στο τραπεζικό σύστημα

Στην Έκθεση του ΔΝΤ που δημοσιεύτηκε στις 2/7/15 προβλεπόταν πως το δημόσιο χρέος την επόμενη διετία θα κυμαινόταν στο 177% του ΑΕΠ της χώρας μας. Αυτή η πρόβλεψη λάμβανε υπόψη της την επίδραση της προηγηθείσας πεντάμηνης διαπραγματεύσεως και τις συνέπειες στην οικονομία⁷³. Μετά την εφαρμογή των capital controls (14/7/15) το ΔΝΤ εξέδωσε νέα Έκθεση , όπου ενσωμάτωσε στην ανάλυσή του τις συνέπειες από την επιβολή

⁷¹ Βλ. Έκθεση του Διοικητή της ΤτΕ για το έτος 2015, Φεβρουάριος 2016

⁷² Βλ. Έκθεση του Διοικητή της ΤτΕ για το έτος 2015, Φεβρουάριος 2016

⁷³ Βλ. Έκθεση του ΔΝΤ: Προκαταρκτική Ανάλυση της Βιωσιμότητας του χρέους(02/07/2015), ανακτήθηκε από: <http://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.aspx?sk=43044.0>

των ελέγχων κίνησης κεφαλαίων και της τραπεζικής αργίας⁷⁴. Η αναθεωρημένη έκθεση, η οποία λάμβανε υπόψη της και τις επιδράσεις των ελέγχων κίνησης κεφαλαίων ανέφερε πως το χρέος της Ελλάδας την επόμενη διετία θα φτάσει στο 200% του ΑΕΠ της χώρας.

Σύμφωνα με το ΔΝΤ το χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ θα αυξανόταν κατά 23% λόγω της επιβολής των capital controls. Το υπερβάλλον χρέος της Ελλάδας το οποίο ανερχόταν στο 60-70% του ΑΕΠ περίπου, καθότι η χώρα είχε χρέος 177% του ΑΕΠ, επιβάρυνε επιπλέον το δημόσιο χρέος ίσο με το 1/3 του υπερβάλλοντος χρέους. Η δραστική μείωση του χρέους που πρέπει να γίνει όπως αναφέρεται στην έκθεση, κατέστη απαραίτητη λόγω των αποκλίσεων από την εφαρμογή του προγράμματος τον τελευταίο χρόνο και τις συνέπειες της τραπεζικής αργίας και των capital controls στην οικονομία.

Πέρα από το ΔΝΤ, προχώρησε και η Κομισιόν σε συγκεκριμένες προβλέψεις για τη χώρα. Σε έκθεσή της για την Ελλάδα στις 5/5/2015 προέβλεπε, υπό την προϋπόθεση πως θα υπάρχει συμφωνία με τους εταίρους μέχρι τον Ιούνιο, αύξηση του ΑΕΠ κατά 0,5% το 2015 και 2,9% το 2016⁷⁵. Μετά την επιβολή των ελέγχων στις κινήσεις κεφαλαίων και της τραπεζικής αργίας προχώρησε σε αναθεώρηση των προβλέψεων της⁷⁶. Για το 2015 προέβλεπε μείωση του ΑΕΠ κατά 2% – 4%, ενώ για το 2016 ύφεση από 0,5%-1,75%. Πρακτικά, τη διετία 2015-2016 αντί για ανάπτυξη 3,4% σύμφωνα με τις προβλέψεις, λόγω των capital controls αναμενόταν ύφεση 4,1%, ήτοι μικρότερο ΑΕΠ κατά 7,5% ή περίπου 14 δις. Τα capital controls και η συνακόλουθη ύφεση, θα οδηγούσε επίσης και σε απώλεια νέων θέσεων εργασίας, οι οποίες ανέρχονταν στις 300.000⁷⁷. Η ανεργία όπως έχει ανεφερθεί και σε προηγούμενη ενότητα είναι πολύ σημαντική, καθώς συνδέεται με τη δυνατότητα αποπληρωμής δανείων και υποχρεώσεων των πολιτών προς τις τράπεζες.

Με την τραπεζική αργία και τα capital controls προέκυψε η ανάγκη επιπλέον δανεισμού ύψους περίπου 25 δις. για να ανακεφαλαιοποιηθούν οι ελληνικές τράπεζες. Η απόφαση του Συμβουλίου Κορυφής στις 13/7/15 αφορούσε στη διάθεση 25 δις. ευρώ για την ανακεφαλαιοποίηση του τραπεζικού συστήματος με 10 δις. ευρώ προκαταβολή προκειμένου να υπάρξει μια πρώτη σταθεροποίηση του συστήματος και τα επιπλέον κεφάλαια των 15 δις.

⁷⁴ Βλ. Έκθεση του ΔΝΤ: Αναθεώρηση της Προκαταρκτικής Ανάλυσης της Βιωσιμότητας του χρέους(14/07/2015), ανακτήθηκε από: <http://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.aspx?sk=43080.0>

⁷⁵ Ανακτήθηκε από: http://ec.europa.eu/economy_finance/eu/forecasts/2015_spring_forecast_en.htm

⁷⁶ Ανακτήθηκε από: http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/documents/2015-07-10_greece_art_13_eligibility_assessment_esm_en.pdf

⁷⁷ Βλ. <http://www.robolis.gr/anerqia.html>

ευρώ, αν και όσα χρειαστούν, μέχρι το τέλος του 2015. Η ανακεφαλαιοποίηση ψηφίστηκε με το Ν. 4340/2015 (ΦΕΚ Α 134 – 01.11.2015)⁷⁸.

Οι τράπεζες επιδίωξαν τη μικρότερη δυνατή συμμετοχή του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας στην ανακεφαλαιοποίηση, με την στρατηγική τους να εστιάζει στην προσέλκυση ιδιωτών επενδυτών. Μόνο από το βασικό σενάριο των stress tests, οι συστημικές τράπεζες χρειάζονταν 4,4 δισ. ευρώ, κεφάλαια που πρέπει να καλύψουν οπωσδήποτε από ιδιώτες, οπότε υπολείπονταν 10 δισ. ευρώ για το δυσμενές σενάριο, που θεωρητικά αναλογούσαν προς κάλυψη στο ΤΧΣ. Χαρακτηριστικά, όπως είχε ανακοινώσει η Eurobank θα προσπαθούσε να αντλήσει από ιδιώτες επενδυτές το σύνολο των κεφαλαιακών αναγκών όπως προέκυψαν από το stress tests, ύψους 2,1 δισ. ευρώ.

Η αξία των τραπεζικών μετοχών και η αξία των τραπεζών υποτιμήθηκε σημαντικά. Ειδικότερα, με τα δεδομένα που ανακοινώθηκαν επίσημα από τις τράπεζες, για τις τιμές διάθεσης των νέων μετοχών στο πλαίσιο Αύξησης Μετοχικού Κεφαλαίου της 3^{ης} ανακεφαλαιοποίησης:

- Eurobank 0,01 € ανά μετοχή
- Εθνική 0,02 €
- Πειραιώς, 0,003 € και
- Alpha Bank 0,04 €

Σύμφωνα με τους δημοσιευμένους ισολογισμούς εννιαμήνου το 2015 μετά τα capital controls, το συνολικό ύψος ιδίων κεφαλαίων των τραπεζών ανερχόταν σε 24,6 δισ € ενώ μετά την αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου η αξία τους ανερχόταν στα 746,9 εκ. € δηλαδή υποτίμηση κατά 23,9 δισ € ή, σε ποσοστό, 97%. Η υποτίμηση της αξίας των τραπεζών παρουσιάζεται στον Πίνακα 15:

Πίνακας 15: Η αξία των τραπεζών μετά την ανακεφαλαιοποίηση

---

⁷⁸ Ανακτήθηκε από: <http://www.odigostoupoliti.eu/nomos-43402015-anakefaleopiisi-ton-trapezon/>

3η Ανακεφαλαιοποίηση & Υποτίμηση Αξίας Τραπεζών (ποσά σε εκ. €)

Τράπεζα	Ίδια Κεφάλαια Ομίλου 30.9.2015	Αποτίμηση Αξίας σύμφωνα με τη Νέα Αύξηση Κεφαλαίου	% Υποτίμησης Συγκριτικά με Ίδια Κεφάλαια	Αξία Τράπεζας με Κλείσιμο Χρηματ/ρίου 30.10.2015	Αξία Τράπεζας με Κλείσιμο Χρηματ/ρίου 19.11.2015	% Υποτίμησης μεταξύ 30/10/2015 και 19/11/2015
	[1]	[2]	[3] = {[2]/[1]}-1	[4]	[5]	[6] = {[5]/[4]}-1
Πειραιώς	6.607	18,3	-99,7%	567	128	-77,4%
Εθνική	6.544	70,7	-98,9%	2.395	1.131	-52,8%
Alpha	6.902	510,8	-92,6%	1.468	728	-50,4%
Eurobank	4.623	147,1	-96,8%	456	235	-48,5%
Σύνολα	24.676	746,9	-97,0%	4.886,0	2.222,0	-54,5%

Με βάση τα παραπάνω, η συμμετοχή του ΓΧΣ, μειώθηκε από 56,5% που ήταν κατά μέσο όρο πριν την ανακεφαλαιοποίηση, όχι στο 33% της αρχικής πρόβλεψης, αλλά γύρω στο 15%. Τα 40,2 δις € της πρώτης ανακεφαλαιοποίησης, έχασαν το 96,8% της αξίας τους, η οποία ανέρχεται πλέον στα 450 εκ. € ή κοντά στο 1% της αρχικής τους αξίας.

5.5. Εξελίξεις στον Τραπεζικό τομέα

Η επιτυχής ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών, η τραπεζική αργία και η επιβολή περιορισμών στις αναλήψεις μετρητών, τις διασυννοριακές πληρωμές, τη διασυννοριακή κίνηση κεφαλαίων και άλλες τραπεζικές εργασίες, αλλά και η μικρότερη του αναμενόμενου επίπτωση των περιορισμών στα μεγέθη των τραπεζών αποτέλεσαν τις βασικότερες εξελίξεις που αφορούσαν τον τραπεζικό κλάδο κατά τη διάρκεια του 2015⁷⁹. Σε ό,τι αφορά τη

⁷⁹ Βλ. Έκθεση του Διοικητή της ΤτΕ για το έτος 2015, Φεβρουάριος 2016

σταθερότητα του συστήματος, σύμφωνα με τα στοιχεία της περιόδου Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2015, επιδείνωση εμφάνισε η ποιότητα του δανειακού χαρτοφυλακίου, ενώ ανθεκτικότητα εμφάνισαν τα λειτουργικά αποτελέσματα των τραπεζών. Κατά τη διάρκεια του α' εξαμήνου του 2015 λόγω των παρατεταμένων διαπραγματεύσεων με τους διεθνείς δανειστές υπήρξε όπως προαναφέρθηκε εκροή καταθέσεων, επιδείνωση της ποιότητας του δανειακού χαρτοφυλακίου των τραπεζών, και η εν τέλει επιβολή περιορισμών στις τραπεζικές εργασίες), η δημιουργία του Ενιαίου Εποπτικού Μηχανισμού (EEM), στο πλαίσιο των αποφάσεων της Συνόδου Κορυφής της 12ης Ιουλίου 2015 και της Συμφωνίας μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης, της Τράπεζας της Ελλάδος και του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας στις 19 Αυγούστου 2015, προχώρησε το γ' τρίμηνο του 2015 στη διενέργεια νέας άσκησης Συνολικής Αξιολόγησης (Comprehensive Assessment). Η Συνολική Αξιολόγηση περιλάμβανε έλεγχο της ποιότητας των στοιχείων ενεργητικού (Asset Quality Review) και άσκηση προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων (stress test) για τις τέσσερις σημαντικές τράπεζες (Εθνική Τράπεζα, Alpha Bank, Τράπεζα Πειραιώς, Eurobank). Στόχος της άσκησης ήταν η επανεκτίμηση των κεφαλαιακών αναγκών των τραπεζών υπό το πρίσμα των νέων συνθηκών⁸⁰.

Την περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου 2015 τα καθαρά έσοδα για τις τράπεζες βελτιώθηκαν σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2014, ενώ σε επίπεδο τραπεζικών ομίλων έμειναν αμετάβλητα όπως φαίνεται στον πίνακα 16:

Πίνακας 16: Έσοδα των Ελληνικών τραπεζών

---

⁸⁰ Βλ. Έκθεση του Διοικητή της ΤτΕ για το έτος 2015, Φεβρουάριος 2016

(ποσά σε εκατ. ευρώ)

	Τράπεζες			Τραπεζικοί όμιλοι		
	Εννεάμηνο 2014	Εννεάμηνο 2015	Μεταβολή (%)	Εννεάμηνο 2014	Εννεάμηνο 2015	Μεταβολή %
Λειτουργικά έσοδα	5.185	5.242	1,1	7.978	7.663	-4,0
Καθαρά έσοδα από τόκους	4.392	4.427	0,8	6.417	6.347	-1,1
- Έσοδα από τόκους	8.156	7.378	-9,5	11.383	10.604	-6,8
- Έξοδα τόκων	3.764	2.952	-21,6	4.966	4.257	-14,3
Καθαρά έσοδα από μη τοκοφόρες εργασίες	792	815	2,9	1.562	1.316	-15,8
- Καθαρά έσοδα από προμήθειες	458	397	-13,4	1.066	993	-6,8
- Έσοδα από χρηματοοικονομικές πράξεις	69	-142	-	89	0	-
- Λοιπά έσοδα	265	560	111,1	407	322	-20,8
Λειτουργικά έξοδα	-3.178	-2.760	-13,1	-4.641	-4.300	-7,3
Δαπάνες προσωπικού	-1.796	-1.476	-17,8	-2.531	-2.240	-11,5
Διοικητικά έξοδα	-1.140	-1.078	-5,4	-1.689	-1.679	-0,6
Αποσβέσεις	-243	-207	-14,9	-421	-382	-9,2
Καθαρά έσοδα (λειτουργικά έσοδα - λειτουργικά έξοδα)	2.006	2.481	23,7	3.337	3.362	0,8
Προβλέψεις για τον πιστωτικό κίνδυνο	-6.115	-9.874	61,5	-6.994	-10.614	51,8
Λοιπές ζημιές απομείωσης ¹	-224	-1.135	407,0	-236	-1.055	346,5
Μη επαναλαμβανόμενα κέρδη/ζημιές	53	-156	-	135	-64	-
Κέρδη(+)/Ζημιές(-) προ φόρων	-4.280	-8.684	102,9	-3.758	-8.370	122,8
Φόροι	3.129	3.812	21,8	2.989	3.656	22,3
Κέρδη(+)/Ζημιές(-) από διακοπτόμενες δραστηριότητες	-57	-91	58,5	-236	-163	-30,9
Κέρδη(+)/Ζημιές(-) μετά από φόρους	-1.208	-4.963	310,8	-1.004	-4.877	385,8

Πηγή: Οικονομικές καταστάσεις ελληνικών εμπορικών τραπεζών.

¹ Απομείωση αξίας τίτλων, καθώς και ενσώματων και άυλων στοιχείων ενεργητικού.

Τα καθαρά έσοδα από τόκους παρέμειναν σχεδόν αμετάβλητα, καθώς η σημαντική μείωση των εξόδων για τόκους αντισταθμίστηκε από τη μείωση των εσόδων από τόκους. Ο περιορισμός των εξόδων για τόκους καταγράφηκε παρά την αύξηση της χρήσης του έκτακτου μηχανισμού ρευστότητας της Τράπεζας της Ελλάδος (ΕΛΑ), καθώς τα επιτόκια καταθέσεων ήταν σημαντικά μειωμένα έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2014. Τα καθαρά έσοδα από προμήθειες και από χρηματοοικονομικές πράξεις επίσης υποχώρησαν, ενώ περιορίστηκαν και τα λειτουργικά έξοδα, αφού οι Τράπεζες ακολούθησαν τις οδηγίες της ΤτΕ ήδη από το προηγούμενο έτος. Οι τράπεζες λαμβάνοντας υπόψη τις νέες συνθήκες που είχαν διαμορφωθεί στην οικονομία, αλλά και τα αποτελέσματα της Αξιολόγησης Ποιότητας Ενεργητικού, άλλαξαν τις προβλέψεις τους για τον πιστωτικό κίνδυνο ο οποίος ήταν

αυξημένος, καθώς και για άλλα στοιχεία του ενεργητικού τους⁸¹. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι τράπεζες να εμφανίσουν αρκετά υψηλές ζημιές οι οποίες ήταν μεγαλύτερες σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2014. Επιδεινώθηκε επίσης η ποιότητα του χαρτοφυλακίου δανείων των τραπεζών σημείωσε αντιστρέφοντας έτσι την εικόνα που είχε δημιουργηθεί κατά τη διάρκεια του 2014. Το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων ανήλθε στο τέλος Σεπτεμβρίου 2015 σε 43,6% επί του συνόλου των ανοιγμάτων, έναντι 39,9% στο τέλος Δεκεμβρίου 2014, με εμφανής επιδείνωση για όλες τις κατηγορίες δανείων. Το υψηλότερο ποσοστό μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων καταγράφεται στα καταναλωτικά δάνεια 55,4% (Δεκέμβριος 2014: 51,3%), ακολουθούν τα επιχειρηματικά δάνεια 43,3% (Δεκέμβριος 2014: 39,8%) και τα στεγαστικά δάνεια 39,8% (Δεκέμβριος 2014: 35,6). Το υψηλότερο ποσοστό μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων για το Σεπτέμβριο του 2015 εμφανίζουν εκείνα προς πολύ μικρές επιχειρήσεις και ελεύθερους επαγγελματίες (66,5%), προς μικρομεσαίες επιχειρήσεις (58,2%) και προς επιχειρήσεις αξιοποίησης ακινήτων (46,3%). Το χαμηλότερο ήταν το ποσοστό μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων για τις μεγάλες επιχειρήσεις (28,5%) και τις ναυτιλιακές επιχειρήσεις (26,7%). Το ποσοστό κάλυψης των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων από συσσωρευμένες προβλέψεις αυξήθηκε σε 48,8% το Σεπτέμβριο του 2015 (από 44% το Δεκέμβριο του 2014), δεδομένου ότι οι τράπεζες ακολούθησαν συντηρητική πολιτική κατά το σχηματισμό προβλέψεων για τον πιστωτικό κίνδυνο⁸².

Παράλληλα, την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2015 οι τράπεζες προέβησαν σε διαγραφές δανείων ύψους 660 εκατ. ευρώ. Παράλληλα, οι τράπεζες συνέχισαν τις προσπάθειές τους στην κατεύθυνση της πιο ενεργητικής διαχείρισης των μη εξυπηρετούμενων δανείων, στο βαθμό που επέτρεπε η αβεβαιότητα για τις μακροοικονομικές προοπτικές και την εξέλιξη της διαπραγμάτευσης με τους διεθνείς πιστωτές. Μετά την ολοκλήρωση της ανακεφαλαιοποίησης υπήρξε επιτάχυνση των ενεργειών. Οι τράπεζες επίσης καλούνται πλέον να επιτύχουν συγκεκριμένους στόχους προκειμένου να διαχειριστούν τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Άλλαξε επίσης το πλαίσιο που αφορά την απονομή δικαιοσύνης για ζητήματα μη εξυπηρετούμενων δανείων, αφερεγγυότητας και πτωχεύσεων με την ψήφιση των νόμων 4335/2015 και 4336/2015, αλλά και οι προθέσεις της Πολιτείας να αναπτύξει μεθόδους, εργαλεία και ανεξάρτητους φορείς για την παροχή χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης και συμβουλευτικής υποστήριξης νοικοκυριών και επιχειρήσεων. Μέσα στο 2016, θα έχει ολοκληρωθεί το θεσμικό πλαίσιο για

⁸¹ Βλ. Έκθεση του Διοικητή της ΤτΕ για το έτος 2015, Φεβρουάριος 2016

⁸² Βλ. Έκθεση του Διοικητή της ΤτΕ για το έτος 2015, Φεβρουάριος 2016

την ανάπτυξη δευτερογενούς αγοράς δανείων και τη δραστηριοποίηση ειδικών εταιριών που θα αναλαμβάνουν τη διαχείριση των προβληματικών δανείων (π.χ. asset management companies, servicing companies). Είναι αυτονόητο ότι η ανάπτυξη των ανωτέρω θα απαιτήσει τη δημιουργία αυστηρού ρυθμιστικού πλαισίου αδειοδότησης και εποπτείας των εταιριών που θα δραστηριοποιηθούν στην εν λόγω αγορά. Στην κατεύθυνση αυτή, όπως αναφέρει ο Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος στην Έκθεσή του, θα πρέπει να καθοριστούν άμεσα οι αναγκαίες προϋποθέσεις για την απόκτηση άδειας, ενώ θα πρέπει να γίνεται σαφές ότι οι εταιρίες που θα επιλέξουν να δραστηριοποιηθούν στην αγορά δανείων θα υπόκεινται σε αυστηρούς κανόνες όσον αφορά την προστασία του καταναλωτή. Ο σταδιακός περιορισμός της επιβάρυνσης από τα δάνεια που βρίσκονται σε καθυστέρηση είναι η λήψη μέτρων και η προώθηση μεταρρυθμίσεων που θα οδηγούν στην ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας και κατ' επέκταση στην ενίσχυση των εισοδημάτων και τη μείωση της ανεργίας.

Όσον αφορά την κεφαλαιακή επάρκεια, ο Δείκτης Κεφαλαίου Κοινών Μετοχών (Common Equity Tier 1 – CET1) σε ενοποιημένη βάση (δηλαδή σε επίπεδο τραπεζικών ομίλων) ανήλθε σε 11,1% το Σεπτέμβριο του 2015 (έναντι 13,8% το 2014) και ο Δείκτης Κεφαλαιακής Επάρκειας σε 11,3% (από 14,1% το 2014). Μετά την ολοκλήρωση των αυξήσεων μετοχικού κεφαλαίων των τραπεζών το δ' τρίμηνο του 2015 οι παραπάνω δείκτες έχουν βελτιωθεί σημαντικά. Ενδεικτικά, οι δείκτες CET1 και κεφαλαιακής επάρκειας εκτιμάται (pro forma) ότι ανήλθαν στο τέλος Δεκεμβρίου 2015 σε περίπου 18%, επίπεδο υψηλότερο των αντίστοιχων ευρωπαϊκών μέσων όρων, 12,5% και 16%⁸³.

Οι τράπεζες θα προχωρήσουν επίσης σε νέα προγράμματα εθελουσίας αποχώρησης εργαζομένων, με στόχο τη μείωση των θέσεων εργασίας κατά περίπου 4.300 άτομα μέσα στο 2016 σύμφωνα με τα σχέδια που έχουν καταθέσει στο Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας προς έγκριση. Το παραπάνω μέγεθος προκύπτει από τις δεσμεύσεις των τραπεζών στις ελεγκτικές αρχές όταν διαμορφώθηκαν τα καινούργια πλάνα αναδιάρθρωσης. Από την Τράπεζα Πειραιώς θα αποχωρήσουν περίπου 1.500 άτομα, από την Εθνική 1.600 άτομα, από τη Eurobank 1.000 άτομα ενώ η Alpha Bank έχει δεσμευθεί για αποχώρηση 174 ατόμων και εκτιμάται ότι θα είναι η τράπεζα που θα κλείσει τον σχετικό κύκλο. Τα προγράμματα εθελουσίας των τραπεζών αναμένεται να προσομοιάζουν στα προηγούμενα που συντελέστηκαν με μεγάλη ως πολύ μεγάλη επιτυχία. Ο νέος γύρος μείωσης δαπανών, γίνεται

---

⁸³ Βλ. Έκθεση του Διοικητή της ΤτΕ για το έτος 2015, Φεβρουάριος 2016

στο πλαίσιο των σχεδίων αναδιάρθρωσης που έχουν συμφωνήσει οι διοικήσεις με τη Γενική Διεύθυνση Ανταγωνισμού της Κομισιόν.

Οι τέσσερις συστημικές τράπεζες μέχρι τον Δεκέμβριο του 2017, θα πρέπει να έχουν προχωρήσει σωρευτικά στη μείωση των θέσεων εργασίας κατά 4.300 εργαζομένους και στη διακοπή λειτουργίας 200 καταστημάτων.

Στο τέλος του 2015 στην Πειραιώς οι εργαζόμενοι ήταν 15.600, στην ΕΤΕ 12.300 στην Alpha Bank 9.678 ενώ στη Eurobank ήταν 10.800. Στο διάστημα 2009-2015 οι ελληνικές τράπεζες έχουν μειώσει το προσωπικό τους στην Ελλάδα κατά 25.000 εργαζομένους, ενώ έχουν προχωρήσει στη διακοπή λειτουργίας περίπου 1.700 καταστημάτων σε όλη την Ελλάδα.

Τέλος πρέπει να έχουμε υπόψη μας 3 παράγοντες όπως έχουν αναμορφωθεί στη νομοθεσία που αφορούν την ευρωζώνη και ειδικά την Ελλάδα σε κάποια σημεία :

1) Η διαχείριση των τραπεζών της ευρωζώνης, κυρίως των συστημικών, υπόκεινται πλέον απ' ευθείας στην ΕΚΤ και συγκεκριμένα στον βραχίονα που λέγεται SSM και αποτελεί τον ενιαίο εποπτικό μηχανισμό, με αρμοδιότητες που υπερβαίνουν αυτές των κεντρικών τραπεζών των κρατών μελών.

2) Η οδηγία περί πτώχευσης τραπεζών, η λεγόμενη BRRD, που εισάγει επίσημα πλέον το bail-in στις εθνικές νομοθεσίες, δηλαδή την συμμετοχή ομολογιούχων, μετόχων και καταθετών μη ασφαλισμένων καταθέσεων, μεταφέροντας ουσιαστικά το ρίσκο της επένδυσης και στον απλό καταθέτη μιας τράπεζας.

3) Η απελευθέρωση πώλησης των NPLs, δηλαδή των μη εξυπηρετούμενων δανείων, σε εταιρίες διαχείρισης χρέους, μέσω ξένων funds. Η απελευθέρωση αφορά τόσο στεγαστικά όσο και επιχειρηματικά δάνεια κυρίως για 500 χιλ. € και πάνω, ενώ η πώληση από τα πιστωτικά ιδρύματα, μπορεί να επεκταθεί και σε πακέτα εξυπηρετούμενων δανείων υπό προϋποθέσεις, με κάποιο ύψος προστασίας της πρώτης κατοικίας, που στην Ελλάδα ανέρχεται πλέον μόλις στις 140.000 € αξίας ακινήτου.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα δημιουργήσει ένα εργαλείο, για να προστατεύσει τα κράτη μέλη από νέες συστημικές κρίσεις του τραπεζικού τομέα ιδίως όταν τράπεζες αρχίζουν σταδιακά να καταρρέουν προκαλώντας αναστάτωση στις αγορές. Ενώ υπάρχει σαφώς η διαδικασία του bail-in, αυτή προϋποθέτει όμως και ένα ισχυρό Ταμείο Εγγύησης Καταθέσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το οποίο δεν έχει ακόμα δημιουργηθεί. Για να ξεπεραστεί η συγκεκριμένη αδυναμία, ετοιμάζεται το λεγόμενο πάγωμα εκροών καταθέσεων, από τράπεζες με σημαντικά προβλήματα ρευστότητας και κεφαλαιακής επάρκειας, ώστε να μεταφερθεί το βάρος από τους φορολογούμενους στους ομολογιούχους, μετόχους αλλά και καταθέτες. Αυτό ενδέχεται

να προκαλέσει νέα προβλήματα, στην προσπάθεια ελέγχου μιας πτώχευσης, καθώς θα μπορεί η νέα οδηγία, με εντολή ΕΚΤ, να επιτρέπει την απαγόρευση όλων των αναλήψεων για όλους τους καταθέτες, για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, μέχρι την σταθεροποίηση της ρευστότητας. Θα υπάρχει επίσης η δυνατότητα να απαγορευτεί η αποζημίωση τόσο των ομολογιούχων όσο και των μετόχων, για την πρόληψη της κατάρρευσης.

Η συγκεκριμένη οδηγία, που ακόμα δεν έχει επισημοποιηθεί καθώς είναι σε διαβούλευση, αποτελεί μια προσπάθεια των ευρωπαϊκών θεσμών, να προλάβουν φαινόμενα capital controls όπως συνέβη στην περίπτωση της Ελλάδος, προκειμένου να αποτραπεί μια νέα συστημική κρίση που θα εκτροχιάσει ήδη προβληματικά κράτη μέλη, σε θέματα δημοσιονομικής προσαρμογής. Συμπερασματικά, λοιπόν να πούμε ότι το οικονομικό και τραπεζικό περιβάλλον στην Ευρώπη, μετατρέπεται σταδιακά σ ένα αυστηρό πλαίσιο κανόνων, οι οποίοι αν δεν τηρηθούν πιστά, θα έχουν σημαντικές επιπτώσεις για την ελληνική οικονομία.

Συζήτηση - Συμπεράσματα

Το τραπεζικό σύστημα στην Ελλάδα, παρότι έμοιαζε προστατευμένο απέναντι στη διεθνή οικονομική κρίση, αντιμετώπισε πολύ σημαντικά προβλήματα μετά το 2009 και την κατάρρευση της ελληνικής οικονομίας. Η καθίζηση της ελληνικής οικονομίας οδήγησε σε σημαντική απομείωση της αξίας των τραπεζών, οι οποίες επλήγησαν σημαντικά από τη μεγάλη εκροή καταθέσεων, το υψηλό ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων και την αδυναμία πρόσβασης σε χρηματοδότηση. Οι προσπάθειες ανακεφαλαιοποίησης του ελληνικού τραπεζικού συστήματος δεν ακολούθησαν τη διεθνή πρακτική τραπεζικής διάσωσης και ανασυγκρότησης, με αποτέλεσμα να υπάρχει υπερσυγκέντρωση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος και να υπονομευθούν οι προσπάθειες ριζικής εξυγίανσής του. Οι πολιτικές των κυβερνήσεων, υπονόμισαν περαιτέρω τη βιωσιμότητα του Ελληνικού τραπεζικού συστήματος και αδυνάτισαν τη θέση του ως παρόχου ρευστότητας στην οικονομία. Συγκεκριμένες πρακτικές όπως η μη διαγραφή μη εξυπηρετούμενων δανείων στην προ του 2010 περίοδο, η υπερφόρτωση των ελληνικών τραπεζών με ομόλογα του ελληνικού δημοσίου μετά το 2008 για να εξυπηρετηθούν οι δανειακές ανάγκες του δημοσίου, ομόλογα που εν συνέχεια έχασαν σημαντική από την ονομαστική τους αξία, λόγω του της διαδικασίας αναδιάρθρωσης του ελληνικού χρέους το 2012, και η έλλειψη μηχανισμού κακής τράπεζας στην μετά το 2010 εποχή στοίχισαν αρκετές δεκάδες δισεκατομμύρια στους μετόχους των τραπεζών και τους έλληνες φορολογούμενους.

Η μεγάλη οικονομική ύφεση επηρέασε σημαντικά το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, το οποίο είχε υψηλό κόστος δανεισμού από τον έκτακτο μηχανισμό ρευστότητας (ELA), λόγω της φυγής καταθέσεων, μειώνοντας σημαντικά την κερδοφορία των ελληνικών τραπεζών. Είναι προφανές πως η Ελλάδα έκανε μετά το 2008 σημαντικά λάθη σε ό,τι αφορά τη διαχείριση του τραπεζικού συστήματος. Οι πολιτικές ηγεσίες προσπάθησαν να λύσουν τα προβλήματα αναχρηματοδότησης του εθνικού χρέους απολύτως σε βάρος των ελληνικών τραπεζών, ενώ οι ηγεσίες των τραπεζών δεν αναδιάρθρωσαν ως όφειλαν τα δανειακά τους χαρτοφυλάκια, λόγω της βεβαιότητας πως οι αδυναμίες δημοκρατικής διακυβέρνησης της χώρας θα λειτουργούσαν προς όφελός τους. Η αύξηση της ανεργίας και των φορολογικών επιβαρύνσεων επιδείνωσε περαιτέρω την κατάσταση των ιδιωτικών επιχειρήσεων και των πολιτών οι οποίοι δεν μπορούσαν να ανταποκριθούν στις δανειακές τους υποχρεώσεις.

Ο βασικός στόχος των τραπεζών είναι η παροχή ρευστότητας στην οικονομία και για να επιτευχθεί θα πρέπει οι ελληνικές τράπεζες να εξαλείψουν τη νομισματική αβεβαιότητα, και να αναβαθμίσουν την αποτελεσματικότητά τους χρηματοδοτώντας τομείς της οικονομίας που μπορούν να παράξουν κέρδη. Θα πρέπει επίσης να υπάρξει πλήρης αναβάθμιση της εταιρικής διακυβέρνησης με τη μεταφορά της εποπτείας των τεσσάρων μεγάλων ελληνικών τραπεζών στον Ενιαίο (Ευρωπαϊκό) Μηχανισμό Εποπτείας. Τέλος θα πρέπει να καταργηθούν οι οποιεσδήποτε παρεμβάσεις του πολιτικού συστήματος στον τραπεζικό τομέα.

Τέλος, καθώς οι καταθέσεις δεν επιστρέφουν με επαρκείς ρυθμούς θα πρέπει να υπάρξουν σχέδια για την χρήση εναλλακτικών σχημάτων όπως για παράδειγμα το ειδικό επενδυτικό ταμείο, χωρίς την παροχή κρατικών εγγυήσεων στο τραπεζικό σύστημα ώστε να υπάρξουν συνθήκες ρευστότητας για τις ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις και αντιστροφή των συνθηκών πιστωτικής ασφυξίας που επικρατούν μέχρι σήμερα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1999, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 1998, Αθήνα.
- 2004, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2003, Αθήνα.
- 2005, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2004, Αθήνα.
- 2006, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2005, Αθήνα.
- 2006, Στατιστικό δελτίο οικονομικής συγκυρίας, 96, Αθήνα.
- 2007, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2006, Αθήνα.
- 2007, Νομισματική πολιτική 2006-2007, Αθήνα.
- 2008, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2007, Αθήνα.
- 2008, Νομισματική πολιτική/ενδιάμεση έκθεση 2008, Αθήνα.
- 2009, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2008, Αθήνα.
- 2009, Νομισματική πολιτική 2008-2009, Αθήνα.
- Chortareas, G., C. Girardone and A. Ventouri (2009), "Efficiency and Productivity of Greek Banks in the EMU Era," *Applied Financial Economics*, vol. 19(16), pp. 1317-1328.
- Eigner, Peter; Umlauf, Thomas S. (2015-07-01). "The Great Depression(s) of 1929-1933 and 2007-2009? Parallels, Differences and Policy Lessons". MTA-ELTE Crisis History Working Paper No. 2: Hungarian Academy of Science.
- Garganas, N. C. and G. S. Tavlas (2001), "Monetary Regimes and Inflation Performance". In *Greece's Economic Performance and Prospects*, R. C. Bryant, N. C. Garganas and G. S. Tavlas, eds, Bank of Greece and the Brookings Institution, 2001, pp. 43-102.
- Hall, Steven G. και Ζόνζηλος Νικόλαος 2002, «Προσδιοριστικοί Παράγοντες του πληθωρισμού μισθών και τιμών» στο Οικονομικές Επιδόσεις και Προοπτικές της Ελλάδος, επιμέλεια Bryant Ralph κ.ά., Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος και Brookings Institution.
- King, M. A. (1994), "Debt Deflation: Theory and Evidence," *European Economic Review*, 38, pp. 419-445.
- Levine, R. (2004), "Finance and Growth: Theory and Evidence", NBER Working Paper, No. 10766, Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
- Miles, D. (1992), "Housing Markets, Consumption and Financial Liberalization in the Major European Economies," *European Economic Review* 36, pp. 1093-1127.
- Pagano, M. (1993), "Financial Markets and Growth: An Overview," *European Economic Review* 37, pp. 613-622
- Pagoulatos (2003), Pagoulatos, George Greece's New Political Economy: State, Finance and Growth from Postwar to EMU, Oxford: Palgrave Macmillan, 2003.

Paul Belkin, Martin A. Weiss, Rebecca M. Nelson and Darek E. Mix "The Eurozone Crisis: Overview and Issues For Congress", Congressional Research Service Report R42377, February 29, 2012.

Κωστής. Κ. Ιστορία της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος 1914-1940. Αθήνα 2003

Παγουλάτος Γ. Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος 1940-2000. Ιστορικό Αρχείο της Εθνικής Τράπεζας 2006

Σαχινίδης και Χαρδούβελης (1998), Ευρώ:Ένα Νόμισμα για την Ευρώπη, Αθήνα: Εθνική Τράπεζα.

Τράπεζα Alpha Bank,(2010), Απολογισμός Δραστηριοτήτων 2009, Αθήνα

Τράπεζα Eurobank EFG, (2010), Ετήσιος Απολογισμός 2009, Αθήνα

Τράπεζα Αγροτική, (2010), Ετήσια Οικονομική Έκθεση 2009, Αθήνα.

Τράπεζα Εθνική, (2010), Ετήσια Έκθεση 2009, Αθήνα.

Τράπεζα Εμπορική, (2010), Ετήσια Έκθεση 2009, Αθήνα.

Τράπεζα Κύπρου, (2010), Ετήσια Έκθεση 2009, Αθήνα.

Τράπεζα Πειραιώς, (2010), Ετήσια Έκθεση 2009, Αθήνα.

Τράπεζα της Ελλάδος, 1998, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 1997, Αθήνα.

Τράπεζα της Ελλάδος, 2003, Στατιστικό δελτίο οικονομικής συγκυρίας, 63, Αθήνα.

Τράπεζα της Ελλάδος, 2004, Νομισματική πολιτική 2003-2004, Αθήνα.

Τράπεζα της Ελλάδος, 2009, Έκθεση για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα, Αθήνα.